KULTURA SEĆANJA: VILI BRANT | PORTRET: OLIVER ANTIĆ

BiH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

01184
9 770353 802002

VREME

broj 1197
12. decembar 2013.

SRBIJA I CRNA GORA

MILO MEĐU NAMA

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 5. decembra do 3. januara 2014.

Amos Oz:
MOJ MIHAEL

Ljubavna priča, smeštena u Jerusalim pre Suecke krize, i misaoni portret jedne zemlje. Roman velikog izraelskog književnika Amosa Oza. "Madam Bovari savremenog Izraela"

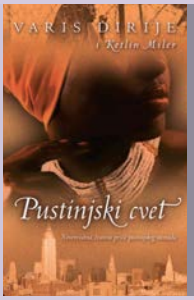

Varis Dirije:
PUSTINJSKI CVET

Rođena u nomadskom plemenu u Somaliji, pre nego što je postala vrhunska manekenka preživela je genitalno sakaćenje i bliski susret s lavom... Sada je ambasador Ujedinjenih nacija... Neverovatna autobiografska priča

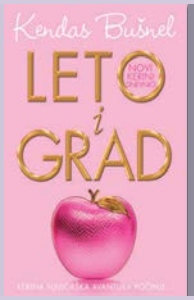

Kendas Bušnel:
LETO I GRAD

Nastavak serijala Kerini dnevnici pruža čitaocima iznenađujući uvid u ono što je pretvorilo devojku iz provincije u nezaboravnu njujoršku ikonu - Keri Bredšo. Novi dnevnici junakinje megapopularne televizijske serije „Seks i grad" urađene upravo prema romanima Kendas Bušnel

Maša Rebić:
SPONZORUŠE

Opora priča o sudbinama nekoliko tinejdžerki u „olovnim" devedesetim godinama prošlog veka u Srbiji. Jedan od „Laguninih" bestselera

Džon Balkin:
VELIKA OTKRIĆA – STO NAUČNIKA KOJI SU PROMENILI SVET

Priča o idejama koje su oblikovale današnji svet i o idejama koje će oblikovati budućnost

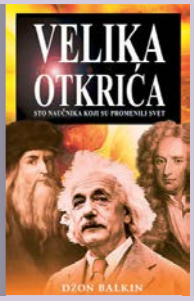

Skot Marijani:
PROROČANSTVO SUDNJEG DANA

Smak sveta se bliži. Samo jedan čovek ga može sprečiti... Brz, visokooktanski triler koji će zaokupiti ljubitelje Dena Brauna i Sema Borna

Arnulf Krauze:
VIKINZI

Dosad najobuhvatnija, istorijski pouzdana knjiga o nekad najmoćnijem narodu svoga vremena izvan granica nekadašnjeg Rimskog carstva

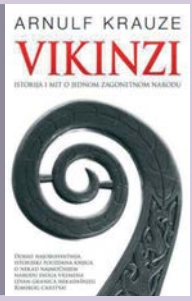

Danijel H. Pink:
ŠTA NAS POKREĆE

Šta motiviše ljude da bolje rade? Jesu li to povišice, bonusi ili drugi vid nagrada? Ili kazne ako se ne ispuni zacrtano? Da li ovaj metod štapa i šargarepe može da opstane i u dvadeset prvom veku?

Petra Torbric:
KONCENTRACIJA

Priručnik koji odgovara na pitanje kako da detetu pomognemo u učenju, sa testom i vežbama za jačanje koncentracije, namenjen roditeljima, nastavnicima i učenicima

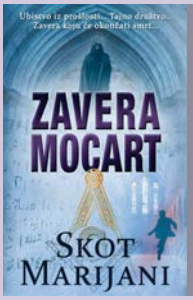

Skot Marijani:
ZAVERA MOCART

Prema zvaničnim izvorima, Oliver je poginuo u tragičnoj nesreći. Međutim, činjenice se ne slažu i navode ga na neočekivan trag iz prošlosti – Mocartovu misterioznu smrt

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)

VREME

BROJ 1197
12. decembar 2013.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
korektori: Ana Ćuk, Marija Halupka, Stanica Milošević;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje
www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Zoom: Vežite se

06 Odnosi Srbije i Crne Gore: Uzlazna putanja bez deseterca

12 Ljudi i vreme: Sudba i Udba Jova Kapičića

16 Afere i njeni kreatori: Zavera na kafanski način

18 Portret savremenika: Oliver Antić

22 Politički podsetnik: Sve predsednikove knjige

24 Borba protiv organizovanog kriminala: Kad Grom udari

25 Sve MUP-ove akcije: Od "Sablje" naovamo

27 Dobar primer Novog optimizma: Nagrada za Todora

28 Intervju: Jasminka Pavlović

32 Nus pojave: Rezime jednog poraza

33 Kultura sećanja: Sto godina od rođenja Vilija Branta

41 Lisica i ždral: Menuet za šargiju

KULTURA

42 Pozorište: „Princip – Mali mi je ovaj grob" Biljane Srbljanović

47 Film: „Mračne ulice Menhetna" Džejmsa Greja

48 Predlog za prevod: Beć Cufaj

50 Intervju: Ajra Kaplan

52 TV manijak: Noć auto-čipsoždera

SVET

54 Nelson Mandela: Život posvećen slobodi

58 Italija: Razgovor sa Čečile Kjenge, ministarkom za integracije

MOZAIK

60 Lektira: Iz „Pobune masa" Hosea Ortege i Gaseta

67 Navigator: Sunce tuđeg weba

68 Strip: Precrtavanje

70 Vreme uživanja: Pritvor

Čuvena "istorijska" akcija "Grom" možda bi i bolje uspela da nije bila politički funkcionalizirana. Svaka čast Aleksandru Vučiću, ali nije pametno ni da se u baš sve meša, niti da dopušta udvoričkim medijima da ga u sve mešaju

PIŠE: MILOŠ VASIĆ

Drama Princip (Mali mi je ovaj grob) ostavlja utisak da je Biljana Srbljanović većinu potencijalnih problema u pristupu drami rešila tako što ih je prenebregla

PIŠE: KATARINA ROHRINGER VEŠOVIĆ

Mandela nije bio pravovernik bez mane. Ali je nepokolebljivo verovao u idele slobode i ravnopravnosti. Pokazao je i kako se gasi mržnja i kako se prašta. Da ništa drugo nije učinio, bilo bi to dovoljno da ga svet zauvek pamti

PIŠE: MOMIR TURUDIĆ

Na naslovnoj strani: Milo Đukanović i Ivica Dačić
Foto: FoNet

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Vežite se: Srbija je zemlja u slobodnom padu i svaki Cvijan je dobrodošao kao argument da Njutnov zakon ovde ne važi. Privremeno

Dirljivo je kako Vučića njegovi brane od napada tajkunske, političke, finansijske i svake druge mafije, brinu za njegovu bezbednost i verovatno mu je zimske gume, zasukavši rukave, lično montirala Zorana Mihajlović, uz sasluženje predsednika srpskog parlamenta koji se ovih dana ubi da dokaže da mu nadimak nije slučajno nadenut

MIRNO SPAVAJTE: ZIMSKE GUME ZA VUČIĆA

Da Vladimir Cvijan ne postoji, Aleksandar Vučić bi ga izmislio. Šta ćeš boljeg protivkandidata: em je menjao stranke, svaki put sa skandalom, em se viđao sa Miroslavom Miškovićem i, ne na kraju, potpuno je politički neutemeljen lik. Nešto kao Nebojša Čović ili Goran Vesić, ribe neuhvatljivije od jegulje, za koje bi neko lakoveran do juče verovao da misle kao što danas govore.

Gospođe i gospodo, da oprostite na izrazu, mislim da smo najebali.

Ovo što se sada događa na javnoj sceni samo je odloženo priznanje činjenice da je Srbija zemlja u slobodnom padu i još jedino Aleksandar Vučić, kao stjuard u avionu koji pada, demonstrira tehnike preživljavanja: skinite cipele, naočare, masku na usta, ispravite sedišta i naslonite se na sedište ispred vas tako što ćete rukama obgrliti kolena, pa ko preživi...

Ne bih da budem nepravedan, ali svaka pobeda Aleksandra Vučića vodi ga ka totalnom porazu i sve je usamljeniji što mu je rejting veći. Udvorištvo bližnjih, uključujući tu i medije, proizvod je političkog inžinjeringa a ne bilo kog uverenja. Umesto da ga koče u eskapadama političkog populizma, kombinovanog s projektovanom ulogom žrtve, bližnji ga još više guraju u tom pravcu.

Dirljivo je kako ga njegovi brane od napada tajkunske, političke, finansijske i svake druge mafije, brinu za njegovu bezbednost i verovatno mu je zimske gume na službenom automobilu, zasukavši rukave, lično montirala Zorana Mihajlović, uz sasluženje predsednika srpskog parlamenta koji se ovih dana ubi da dokaže da mu nadimak nije slučajno nadenut.

Eto, Cvijan, suštinski niko i ništa, neutemeljen u bilo kakvom boljem i dubljem narodnom pamćenju, "izlazi Vučiću na crtu" i biće mu protivkandidat na januarskoj skupštini Srpske napredne stranke, pa ko pobedi... Kad bi se zezali. Pomenuti Cvijan, još nepomenuti Oliver Antić i, svakako, Tomislav Nikolić junaci su stranica ovog broja "Vremena" (čitajte u nastavku) ali su oni, svi zajedno, u funkciji učvršćivanja vlasti Aleksandra Vučića. Najviše kad misle da nije tako.

Kad njih oduva, a to je lako kao duvanje latica precvetalog maslačka, šta će mu ostati na putu? Ništa! I niko!

I površna analiza političke i medijske scene govori da ovde vlada ne baš tihi rat svih protiv svakog. Rat traje unutar najvećih stranaka, zaratile su i stranke međusobno, boj se bije i između koalicionih partnera.

TUŽNO: ZA DOMAGOJA SPREMNI

Sredstva se sve manje biraju, a i jurišnici u tim bitkama. Malo nam je izgleda bilo domaćih podmetanja, optužbi i kleveta pa smo uvezli izvesnog Domagoja Margetića, opskurnu ličnost s hrvatske javne scene, koji se nije baš proslavio prošle nedelje prilikom gostovanja u Beogradu.

Ali Domagoj je proslavio Olivera Antića koji se istakao kao najgluplji savetnik bilo kod srpskog političara, a kad se zna da je reč o čoveku koji savetuje Tomislava Nikolića, bru-

ka je nekako predsednička. Savetnik je nakon prijema Margetića u predsednikovom salonu najavio spektakularnu aferu sa "Sanader posledicama".

Ispalo je, kao što sam već pisao, da se zatresla gora a ništa se nije rodilo – osim što je Domagoj, uz asistenciju jednog domaćeg eksperta, izgleda iste sorte kao i Margetić, sve gađajući Mlađana Dinkića zbog pranja "kiparskih Miloševićevih para" opalio i po Vučićevim inostranim savetnicima, a i po Arapima koji bi trebalo da budu naš ozbiljan privredno-finansijski partner; kad ispade oni ovde, kod nas, peru – naše pare.

U medijima podložnim svakakvim uticajima bruka je brzo zatrpana. Bilo ko ozbiljan, a od predsednika i njegovog savetnika očekuje se da budu ozbiljni, alarm je morao da se upali jedno desetak dana pre "prijema u Predsedništvu", jer je tada Domagoj, takođe u Beogradu, održao konferenciju za štampu koja je bila o istoj temi ali je prošla nezapaženo, jer, ne samo da nije imala predsedničku artiljerijsku pripremu već je to što je rečeno bilo proizvoljno i nekredibilno.

Tada je količinu novca iznetog na Kipar procenio u rasponu "od jedne do jedanaest milijardi dolara", što rečito svedoči o pouzdanosti ovog putujućeg umetnika.

Ali, tema ovog teksta nije ni Domagoj, pa ni predsednik i njegov savetnik. Pravo pitanje se svodi na stvorenu političko-medijsku klimu u kojoj se ne biraju sredstva diskvalifikacije protivnika. Kad je jedno društvo "za Domagoja spremno", đavo je odneo šalu. Domagoj se od raznih "pouzdanih izvora" razlikuje po tome što nam se predstavio imenom i prezimenom i to mu služi na čast. Ali, mala je upotrebna vrednost njegovih saznanja i špekulacija povodom tih saznanja. Osim ako cilj nije potpuno sluđivanje naroda.

SUDANIJA: MIŠKOVIĆ U LONDONU

Najveći "neprijatelj" Miroslav Mišković, u jeku kampanje protiv njega kao predvodnika cvijanovštine, harambaše pobune na prepoštenog Vučića, žaritelja i palitelja srpske privredno-političke scene, odlukom suda dobio je svoj pasoš nazad, privremeno, kako piše, i dozvolu da ode u London radi poslova u kojima je njegovo prisustvo neophodno.

Pošto ja važim, delimično sasvim zasluženo, za nekog znalca prilika na Miškovićevoj divanhani javilo mi se par ljudi, u časovima kad ovaj tekst nastaje, a par sati posle emitovanja vesti o dozvoli da Mišković napusti zemlju, s pitanjem: Hoće li da se vrati?

E, to ne znam? Mislim, s druge strane, da bi Vučić sufinansirao njegov dugotrajan boravak u Londonu. Tako bi dobio svog Berezovskog i izbegao, manje-više elegantno, evidentno nategnut sudski postupak protiv Miškovića i političku cenu sudske odluke o prevashodno politički probitačnom karakteru optužnice. Osumnjičeni Mišković u londonskom egzilu bio bi onaj poslovični vrabac u Vučićevim rukama, tim pre što bi golub na grani bio lovljen, u krajnjoj instanci, po raznim strazburima koji nemaju mnogo milosti prema političkoj zloupotrebi pravosuđa.

Ja bih se kladio da će se Mišković vratiti kući. ¶

UZLAZ BEZ DI

Mediji su ovih dana samo prenosili očekuje niko ništa nije rekao. Sam

I eto, bio je Milo Đukanović u Beogradu. Velika su očekivanja u Crnoj Gori. Tamo ne misle da je sve (mada je dosta toga) u putnoj infrastrukturi, dvojnom državljanstvu i platnom prometu. Ima nešto, recimo, i u pokretanju procedure za vraćanje arheoloških nalaza iz nekropole otkrivene izgradnjom hotela "Avala" koje su odneli Karađorđevići. Budvanskim liberalima je zapelo za to blago, te su tako ispratili Đukanovića u Beograd, da pita šta je s tim. I dokle će više Beograd s hegemonističkim pretenzijama... Javili su se i Crnogorci iz Lovćenca, sve u nadi da će premijer Đukanović dogovoriti s Ivicom Dačićem i Aleksandrom Vučićem da se crnogorski jezik konačno uvede u škole u Vrbasu. Premijer Dačić je posle razgovora s premijerom Đukanovićem rekao da nije bilo nijednog spornog pitanja koje ne bi moglo da se reši dijalogom. I da se Srbija neće inatiti s Podgoricom što je priznala Kosovo, kad se već nije inatila sa onolikim zapadnim zemljama koje su to takođe uradile. I još je čvrsto obećao premijeru Đukanoviću da Srbija nema nikakve skrivene namere prema državnosti Crne Gore ili njenoj budućnosti. Aferim.

Elem, Đukanović nije mogao a da se ne složi sa Dačićem da su odnosi dve zemlje "u uzlaznoj putanji". Pa kako da nisu kad je lično premijer Crne Gore rekao šeiku Muhamedu – razgovarajte sa Srbijom, kad su ga privrednici iz Ujedinjenih Arapskih Emirata pitali sa kim da rade namenske projekte. Prvi potpredsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić je to potvrdio u intervjuu za TV CG. Ukratko, Srbija je zahvalna Milu Đukanoviću na preporuci Emiratima, tako da bi bilo

ZNA PUTANJA ESETERCA

i šta očekuje Podgorica od posete svog premijera Beogradu, a o tome šta Srbija

dolazak Đukanovića je za Srbiju najveće moguće, sad već ispunjeno očekivanje

AUDIJENCIJA: Đukanović sa Dačićem i Vučićem, decembar 2013.
Foto: Fonet

nepristojno da se od Crne Gore dalje išta traži. Mediji su ovih dana samo prenosili šta očekuje Podgorica od posete svog premijera Beogradu, a o tome šta Srbija očekuje niko ništa nije rekao. Sam dolazak Đukanovića je za Srbiju najveće moguće, sad već ispunjeno očekivanje. Pa nije ga bilo deset godina, od sahrane premijera Đinđića, pišu jedni. Svratio je uoči referenduma u maju 2006, pišu drugi. Kako bilo, Đukanović je stigao, prvi put iz nezavisne Crne Gore, potvrdiše treći činjenicu vrednu pažnje istoričara. Nedeljnik "Vreme" je povodom te činjenice pokušao da napravi anketu među političarima i javnim ličnostima iz Srbije i Crne Gore na temu crnogorsko-srpskih odnosa. Pred čitaocima su oni (trećina pozvanih) koji su pristali da govore. Većina koja je odbila, pravdala se da je tema ne zanima, ili da je premijer Đukanović, šta je imao, rekao pred dolazak u Beograd. I tu nisu oni najbrojniji, koji poslovično nisu imali vremena. Pred čitaocima su oni koji se nisu izvinjavali. ¶

ZORA DRČELIĆ

ŽELJKO IVANOVIĆ, IZVRŠNI DIREKTOR CRNOGORSKOG DNEVNIKA "VIJESTI"

Cane kao federalni premijer

Koliko su odnosi Crne Gore i Srbije nakon referenduma bili neprirodno hladni, gotovo neprijateljski, toliko se sada bojim ovog iznenadnog otopljavanja i bratstva. Iako mu se naravno radujem, jer dobrosusjedski odnosi Crne Gore i Srbije su ne samo poželjni i podsticajni za naše dvije države već i za region u cjelini. Zašto se pribojavam ove nove ljubavi, koja podsjeća na onu iz ratnih i zločinačkih 90-ih, kada su se Vučić–Nikolić i Đukanović–Vujanović hvalili kako smo "dva oka u glavi"!? Neću reći ništa novo i nepoznato ako konstatujem da je Đukanović nakon više od dvije decenije vladanja Crnu Goru pretvorio u privatni posjed. Što znači da njegovi privatni interesi određuju državnu politiku. Oko svih ključnih stvari, pa i oko odnosa sa Srbijom. Upravo iz tih razloga u vrijeme predsjednikovanja Tadića odnosi su bili dovedeni na najnižu granu, najviše zato što je Tadić krenuo u odlučnu borbu protiv organizovanog kriminala i u toj borbi zahvatio neke Đukanovićeve partnere i investitore. Prije svih Stanka Subotića. Naravno, Đukanovića je iritirala i sama priča koja je dolazila i iz Srbije i sa Zapada o neophodnosti borbe protiv organizovanog kriminala jer je sve više upadalo u oči da Crna Gora po tom pitanju postaje problem. Tako što izbjegava tu temu, time što ugošćava neke od najvećih kriminalnih grupa, dok neke vođe iz kriminalnog miljea tretira kao ugledne investitore. To je, recimo, bio slučaj sa Darkom Šarićem ili Safetom Kalićem. Tadić je pao, pale su i ove barijere u odnosima Đukanovića i novog srpskog rukovodstva. U Podgorici se čak pričao vic da je Đukanović imao predizborni ugovor sa Nikolićem i Vučićem po kome je za lobističku potporu njihovim zapadnim stremljenjima dobio skidanje prijatelja Subotića sa Interpolove crvene liste. Zato danas u opozicionim krugovima Caneta zovu "savezni premijer". On je glavna kopča između dva rukovodstva i glavni "krivac" ovako dobrih i bratskih odnosa rukovodstava dvije države. A da se zaista radi o otopljavanju zasnovanom na ličnim i privatnim interesima a ne na principijelnoj i ozbiljnoj politici, govori i sljedeća činjenica – naime, Đukanović i njegova propaganda u CG i dalje, kao i u vrijeme Tadića, za unutarpolitičke borbe kao glavno sredstvo koriste vokabular tipa četnici, velikosrbi, izdajnici i sl. Čime prepadaju građane opasnostima od famozne velikosrpske »

asimilacije! Posebno se takvom u biti antisrpskom propagandom pridobijaju manjine, Bošnjaci i Albanci koji su skoro 20 odsto biračkog tijela i temelj Đukanovićeve vladavine. Otuda logično pitanje – ako su sada odnosi sjajni, ako imamo rukovodstvo Srbije po meraku našeg vođe – otkuda onda staro prepadanje građana i birača sa KOS-om, četnicima i slično. Zato ovaj nenadani brak između dva rukovodstva djeluje neprirodno i kratkotrajno. I zato se bojim da on nije najava istinskog poboljšanja odnosa dvije države.

U svakom slučaju, biće zanimljivo pratiti dalji razvoj ove ljubavne veze. Daj Bože da se ona što duže održi ali ne u cilju zaštite kriminalnih i koruptivnih struktura iz obije države već u cilju podsticanja zdravih i transparentnih investicija s obije strane granice. I širenja saradnje na drugim poljima.

RADOMIR ULJAREVIĆ, PESNIK, DIREKTOR IZDAVAČKE KUĆE OKTOIH

Napadi jugonostalgije

Čini se, tako je svejedno da li se globalna politika distribuira iz Berlina, Vašingtona, Moskve ili Pekinga. Demokratska internacionala se mora riješiti međusobnih nesporazuma da bi se dostigao cilj, inače će demokratija proći kao i komunizam. Ako je tako, svejedno je da li se političke ideje distribuiraju iz nekoga od tih centara, važno je znati da su dužni da ih sprovode i u Zagrebu, i u Beogradu, i u Prištini, i u Podgorici. A vlastodršci u tamošnjim feudima danas, u zanosu jugonostalgije, zapravo to i čine. I u tom svjetlu valja gledati na poboljšanje odnosa i između naše dvije države.

Odnosi Crne Gore i Srbije se mogu posmatrati na dva plana: oni na planu zvanične politike i oni nezvanični. I kad su ti odnosi dobri, i kad su najpokvareniji dešava se da institucije i privredni subjekti odlično sarađuju. Razumljivo, teško je doznati kakvi su odnosi između dvije zemlje po izjavama zvaničnika koji nerijetko za unutrašnju, dnevnopolitičku publiku nastupaju javno, a njihovo stvarno doživljavanje druge strane je sasvim suprotno. Čini se da su danas ti odnosi najbolji u proteklih desetak godina, a uzmimo samo jedan primjer – upravo ovih dana neki veliki beogradski knjižari i izdavači

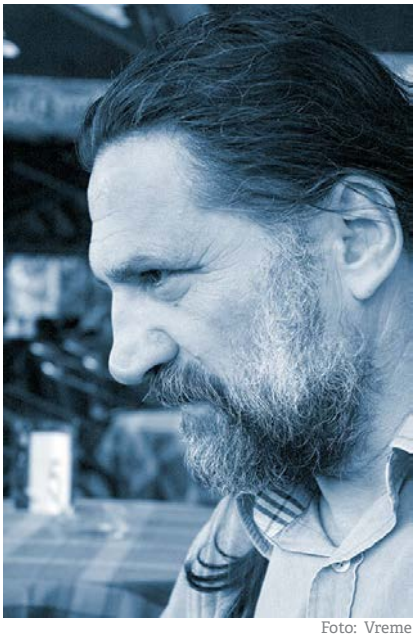

Foto: Vreme

ucjenjuju one manje tražeći od njih da bojkotuju knjige crnogorskih izdavača praktično uvodeći sankcije protiv izdavača iz Crne Gore. To i nije baš u skladu sa dobrim odnosima između dvije zemlje, ali nije ni dio zvanične politike.

Nažalost, kultura je uvijek ugrožena, ako se bavite kulturom uvijek rizikujete da osvanete sa novim političkim etiketama iako se ne bavite politikom (mada, sve je politika, reći će oni sumnjičavi). Teško je reći šta je bolje za kulturu Srbije i Crne Gore – to kad su odnosi odlični, ili kad su na najnižem nivou.

Gdje je mjesto onim kulturnim projektima koji su nastajali u vrijeme jedne države, i koji su se naslanjali na najveće domete duhovnosti i jezika. Lako je onim stvaraocima koji su čitavog života pisali srpskim jezikom a sada tvrde da su i ranije pisali jezikom koji je tek nedavno dobio svoju prvu gramatiku. Šizofreno kulturno biće unutar Crne Gore jednu stranu vodi u kulturni autizam, da bi se druga strana suočila sa podozrenjima i izazovima nacionalističkih etiketiranja.

Možda su bili najbolji odnosi između Crne Gore i Srbije kad su dvije strane bile stvarno (ili je to bilo samo naoko) najudaljenije, pomišljam na vrijeme referenduma za koji su jednako bile zainteresovane obje strane, bile su zainteresovane za istovjetan rezultat, a sve ostalo je bila samo predstava za javnost. Koristeći tadašnju iskrenost crnogorske zvanične politike koja nije krila da želi samostalnost, srbijanska vlast fingirala je da želi da nastavi sa Crnom Gorom u istoj državi ne bi li time onemogućili dolazak političkih protivnika na vlast,onih koji su u tom vremenu bili veoma jaki.

Crna Gora je bila realnija i u procjenama globalnih procesa, i nije imala problem da uradi ono što će Srbija uraditi deset godina kasnije, ali pri tome je optuživana kao antisrpska. Pa ko sada može da kaže da je crnogorska politika bila antisrpska. Jer ako je crnogorska politika bila antisrpska, onda je i srpska politika antisrpska. I to u kudikamo većoj mjeri.

Crna Gora je imala više elastičnosti i spremnosti za korjenite promjene, a da pri tome ne mijenja vlast. Taj kuriozitet govori prije o podanicima nego o vlastodršcima. Sad kad je na dnevnom redu Kosovo, Srbija praktično mora da se hvata za rukav Crne Gore da joj lakše padne ulazak u crveno, u onu zabranjenu zonu u vezi sa kojom je do juče važio konsenzus svih političkih subjekata, a danas su gotovo svi ti subjekti bliži politici koju vodi Milo Đukanović nego svakoj od onih političkih ideja u Srbiji od Miloševića do danas. Nema nikakve sumnje da upravo ova dešavanja govore o dubini promjene u srpskoj politici rječitije od svih drugih pokazatelja, i zato, ne bi bilo iznenađenje, kad bi građani Srbije u sljedećem mandatu dali povjerenje gospodinu Đukanoviću.

Sudeći po najnovijim izjavama, može se očekivati snaženje pokreta za zajedničku državu Srba, Hrvata, Crnogoraca, Bošnjaka i svih onih jugonostalgičara koji sada imaju napade te nostalgije.

BRANKO RUŽIĆ, MINISTAR BEZ PORTFELJA ZADUŽEN ZA EVROPSKE INTEGRACIJE U VLADI REPUBLIKE SRBIJE

Idemo dalje

Stičem utisak, za poslednjih nekoliko dana, da se iz medijskih napisa da zaključiti da je najvažnije kada je gospodin Đukanović poslednji put bio u Beogradu. Ne znam da li je to bilo pre pet, sedam i po ili deset godina, nisam nadzirao njegovo kretanje. Ono što znam jeste da je u Beogradu u svojstvu predsednika Vlade prvi put od obnavljanja državnosti dve stare balkanske države, Crne Gore i Srbije. Ta činjenica je važna da bismo pokazali da

su naši odnosi u usponu, ali i da bismo konačno počeli da o odnosima Crne Gore i Srbije govorimo tako što će u našem diskursu preovladati jezik činjenica i racionalno sagledanih odnosa dve države u kojem zajednička prošlost nije predmet brakorazvodne parnice, već je okolnost u kojoj smo naučili više da cenimo ono što nas spaja.

Često je lajtmotiv naših nastojanja da kao političari pokrenemo spiralu većeg razumevanja kroz region otežan medijskim stereotipima i recidivima prošlog doba. Boraveći pre samo dve nedelje u Crnoj Gori na konferenciji posvećenoj evropskim integracijama ostala je upamćena jedna sintagma koju sam u šali upotrebio upravo sa gospodom Đukanovićem i Lukšićem. Rekao sam da će Crna Gora i Srbija ući u EU kao dva oka u glavi. Mnogi mediji su preneli tu izjavu. Ne mislim da u toj izjavi treba tražiti bilo šta intrigantno. Ne moraju Srbija i Crna Gora biti u jednoj državi, a mogu imati više zajedničkih interesa i lakše realizovati te interese kao dve odvojene države.

Pitanje da li znamo šta nas to danas spaja, možda i jače nego kada smo bili deo iste države! Ja tu dilemu nemam i ponudiću viđenje koje ne mora nužno da bude utemeljeno u ciklusu epskih pesama već u onome što nas veže danas i što će nas spajati sutra. Najmanje su dve vezivne tačke za naše dve države. To su ljudi i to je naš zajednički cilj da postanemo deo Evropske unije.

Zašto je ovo drugo važno? Ne da bismo podgrevali idolopoklonstvo prema Briselu i prikupljali poene za naše glasače koji objektivno žele da žive bolje, već da bismo evropski put dve države iskoristili kao sredstvo za realizaciju brojnih ekonomskih i političkih interesa kako naših građana tako i naših država. Mnogo je projekata, od putne i železničke infrastrukture, platnog prometa, energetike ili turizma, u kojima su evropske integracije najbolji instrument da se svi ti projekti od zajedničkog interesa lakše realizuju.

Bogatstvo na tom putu su naši građani. Građani koji u Crnoj Gori, baš kao i u Srbiji, osećaju pripadnost i Srbiji i Crnoj Gori. To je bogatstvo koje nema veliki broj nacija u Evropi. Zbog te činjenice ohrabrujemo državotvornu notu Srba u Crnoj Gori i Crnogoraca u Srbiji i pozivamo na veće političko učešće u stvaranju zajedničke evropske budućnosti. Konačno, još jedino nismo probali kako je pod zajedničkim krovom EU.

NIKOLA MALOVIĆ, SRPSKI PISAC IZ CRNE GORE

Dekodiranje

Sudeći po izjavama zvaničnika, odnosi između Crne Gore i Srbije su odlični, ali ne bih rekao da su istiniti. Sa srpske strane makar su iskreni. Razlog odličnih odnosa leži u činjenici da su obje elite udružile samostalnost i suverenost, što je ionako fraza, sa EU projektom. I oko čega bi se onda bivša "dva oka u glavi" sporila?

Zvanična i manjinska Crna Gora odlučila je da zamijeni kod, da promijeni svijest, i sreću okuša na Zapadu. Srbija će uvijek da voli Crnu Goru kao što se voli odmetnuti, bludni sin, a trećina Crne Gore, koju nazivamo montenegrinskom iliti dukljanskom, nalikovaće sasvim na Hrvatsku – u ljubavi prema Srbiji. Nikad je neće voljeti.

Ako je moguće izuzeti prezaduženost kao oblik ropstva, Crna Gora danas uspješno imitira državu. U očima naroda i narodnosti obje zemlje, Srbija čak ni to. Ko zamisli Srbiju kao sistematski silovanu ženu, nad kojom su se šlicevi možda i zatvorili ali prebijanje nogama nije prestalo – neće mnogo da pogriješi. Kao ni onaj ko zamisli koliki doprinos tom procesu, pa čak i trendu, daje mala – zvanična Crna Gora.

U svijetu u kome se opasno kuva, Srbi i Crnogorci nemaju nikog bližeg svog. Osmijehnuti nas političari ipak, s ispruženim rukama, drže na odstojanju. Da živimo bolje, makar to i ne mora da znači – istinitije.

Foto: Vreme

VLADIMIR BOŽOVIĆ, PROFESOR PMF-A UNIVERZITETA CRNE GORE U PODGORICI

Nježno, nježno, nježnije

Foto: Vreme

Ono što se u međunarodnom političkom saobraćaju zove "zvanična Podgorica" ili "Crna Gora" je, nažalost, samo kodno, maskirno ime za volju i interese feudalnog gospodara teritorije na kojoj se prostire Crna Gora. Sve što se tiče odnosa Crne Gore sa drugim subjektima zapravo je odnos Mila Đukanovića i njegove interesne grupacije (Prve familije) prema istima. On kao "pragmatičan političar" (eufemizam lokalnih snishodljivaca) pažljivo prati ključne pravce politike zapadnih centara moći u regionu, prije svih Amerike. Zauzvrat, dobio je odriješene ruke da od Crne Gore napravi pilot-selo orvelovske demokratije, u kom na izbore izlazi strogo kontrolisan broj onih koji glasaju protiv njega. U kontekstu prethodno rečenog, moguće je tumačiti odnos Mila Đukanovića i Srbije. Posebno, treba imati na umu vrlo važnu, determinišuću komponentu njegovog odnosa prema državnom rukovodstvu Srbije – stepen "operativne slobode" crnogorskih kriminalnih grupa koje "posluju" u Srbiji. Što je stepen te slobode veći, Milo Đukanović je zadovoljniji, pa se tada zakonomjerno emituje poruka iz njegovog kabineta da su "odnosi Crne i Srbije u usponu".

Danas, stanje srpske zajednice u Crnoj Gori se najkraće može opisati riječju »

aparthejd. Tipičan primjer tog stanja je većinska (srpska) jezička zajednica, koja je u formalno-ustavnom smislu u drugom, manjinskom redu. Broj zaposlenih Srba u državnom sektoru je ispod 4 procenta, dok je učešće u stanovništvu 8 puta veće. Režimski mediji i državni aparat predano rade na uklanjanju kulturnih i istorijskih dokaza srpskog postojanja u Crnoj Gori. Nema pomaka nabolje nakon promjene vlasti u Beogradu. Naprotiv. Za sve vrijeme dok se iz Beograda čuje retardirana mantra o "bratskim odnosima" sa Podgoricom, Milo Đukanović pojačava institucionalne mehanizme diskriminacije srpskog naroda. U novom talasu "nježnosti" prema Srbima, Milo Đukanović priprema zakon kojim će se isticanje nacionalnih simbola (čitaj: trobojke) kažnjavati i do 20.000 evra.

Naše stanje je ovdje utoliko lošije koliko na svaki konkretan dokaz o brutalnoj diskriminaciji, dobijamo uniforman odgovor iz Beograda da Srbija želi "najbolje odnose" sa Crnom Gorom. I time je zatvoren krug naše nemoći i nerazumijevanja Srbije.

CVIJETIN MILIVOJEVIĆ, DIREKTOR AGENCIJE "PRAGMA"

Sao Tome i Prinsipe

Kardiogram relacija režima u Beogradu i Podgorici, sa svim krivuljama, uključujući i vreme incestnih veza, ali i doba kliničke smrti, ne prate, na sreću svih nas, stvarni odnosi između dva (ili dva dela istog?) naroda. Najpre, i ovi što vladaju ovamo i oni što tamo gospodare, svih ovih 20 i kusur godina bili su i prvi i najglasniji u (bespotrebnom) ratu i prvi i najbučniji u (kapitulantskom) miru. Bili najveći Gebelsi natprirodne ljubavi "dva oka u glavi", ali i najokrutniji osvetnici, nakon što je "negde tamo", 2006, definitivno odlučeno da se ugasi ovaj sado-mazo brak. Uzurpirali su naše male živote, pravo na tumačenje naših htenja, naših želja i naših identiteta.

Iskreno, dolazak Mila Đukanovića, "posle toliko godina", tangira me otprilike koliko i eventualna vizita prvog čoveka Sao Tome i Prinsipe. Crnogorski režim i poslednji mu komunistički lider u istočnoj Evropi učinili su gnusno delo: ogadili su Srbe Crnogorcima, a Crnogorce Srbima.

Foto: Vreme

Učinili su sve da potru čak i svaku pomisao na neki zajednički element identiteta Srba i Crnogoraca; Crnogorce su via Duklja, za duga veka, odaljili od Srba, a državi "onamo, 'namo, za brda ona", na prvi mig Vašingtona, zadali mučki udarac priznanjem Kosova...

I zato, kad Đukanović pominje "bratstvo u interesu", a ovi odavde mu gromoglasno aplaudiraju, pitam se čemu sve to. Hvala Bogu, ratovali međusobno nismo, pa nemamo čemu ni da se mirimo; svako je otišao na svoju stranu, treba da ostanemo na "zdravo – zdravo", a "interes" Srbije je, ako je moguće, "bratstvo" sa mnogo važnijim faktorima na kugli zemaljskoj, a ne sa Đukanovićevom Podgoricom.

Sve dok građani Crne Gore glasaju za ovakvu antisrpsku politiku u svojoj državi, Srbija ne sme da izigrava Kalimera, ali ni da se šlihta režimu koji joj, očigledno, nije prijateljski naklonjen. Umesto toga, Srbija mora da, pozivajući se na najviše međunarodne pravne akte, ali i sopstveni Ustav, zaštiti svoje sunarodnike koji u Crnoj Gori čine najmanje trećinu stanovništva.

ČEDOMIR JOVANOVIĆ, PREDSEDNIK LIBERALNO-DEMOKRATSKE PARTIJE

Šta je Srbiji Crna Gora

Simbolične stvari su u politici važne koliko i konkretne, a naši odnosi sa Crnom Gorom su puni i jednog i drugog. Ti odnosi su važni kao bilateralno pitanje, ali i kao deo regionalne politike Srbije. LDP i danas u drugačijoj, aktivnijoj, zrelijoj regionalnoj politici vidi jednu od ključnih pretpostavki za reforme u samoj Srbiji, njeno snažnije otvaranje, političku i ekonomsku rekonstrukciju. Na takvoj drugačijoj politici smo insistirali sve vreme, još od perioda razdvajanja Srbije i Crne Gore, preko perioda gotovo otvorenog konflikta u vreme kosovske nezavisnosti, do konfuzne politike odnosa prema Crnoj Gori u poslednjih nekoliko godina. Srbiji je Crna Gora jedno od najvažnijih izvoznih tržišta, i pojedinačno i kao deo sistema CEFTA, što je jedino ekonomsko područje na kome Srbija ostvaruje suficit. Bez toga, ekonomska, socijalna, investiciona situacija u Srbiji bi bila još dramatičnija.

S druge strane, iako je pitanje ekonomske saradnje jedno od najvitalnijih, ne treba kroz ograničavanje na ta pitanja zanemariti ono što je suština i najvažnije za budućnost – političko partnerstvo koje bi regionu olakšalo osećaj trajne stabilnosti, mira, bezbednosti, evropske perspektive...

Između poštapalica o bratstvu i ozbiljnih sukoba i nepoverljivosti prema Crnoj Gori – u tim ekstremnim doživljajima, naročito u Beogradu, godinama se kretao odnos prema Crnoj Gori, nervoza u tim odnosima, preterana emotivnost. Konačno, Srbija danas mora da bude svesna činjenice da, uprkos krizi koja je opšta i razlikama u problemima, Crna Gora stabilnije i sa boljim performansama prolazi kroz krizu. Crna Gora ipak ima mnogo manju nezaposlenost od Srbije, manji deficit budžeta, stabilnije ekonomske uslove, razvijeniji privatni sektor, dalje je odmakla u procesima reformi i pripreme za članstvo u EU. Za razliku od Srbije, donela je stratešku odluku da kroz NATO želi da uključi sebe u političko-bezbednosni sistem koji je ekstremno važna garancija stabilnosti za naš region. Pred Srbijom su tek takvi veliki politički poslovi, a zemlja nam se guši u nemogućnosti da se postigne makar minimalni politički dogovor o prioritetima.

BORKO STEFANOVIĆ, ŠEF POSLANIČKE GRUPE DEMOKRATSKE STRANKE U SKUPŠTINI SRBIJE

Milove boje Beograda

Poseta Mila Đukanovića je pozitivna ali vrlo zakasnela. Ne vidim čime se to može opravdati. Sem iščekivanjem da

se Beograd oboji bojama koje gospodinu Đukanoviću odgovaraju. Ovo je važan, ali ipak simboličan korak jer se odnosi dve države grade s velikim poteškoćama, preprekama i problemima (često zbog Beograda, ali i zbog Podgorice) i na drugim nivoima. U suštini sad bi trebalo gledati šta iz toga može pozitivno da se dogodi, ako išta može.

Zvanična Podgorica se često ponašala na simplifikovan način, smatrala je da Beograd povlači određene poteze prema Crnoj Gori zato što ne može da prežali crnogorsku nezavisnost. Ne negiram da taj sentiment u nekim važnijim krugovima u Crnoj Gori ne postoji, ali poslednjih pet godina, on je potpuno beznačajan, ne predstavlja nikakav značajan i presudni element u našem političkom establišmentu. Štaviše, većina onih koji poslednjih nekoliko godina predstavljaju Srbiju s olakšanjem su prihvatili njihovu odluku da budu nezavisna država. Najpre zato što svi znamo koliko je bilo opterećujuće držati takvu u svakom smislu asimetričnu zajednicu. Veoma je važno istaći da u Beogradu ne postoji niko značajan ko dovodi u pitanje njihovo pravo da budu nezavisna država niti iko ozbiljan dovodi u pitanje pravo na autohtonost crnogorskog naroda. Neki osnovni problemi koji postoje na relaciji Srbija – Crna Gora nisu samo u tome što zvanična Podgorica veruje da je taj sentiment u Beogradu preovlađujući, a sa druge strane odnos Beograda prema Podgorici su značajno odredili i crnogorski spoljnopolitički odnosi prema Kosovu. Kao i odnos Podgorice prema srpskoj zajednici u Crnoj Gori, koji je jako loš, i koji od referenduma nije doživeo napredak, zato što se oni koji su bili protiv razdruživanja Crne Gore i Srbije doživljavaju i dalje kao antidržavni element u Crnoj Gori. To mora da se promeni, i zato je važna ova poseta premijera Crne Gore jer bi ona mogla da pomogne da se ti problemi reše sa višim stepenom razumevanja.

Odnos prema srpskoj zajednici jeste unutrašnja stvar Crne Gore za koju Srbija treba da bude izuzetno zainteresovana kao i za odnos država prema srpskim zajednicama u okruženju. Mislim da je tu naša država jako podbacila naročito poslednjih godinu i po dana, mislim da se apsolutno ništa ne radi na poboljšanju položaja Srba u Crnoj Gori. Za to je potreban jedan otvoren dijalog bez subverzije između zvanične Podgorice i Beograda. Podgorica ima sistemsku grešku, ako mogu tako da kažem, zato što sve što dolazi iz Beograda doživljava kao subverziju, a s druge strane naši zvaničnici gledaju na odnos sa Crnom Gorom kao na lični odnos s Milom Đukanovićem ili kroz odnose unutar srpske zajednice, tj. da li je srpska zajednica u Crnoj Gori ujedinjena ili nije. Ne vidim zašto tim ljudima nije moguće dati prava i standarde koja uživaju pripadnici manjinskih naroda u okruženju, ne vidim zašto su Srbi u Crnoj Gori izuzetak? Podgorica je uspela da etnifikuje opoziciju a to je retkost na evropskom kontinentu.

DR BOJAN DIMITRIJEVIĆ, INSTITUT ZA SAVREMENU ISTORIJU U BEOGRADU

Ljudi su umorni

Na istorijskoj smo stajnoj tački gde slobodno može da se da sud o proteklom veku zajedništva Srbije i Crne Gore. Dve države, tačno pre sto godina, bile su u naponu svoje snage, opijene uspešnim vojevanjem za oslobođenje svoje braće ispod turske vekovne vlasti. *Onamo, 'namo, za brda ona...* pisao je kralj Nikola I Petrović, ukazujući na krajeve u kojima su se potom, pre sto godina, srele srpska i crnogorska vojska, postavljajući nove međe svojih mladih kraljevina i nove obrise zajedničke države.

Vek koji je usledio, doneo je novu državu u kojoj su Srbija i Crna Gora živele zajedno. U različitim administrativnim i političkim formama, ali pod imenom Jugoslavija, zajedno sa drugim južnoslovenskim narodima. Zajednički život sa tim narodima uticao je da se pitanje međusobnih srpsko-crnogorskih odnosa nikad ne definiše do kraja, niti previše postavlja. Sve se nekako prećutno podrazumevalo između Srbije i Crne Gore. I Crnogorci, za stalno u Beogradu i Srbijanci, letom na primorju. Uočene razlike su bile samo folklorne. I u kraljevini i socijalističkoj republici Jugoslaviji pitanje odnosa sa drugima bilo je daleko bitnije nego međusobno definisanje stvari. Nije uočeno da je zajednička želja za jedinstvom često bila na iskušenjima i bez razumevanja jedne ili druge strane.

Foto: Vreme

I potom, posle novog rata, ostale su samo Srbija i Crna Gora u novoj, "trećoj" Jugoslaviji, sastavljenoj samo od dva aktera, dva oka u glavi, Beograda i Podgorice. Tada su od decenijske prevelike sličnosti, počele da se traže prevelike razlike. Srbija, koja je slavljena u Crnoj Gori kao majka, često je potom viđena i kritikovana kao maćeha, a Crna Gora, obožavana u Srbiji kao mlađa sestra, postajala je teret kao usedelica u kući po koju prosci nikako da dođu. Autorovo političko iskustvo iz rada u Ministarstvu odbrane uverilo je istoričara u njemu, da je nemoguće adekvatno spojiti dve države koliko god bile bratske, kad je odnos u svemu 95 odsto prema 5 odsto. Matematika ljudskih i ekonomskih interesa je bila neumitna. I bilo je jasno da se stvari vraćaju na svoj istorijski početak od pre sto godina. Na dve samostalne države, ma koliko bile bliske.

Politička mudrost dve vlade koja je pokazana 2003, uticala je da ne dođe do još jednog krvavog raspleta i da svako ide svojim putem bez mnogo trzavica. Razlaz dve republike 2006. protekao je gotovo neprimetno u Srbiji. Samostalna Crna Gora je slavila svoju nezavisnost, a u Srbiji je počinjao još jedan radni dan. Čini se da je to pokazalo nizak stepen zainteresovanosti za istrajavanje u bratstvu, od koga sve boli glava. Ali i umor običnih ljudi za velike teme. Ništa se nije desilo od onoga što su predviđali mrzovoljni intelektualci iz kruga dvojke ili takozvani Crnogorci sa Terazija. Srbija danas funkcioniše bez mora, a Crnu Goru još nisu progutale okolne i uvek neprijateljske nacije... ¶

Sudba i Udba

General UDBE, pomoćnik ministra unutrašnjih poslova FNRJ, narodni heroj Jugoslavije, član KPJ, ambasador FNRJ, državljanin Srbije, a sin i zagovornik nezavisne Crne Gore Jovo Kapičić Kapa umro je 9. decembra u Beogradu u 94. godini života, posle kratke i teške bolesti.

Rođen je 2. septembra 1919. u italijanskom gradu Gaeti, gde su njegovi roditelji izbegli nakon crnogorske Božićne pobune 1919. Njegov otac je bio profesor Cetinjske bogoslovije, 1918. crnogorski komita i član Crnogorske federalističke stranke.

Jovo je odrastao na Cetinju gde je završio osnovnu školu i pet razreda gimnazije iz koje je bio isključen zbog učešća u školskom štrajku. Bez prava na redovno školovanje privatno se pripremao i školu završio u kotorskoj gimnaziji. Do 1941. godine je studirao na Medicinskom fakultetu u Beogradu. U to vreme je nekoliko puta hapšen i zatvaran. Tokom studija Jovo se zabavljao sa Davorjankom Paunović Zdenkom, koja je po zadatku poslata kod Tita i tokom rata bila lična sekretarica Vrhovnog komandanta NOV i POJ i njegova nevenčana supruga. Kad su se u ratu sreli, Tito, tada već u intimnoj vezi s drugaricom Zdenkom pitao je: "Jovo, jesi li ti nešto ljut na mene?"

Jovo Kapičić je kao petnaestogodišnjak (1934) primljen u Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ), a dve godine kasnije i u Komunističku partiju Jugoslavije. Aprila 1941, posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, po zadatku KPJ upućen je u Crnu Goru, gde jula 1941. postaje član Okružnog komiteta KPJ za Cetinje. Bio je jedan od organizatora Trinaestojulskog ustanka u cetinjskom kraju i član Okružnog komiteta KPJ. Bio je i komesar Lovćenskog partizanskog odreda, a zatim Prve proleterske brigade od njenog formiranja 1941. i politički komesar njenog Prvog crnogorskog bataljona. Oktobra 1942. postavljen je za zamenika političkog komesara Druge dalmatinske udarne brigade, 1943. postao je politički komesar Treće udarne divizije, a krajem 1944. i komesar Dvanaestog vojvođanskog korpusa NOVJ.

Za narodnog heroja proglašen je jula 1950.

Posle rata bio je član CK SK Crne Gore, član Revizione komisije SKJ, ministar unutrašnjih poslova u prvoj vladi NR Crne Gore. Kao general Udbe iz Višegrada je koordinirao hvatanje Draže Mihailovića koje je izvela Udba Srbije i u svom automobilu dovezao Dražu u Beograd, u kancelariju ministra unutrašnjih poslova Srbije Slobodana Penezića Krcuna u Đušinoj ulici.

"Goli otoci Jove Kapičića", Tamara Nikčević, VBZ Beograd 2009.

O Neretvi i Sutjesci

JOVO KAPIČIĆ: Prije bitke na Neretvi, postavljen sam za zamjenika komesara, partijskog rukovodioca herojske Druge dalmatinske brigade. Komandant je bio također Crnogorac, Ljubo Vučković; njegov zamjenik Srbin, Ratko Sofijanić, a komesar – o tome se vodilo računa – Hrvat, Mate Ujević.

★★★

Tito je u Vrhovni štab pozvao komandanta Ljuba Vučkovića i

mene. Drugoj dalmatinskoj brigadi dao je zadatak da tokom noći pređe na suprotnu stranu Neretve, napravi improvizovani most preko koga bi prešli vojska i ranjenici. Vrativši se iz Vrhovnog štaba, Ljubo Vučković je komandantu Trećeg bataljona, tada devetnaestogodišnjem Brunu Vuletiću, budućem generalu JNA, naredio da sastavi desetinu koja će izvršiti Titovu naredbu. Desetinu je predvodio Glišo Opačić. Od žice su napravili opasače na kojima su visile male italijanske bombe razorne snage... Dalmatinci, i plivači i junaci – ne znam da li je ijedan bio stariji od dvadeset godina – skočili su u zastrašujuću Neretvu. Opačić, koji je u zubima držao gvozdenu sajlu, uspio je da je veže za drugu obalu... Bila je noć, pljuštala je kiša.

Kada se Opačićeva desetina dohvatila druge strane Neretve, bombama su zasuli četnike koji su se dali u bijeg, ostavivši nam konje, hranu, municiju... Pomoću sajle Gliša Opačića izgrađen je improvizovani prelaz preko Neretve. Borci s ranjenicima polako su počeli da prelaze na drugu obalu. Bio sam sedamnaesti u redu...

★★★

Druga dalmatinska brigada se kasnije povlačila prema Crnoj Gori i tamo boravila do maja 1943, kada je počela najžešća i najužasnija bitka Narodnooslobodilačkog rata, tzv. Peta neprijateljska ofanziva...

★★★

Borbe su vođene na teritoriji Crne Gore, dijelu Hercegovine i u Sandžaku. Protiv sebe smo imali njemačke, italijanske, domobranske i bugarske snage, ukupno 130.000 neprijateljskih vojnika.

TAMARA NIKĆEVIĆ: Koliko je bilo vas partizana?

JOVO KAPIČIĆ: Šesnaest hiljada boraca i četiri hiljade ranjenika! U gotovo bezizlaznoj situaciji, Vrhovni štab je 21. maja donio odluku da počnemo proboj prema Foči. Budući da ni nakon petodnevne bor-

PARTIZAN: Jovo Kapičić

be nijesmo uspjeli, određen je novi pravac: Vučevo-Sutjeska-Zelengora. Vrhovni štab je ostao u Sandžaku, a nekoliko brigada, među kojima i Druga dalmatinska, krenulo je prema Vučevu. Dobili smo naredbu da, kozjim stazama, najprije siđemo u korito rječice Suhe, pa onda na drugu stranu, do Gornjih i Donjih Bara. To su dva proplanka, uvaline opkoljene planinskim vijencima... Kao amfiteatar. Bili smo raspoređeni po liniji tog vijenca.

Jeste li znali šta se događa na drugoj strani?

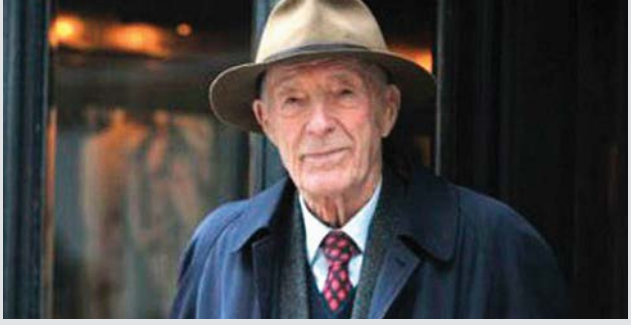

Potom je upućen u Crnu Goru radi likvidacije zaostalih četnika.

Crnogorsko Više državno tužilaštvo pokrenulo je istragu nakon što su nađeni ljudski ostaci u pećini Mandića na Sinjajevini, a informaciju je potvrdila i Uprava policije. Kako piše štampa, Kapičić je potvrdio da je u februaru 1947. bio na Sinjajevini, ali je negirao da su četnici likvidirani po njegovoj naredbi u februaru te godine, za šta je okrivio Korpus narodne odbrane Jugoslavije (KNOJ).

Bio je pomoćnik ministra unutrašnjih poslova FNRJ Aleksandra Rankovića i šef državne bezbednosti ("Da se razumijemo: bio sam bog!"). Nakon rezolucije Informbiroa učestvovao je u izboru Golog otoka za logor u kome je bilo zatočeno između 16.000 (zvanična procena) i 30.000 političkih zatvorenika koji su se izjasnili za rezoluciju Informbiroa Kominterne 1948. ili bili osumnjičeni kao prosovjetski i staljinistički elementi.

Službeni naziv logora čiji je komandant bio Ante Raštegorac u periodu od 1949. do 1951. bio je "Radilište administrativno kažnjenih muškaraca/žena društveno korisnim radom", a od 1951. do 1956. godine "Radnički prihvatni logor za političke zatvorenike". U golootočki logor zatvorenici su transportovani na takozvano prevaspitavanje bez sudske odluke, na osnovu takozvane administrativne mere. Kapičić je tri puta službeno obilazio Goli otok, na kome je bio ukupno pet dana. Kapičić je prihvatao činjenicu – koju je izneo Aleksandar Ranković – da je trećina golootočkih zatočenika bila nevina, ali nije priznavao verodostojnost svedočenja o nasilju i torturi nad njima, govorio je da su nevini brzo pušteni kućama, a da je on lično neopravdano u javnosti optuživan za mnoge zločine.

Za sebe je izjavljivao: "Ja sam najveća žrtva Golog otoka."

Donosimo delove intervjua koji je Jovo Kapičić dao Tamari Nikčević, objavljene u knjizi *Goli otoci Jova Kapičića*, koja je izazvala buru kada je izašla iz štampe, a u kojoj Jovo Kapičić, držeći se svojih uverenja, bez kajanja i kolebanja govori o čitavoj devedesetogodišnjoj epohi čiji je bio akter – od predratnih napetosti, preko partizanske epopeje Drugog svetskog rata, hvatanja Draže Mihailovića, Golog otoka, likvidacija bandi, komunističkih jama, pada Rankovića, sve do devedesetih i raspada Jugoslavije. ¶

Ne, bili smo izolovani. Branili smo kozju stazu i mali drveni most preko rijeke Suhe jer su tim mostom, da bi izašli na Sutjesku, morali da prođu Vrhovni štab i Tito. Drugog dana je počela bitka za Donje i Gornje Bare. Protiv sebe smo imali specijalnu jedinicu njemačke vojske, *Aneker*, dobro obučenu i spremnu. Tri dana i dvije noći borba nije prestajala niti jedan sekund. Više nijesmo znali šta radimo.

★★★

Tokom krvave bitke na Barama, u jednom momentu, potpuno izgubljeni, umorni i neispavani, odlučili smo da se, bez konsultacije s komandom, povučemo. Ali, iz Vrhovnog štaba je stiglo naređenje: "Držite položaj! Bez vas nema izlaska na Sutjesku. Morate se boriti do poslednjeg."

Bila je to smrtna presuda?

Jeste, ali povlačenje više nije dolazilo u obzir! Krajnji rezultat borbe bio je da je od 1.400 boraca Druge dalmatinske brigade, njih 800 poginulo. Gotovo svi mlađi od trideset godina!

★★★

Ipak, ranjenike ste ostavili Njemcima, što vam se zamjera.

Nijesmo imali izbora... Sjećam se Dalmatinca, hrabrog borca iz naše brigade koji se, čuvši kako ga doziva ranjeni brat, vratio, poljubio ga, pokrio šatorskim krilom i krenuo dalje. Ili Crnogorca koga ranjena žena moli: "Nemoj da dozvoliš da me zakolju četnici! Ubij me, molim te."

Izvadio je pištolj i ubio je.

Da li je saznanje da će, bude li ranjen, biti ostavljen ili ubijen, uticao na moral boraca?

Ne. Molili smo boga da ranjeni ne padnemo u ruke neprijatelju. Smrt je bila spas! Bili smo izbezumljeni od te stravične borbe, od braće, sestara, očeva, sinova, kćeri koji su ginuli pred našim očima; bili smo očajni, iznemogli, gladni... Sjećam se da sam nožem s drveta bukve skidao koru i isisavao sok. To je bio jedini "obrok" koji sam imao.

Jeste li znali da je Tito bio ranjen na Sutjesci?

Nijesmo...

Sjećam se da sam, pred sam kraj bitke, spuštajući se prema šumi, među tom gomilom izgubljenih, unezvijerenih partizana, naletio na grupu od desetak ljudi među kojima sam prepoznao Tita. Nijesam mogao da vjerujem!

"Jeste li to vi, druže Tito?!" – zaurlao sam. "Šta radite ovdje?! Znate li da su Njemci svuda unaokolo?!"

Gledao me je, ali sam imao utisak da me ne prepoznaje. Djelovao je izgubljeno, kao u transu.

"A, ti si, Jova" – prenuo se. "Krenuli smo... Ne znam... Rekli su mi da možemo ovuda, da je sigurno..."

"Evo, neka vas moji momci otprate do mjesta gdje se nalazi Vrhovni štab" – rekao sam.

Poslušao me je, slegnuvši ramenima. Prvi put je izgledao kao pomiren sa sudbinom, kao da mu je svejedno šta će se dogoditi. Ipak, na Sutjesci smo pokazali nadljudsku hrabrost. Dalmatinci na Barama, Srbijanci na Vučevu, Crnogorci na Ljubinom grobu, odbranivši Sutjesku, platili su stravičnu cijenu. To su bili heroji, divovi...

Kapetan Vilijam Dikin, Englez, koji je bio kod Tita u Vrhovnom štabu, još prije bitke na Sutjesci, vidjevši šta se sprema, rekao je Titu: "Pri ovakvom odnosu snaga, bitka se predaje!"

"Nećemo se predati, probićemo se!" – odgovorio mu je Tito.

O hapšenju Draže Mihailovića

1945. sam postavljen za pomoćnika Aleksandra Rankovića i bio zadužen za sve... OZN-a je u martu 1946. formirala grupu od nas deset, dvanaest, kojom je rukovodio lično Aleksandar Ranković. Prethodno je srpska OZN-a uhapsila Mihailovićevog zamjenika, »

Nikolu Kalabića. Obećao je da će nam pomoći prilikom hapšenja Draže.

★★★

Kalabić se s momcima iz OZN-e već nalazio na Bijelom brdu, na granici s Bosnom. Taktika je bila da lokalni seljaci koji su s nama sarađivali puste priču da je u blizini viđen Nikola Kalabić, koji, izgubivši vezu s glavnim štabom, na sve načine pokušava da pronađe Mihailovića. Kada je Kalabić konačno pronašao Dražu, ispričao mu je ono što smo prethodno bili dogovorili: Srbija je spremna za ustanak, za Dražin povratak, četnici moraju da se organizuju, da krenu u gerilsku borbu... Logično, Draža je povjerovao u priču svog zamjenika i donio odluku da četnici krenu prema Srbiji. Akcija hvatanja Draže je počela u Dobrunu. Mihailović je imao ličnu gardu, danas bi rekli – tjelohranitelje, koje su naši momci likvidirali. Bio je gotov! Stavili su mu lance na ruke i javili mi da dođem. Stigao sam u "marici" bez prozora. Momcima sam čestitao na uspješno izvedenoj akciji i uveo Mihailovića u kola.

Šta ste mu rekli?

Ni riječ! Smjestio sam ga pozadi, sjeo do njega i krenuli smo za Beograd. Sjećam se da smo u Titovom Užicu bili stali da ručamo.

"Generale, hoćete li da vam momci donesu ručak, piće?" – pitao sam Dražu.

"Neću ništa, hvala vam" – odbio je.

Kako je Draža Mihailović djelovao?

Žalosno. Onako mali i smežuran, izgledao je jadno i nikako. Cijelim putem je u ruci stezao prljavu šajkaču, ćutao, riječ nije progovorio. U Beograd smo stigli oko tri sata popodne. Odveo sam ga u kabinet ministra unutrašnjih poslova Srbije, Slobodana Penezića Krcuna. Nije bio u kancelariji, rekli su mi da je u Novom Sadu. Tito se nalazio u posjeti Poljskoj, pa sam pozvao Rankovića:

"Druže Marko, stigao sam!"

"Otkud ti, Jovo?! Zašto si napustio Višegrad?!" – pitao me je.

Ne želeći da mu takvu vijest saopštim telefonom, pozvao sam ga da dođe u Krcunovu kancelariju, koja se nalazila u Đušinoj ulici. Vjerovatno nešto sluteći, Ranković je stigao kao metak. Nije mogao da vjeruje.

Draža Mihailović je nešto rekao Rankoviću?

Ništa! Ćutao je, sjedio zgrčen na stolici... Pored Draže je stajao naš oficir, koji je pazio da ne iskoči kroz prozor, da ne izvrši samoubistvo. Uskoro je stigao Krcun, pa smo se u njegovom kabinetu ponovo okupili Ranković, Draža Mihailović s policajcem koji je bio zadužen za njega i ja.

"Osim srpskog, ima li još negde u svetu naroda u kome zamenik pristane da izda svog vrhovnog komandanta?!"

Bilo je to sve što je rekao Draža Mihailović.

Pratili ste suđenje?

Jesam, naravno. Bilo je nekih intervencija iz inostranstva da se Draži Mihailoviću spasi glava. Čuo sam Tita kada je rekao: "Kako da mu sačuvamo glavu?! Šta će reći Srbija?!"

Kako to mislite: šta će reći Srbija?

Bilo je drugačije vrijeme. Srbija je insistirala na svom antifašizmu, a Srbi su veoma vodili računa o tome da ih neko od ostalih naroda FNRJ ne optuži da na bilo koji način štite saradnike okupatora, kvislinge kakav je bio Draža Mihailović. Danas je, nažalost, drugačije... Vidite da traže Dražinu rehabilitaciju...

Kako na to gledate?

Kao na sistematski pokušaj falsifikovanja istorije.

O Golom otoku

Goli otok je mrlja na licu velike države kakva je bila Jugoslavija.

★★★

Staljin je htio da nas pokori po svaku cijenu. Iz Moskve je u početku slao tzv. savjetnike, koji su kontrolisali jugoslovensku ekonomiju, privredu, spoljne poslove, vojsku i SSSR-u o tome podnosili izvještaje. Savjetnici su nas kritikovali zbog toga što "idemo u kapitalizam", što smo uveli Narodni front, što nam Partija nije jača, što u svojim redovima imamo ljude koji su, navodno, agenti Zapada... Ponašali su se kao da smo njihova gubernija. Svi se sjećaju slučaja kada je jedne noći – odavno je već bila prošla ponoć – činovnik sovjetske ambasade zalupao na vrata našeg Ministarstva spoljnih poslova, probudio portira i rekao mu da zahtijeva od naše vlade da odmah pusti iz pritvora desetak belogardejaca uhapšenih zato što su uhvaćeni da rade kao sovjetska agentura.

"Ako do dvanaest sati ti ljudi ne budu pušteni, obavijestite vaše šefove da će Jugoslavija snositi posledice!" – zagrmio je sovjetski činovnik, okrenuo se i otišao.

I?

Sjutradan su ti ljudi bili pušteni. Međutim, to je samo jedan od primjera, ne i najgori. Najgore tek slijedi.

Na Titovu adresu su iz Moskve stigla dva pisma – prvo, 27. marta 1948, a drugo, još žešće, 4. maja iste godine. Bio je optužen da služi imperijalizmu, da je odustao od komunističke partije. Nakon toga, Tito je 19. Maja pozvan u Bukurešt, na sjednicu Informacionog biroa komunističkih partija (Informbiro).

Kakva je bila jugoslovenska reakcija?

Osim Andrije Hebranga i Sretena Žujovića, koji su se, čim su počeli prvi napadi na Tita, izjasnili za Staljina, svi smo bili u šoku. Bilo nam je teško. Staljin je bio idol i niko

od njega nije očekivao takav udar. Rusi su pokušali da ponize svog najboljeg saveznika i prijatelja. Tito je odmah sazvao sjednicu Centralnog komiteta KPJ. Obavijestio je članove CK da neće da ide u Bukurešt i predložio im da ga, ako misle drugačije, smijene. Svi su odmah skočili: Kako da ideš?! Nećemo da te šaljemo pod Staljinov nož!

Da li je SSSR bio iznenađen odgovorom?

Sada su oni bili šokirani. Sa sjednice u Bukureštu, koja je održana 28. juna 1948, stigla je rezolucija Informbiroa u kojoj su Jugosloveni bili pozvani da ustanu protiv "slugu imperijalizma". Rezoluciju IB–a, uz odgovor jugoslovenske Vlade SSSR-u, Borba je 30. juna 1948. prenijela u cjelosti.

Taj odgovor je pisao Milovan Đilas?

Đilas je pisao, a Plenum CK KPJ usvojio tekst.

U Partiji su počela stravična kolebanja, teški lomovi... Kroz Goli otok je prošlo više od 16.000 ljudi!

Mnogi izvori tvrde – 31.000 ljudi!

Ne, nego milion! To su laži i gluposti. Kao da i 16.000 nije dovoljno, pa moraju da dodaju!.. Bili smo ljuti, razočarani i spremali smo se za rat.

Protiv koga?

Protiv Sovjetskog Saveza. Desetine ruskih divizija je stajalo na granicama Mađar-

ske, Rumunije i Bugarske i čekalo da napadnu Jugoslaviju. Industriju smo bili iselili iz Srbije i prebacili je u Bosnu. Očekujući ruske tenkove, po Vojvodini smo bili iskopali rovove u kojima su ruske vojnike čekali naši momci. Hiljadu i dvije stotine naših ljudi poginulo je na granicama.

★★★

Koliko puta ste posjetili Goli otok?

Tri puta. Prvi put, prije nego što je zatvor i napravljen, Ranković mi je rekao da izvidim teren: "Javi se Stevu Krajačiću, a on će ti dati dalje instrukcije. Miroslav Krleža je čuo od vajara Antuna Augustinčića da u

Jovo Kapičić sa J. B. Titom i A. Rankovićem (levo); Ivo Andrić, Jovan Kapičić, Vilko Vinterhalter i novinar Lalić u ambasadi SFRJ, prilikom dodele Nobelove nagrade Andriću 1961. u Stokholmu (desno)

Kvarnerskom zalivu postoji ostrvo mermera na koje bismo mogli da smjestimo naše IB-ovce."

Miroslav Krleža je ispričao?! Kome?

Ne znam. Pretpostavljam Titu.

Nijeste to neposredno čuli?

Ne. Čuo sam od Rankovića, ali ga nijesam pitao ni kome je to Krleža rekao, ni od koga je Marko to čuo... Pazite: Krleža nije predložio osnivanje logora, taman posla; samo je rekao da je od Augustinčića čuo da postoji ostrvo mermera.

Zato vas i pitam.

Ne, ne!... Ranković mi je tako rekao, a ja nijesam imao razloga da ga dalje propitujem.

★★★

Koliko dana ste boravili na Golom otoku tokom te prve posjete?

Na Golom otoku sam sve ukupno boravio pet dana: prvi put – dan, drugi put – tri dana i poslednji put – svega dan!

★★★

Veljko Mićunović je tražio da se takozvani IB-ovci najprije izvedu pred sud, pa da se onda, ako im se dokaže krivica, vode na Goli otok. Mićunović to nije predložio zato što je volio Staljina; plašio se pobune u zemlji i van nje. Ali, Ranković ga je brzo umirio.

Kako ga je "umirio"?!

"Ne brini!" – rekao je Ranković na jednom od tih sastanaka. "Kažnjenici će u logor ići 'administrativnom merom, ostati mesec ili dva i vratiti se prevaspitani."

Ostajali su mnogo duže od tih "mesec ili dva"... Da ne govorimo o načinu na koji su "prevaspitavani"!

Sačekajte! "Administrativna mjera" jeste bila greška, ali priče da je Goli otok bio srednjovjekovno mučilište su najobičnija izmišljotina! Niko to ne može da kaže!

Zar ne mislite da nije baš u redu da vi o tome govorite? Valjda bi trebalo pitati žrtve.

Ma, kakve žrtve?! Na Golom otoku jeste bila trećina nevinih, ali šta je s ostalima?!

Aleksandar Ranković je rekao – polovina nevinih!

Ne, ne... Upravo se i pozivam na Rankovićevu izjavu: trećina nevinih! Ali, šta smo mogli?! S naše strane, tamo niko nije ubijen, niko strijeljan, mučen, zlostavljan... To je laž!

Kako laž?!... Poznato je da su zatvorenici, baš zbog torture koju su preživjeli, kasnije izbjegavali da pričaju o danima provedenim na Golom otoku.

Kakva tortura?! Zatvorenici su se međusobno sukobljavali, tukli, podmetali, špijalili... Ponižavali su jedni druge i zato ne žele o tome da govore...

Ali, zna se da je UDB-a ubacivala svoje ljude koji su zatočenike provocirali, podsticali na sukobe...

To nije istina! UDB-ini saradnici su bili samo tzv. sobne starješine, zatvorenici koji su, prihvativši saradnju s nama, kontrolisali ostale, prijavljivali nam šta se dešava, šta ko priča... Niko od UDB-e nije ubijao ili mučio zatvorenike. Svega stotinu njih je upravljalo logorom!... Šta nam je to trebalo? Bili su izolovani, okolo njih more, nigdje nikoga. Izdali su, izjasnili se za Staljina i SSSR i nema te zemlje i te demokratije na svijetu u kojoj takvi ljudi ne bi bili kažnjeni.

Zašto čuvari nisu spriječili sukobe o kojima govorite?

Nijesu htjeli da ih sprečavaju. Neka se tuku, neka rade šta hoće... Zašto da sprečavamo?!

Zato što su vam, recimo, ti ljudi do juče bili prijatelji, saborci... Najzad, bili su – ljudi!

Ali, okrenuli su se protiv nas, izdali su zemlju, Tita, Partiju... Tačno je: bili su s nama u ratu, znali smo ko su, na šta su spremni i možda baš zbog toga što smo imali svijest o tome s kim imamo posla, na neki način smo ih se i plašili.

Na koji način?

Nikada nijeste mogli biti sigurni ko će krenuti za njima, koliko ljudi će povući za sobom, dokle su spremni da idu... Kada sam drugi put otišao na Goli otok...

Zašto ste otišli?

Da izvidim kakva je situacija. Bilo je priče da tamo nešto nije u redu.

Kakav ste izvještaj podnijeli? Imali ste vremena: tri dana ste...

Izvještaj?! Sve je u redu!

Kako – sve je u redu?! Nijeste vidjeli ništa što bi moglo da vas uznemiri?!

Ništa! Sreo sam ljude, popričao s njima... Niko se nije žalio... Šta sam mogao?! Tražite od mene da izmišljam?!

Gospodine Kapičiću, ne tražim da izmišljate, ali zar mislite da se normalnim može nazvati čovjek koji, vrativši se s Golog otoka, kaže – sve je u redu?!

Izvinite, a zašto ne bi mogao?! Šta se to tamo dogodilo?!... Nijesmo imali izbora!... Šta vi hoćete od mene?! Pustite, molim vas!...

Hoću da vas pitam: spavate li mirno?

Što se Golog otoka tiče, vjerujte mi da spavam spokojan kao beba!

★★★

Sjećam se da sam jednom, tokom razgovora s Rankovićem, predložio da sve zatvorenike ne okupljamo na istom mjestu.

"To nijesu ljudi s ulice, skupljeni s koca i konopca. To su ratnici koji su hrabro ginuli, koji su stradali ne štedeći se nijednog trenutka... Šta ako ih tamo bude nekoliko hiljada?! Koja je vlast u stanju da spriječi njihovu pobunu?! Šta ako krenu na nas?!" – pitao sam.

"Onda ću ih sve pobiti" – odgovorio je Ranković. "Moram! U suprotnom, doći će Rusi da ih spašavaju, a Staljin jedva čeka da nađe razlog da napadne Jugoslaviju."

Bilo je "biti ili ne biti", strahoviti pritisak. Da nijesmo napravili Goli otok, cijela bi Jugoslavija postala Goli otok! Bili smo ugroženi i nijesmo mogli da dozvolimo da raste peta kolona. ¶

Zavera na kafanski način

Zar su naše "službe" pale toliko nisko da nijedan ambiciozan falsifikat ili glupu zabludu ne mogu da doteraju i finalizuju bar do "standardnog evropskog kvaliteta" – što je i načelno nedovoljno za toliko grandioznu aferu, kakva je najavljena i priželjkivana

Vođen nekom nesavladivom strašću za moći, valjda u nesnosnoj želji da izađe iz senke hroničnog savetnika za nacionalna pitanja i čuvara sećanja na "večite srpske patnje" (kod Karadžića i Šešelja), sa opsesijom da postigne bar slavu nekakvog srpskog Ignacija Lojole i osnuje red "pravoslavnog jezuitizma", profesor Oliver Antić, upravo suprotno svojim velikim ciljevima, stalno upada u rolu "seviljskog berberina na dvoru kralja Artura", pa se gotovo svaka njegova akcija brzo ispostavi kao sumorna lakrdija sa neprijatnim političkim posledicama.

Tako je ispalo i prošle sedmice, kada je profesor Antić dao famozni intervju "Politici" (od 5. decembra) – u kome je doslovce rekao: "Danas će čitavoj javnosti biti jasnija pozadina napada na predsednika Tomislava Nikolića. Konferenciju za novinare održaće ključni ljudi koji su doneli materijalne dokaze, biće obelodanjeno da je sve već predato policiji i da će danas biti prosleđeno specijalnom tužiocu. To će biti jedna jako dobra državna akcija pročišćavanja samih finansijskih temelja ove države kako bismo mogli da počnemo da funkcionišemo kao pravna država. Ako se sve ovo što je oteto od naroda vrati, ova država duže vreme neće imati problema sa finansijama", itd. Da se smrzneš.

Već istog dana, međutim, ispostaviće se da je reč o odavno poznatoj i bajatoj splačini hrvatskog "novinara" Domagoja Margetića o "kiparskim milijardama" (ovoga puta iznos je podignut do 17, a prema "Večernjim novostima" – i do 19 milijardi dolara) koje je navodno Mlađan Dinkić pokrao, a oprani deo vratio u Srbiju, preko norveškog Telenora. Drugi "ključni čovek", od dvojice koji su u zemlju Srbiju "doneli materijalne dokaze", bio je izvesni Darko Trifunović, "profesor na fakultetu za bezbednost" (što samo po sebi dosta govori), koji je Antićeve tankoćutne ciljeve izgleda shvatio na dosta primitivan i vulgaran način, pa je izneo da su sa spomenutom aferom reotkupa i prodaje Mobtela direktno povezani Franko Fratini, Alfred Guzenbauer, Dominik Stros-Kan i Mlađan Dinkić – ergo svi današnji "savetnici" ppv Aleksandra Vučića.

STANDARDNI EVROPSKI KVALITET

Pisac ovih redova, koji pamti mnoge velike političke ludorije još iz Miloševićevih vremena, a i ranije, ipak se ne seća ovoliko pretenciozne, grandiozne površnosti u pripremanju "događaja decenije" koji će "za mnogo vremena", odjednom lišiti Srbiju novčanih briga (taj stav nikakva psihijatrija ne može objasniti). Jer ne radi se tu samo o tome da bi jedan univerzitetski profesor, kakav je Oliver Antić, morao znati bar nešto malo o ekonomskim dimenzijama i finansijskoj tehnici kod krupnih kapitalnih transfera, nego da bi svaki čovek u zrelim godinama, pogotovu onaj ko se uselio u najvišu predsedničku instituciju države, morao imati bar elementarni njuh za procenu ljudi s kojima se sreće i razgovara, to jest sposobnost da proceni "kakva im je nosivost" u toliko ozbiljnoj političkoj nameri kakvu je zamislio da izvede (jer, prošlo je već skoro 100 godina od "paljenja Rajhstaga", moraju se tražiti "novi ljudi" i "nove metode" za slične poduhvate).

Na stranu što i predsedniku države, a čini se i njegovom savetniku, institucionalno (da li i faktički?) stoje pri ruci i BIA i VOA, to jest njeni instrumenti za prikupljanje podataka o ljudima koji ulaze u Predsedništvo države na Andrićevom vencu. U krajnjoj liniji, tu je bar internet mreža, preko koje su se mogli bar elementarno obavestiti o "razvojnom putu" Margetića i Trifunovića. Uostalom, zar Margetić nije pre tri sedmice već imao pres konferenciju u Beogradu – pa kako to da Antić i Nikolić, sa svim svojim brojnim saradnicima i štabovima, nisu primetili da je taj "pilot pres" bio ispod nivoa i ovdašnjih tabloida i da nije privukao nikakvu pažnju javnosti, inače još uvek sklone da svakakve improvizacije i finansijske basne uzima zdravo za gotovo, ako su usmerene protiv bogatih dembelana, nacionalnih izdajnika, liberala i globalista.

Mogli bi u postavljanju pitanja ići i dalje i dublje. Zar su naše "službe" pale toliko nisko da nijedan ambiciozan falsifikat ili glupu zabludu ne mogu da doteraju i finalizuju bar do "standardnog evropskog kvaliteta" – što je i načelno nedovoljno za toliko grandioznu aferu, kakva je najavljena i priželjkivana? Uzgred budi rečeno, Antić se u spomenutom intervjuu "Politici" čak pohvalio da su o svim dokazima, koji su navodno pripremljeni, upoznati i neki "inostrani organi bezbednosti", što je valjda trebalo da obezbedi "garanciju kvaliteta" tih dokaza, čvršću od one koju može dati neka "domaća udba".

Iz činjenice da Dinkić u "operaciji Mobtel" nije poslovao sa svecima, nego sa Martinom Šlafom i drugovima (koji su debelo odrali i samog Bogoljuba Karića, mada su sedeli sa njegove strane stola), Antić i Nikolić su, kao nekakvi kafanski istražitelji i zanesene pristalice teorije

PRETENZIJA BEZ POKRIĆA: Domagoj Margetić

zavere, izvukli zaključak da je Koštunicina vlada mogla za Srbiju oteti kompletan kapital Mobtela, bez ikakvih troškova za mešetare i profesionalne ucenjivače, što je, takođe, notorna zabluda svih tanko obrazovanih i strastvenih nacionalnih radnika. Još na spomenutoj prethodnoj konferenciji za štampu, istog tog Domagoja Margetića, u Beogradu, polovinom novembra ove godine, videlo se da on ne razume razliku između procenjenog kapitala Mobija 63 i Karićevog, odnosno Šlafovog udela u njemu (koji je taj udeo "kupio" od Karića) od 30 odsto, naspram državnih 70 odsto (prema zvaničnoj proceni Državne međuresorne komisije Srbije) i postignute cene (sic) tog udela kapitala, koja je izračunata kao dekadni razlomak od Telenorove ponude za celu tu kompaniju od 1,5 milijardi evra. Margetić je pride pokazao da ne zna ni notornu činjenicu da Milošević i njegovi nikad nisu imali ne 17 ili 19 milijardi dolara, nego ni skoro deset puta manje novca u državnim monetarnim rezervama i gotovini.

To što austrijski i nemački istražitelji već dve godine ispituju pod šifrom Hypo banke Klagenfurt, nisu srpske, nego najvećim delom ruske pare (ako novac ima otadžbine), što je obelodanjeno tokom poslednje finansijske krize u toj zemlji – pa neće valjda Nikolić sada raditi protiv ruskih interesa, uz pomoć hrvatskih i srpskih "novinara"? Ko ne zna i ne prati takve i slične elementarne stvari, ne bi smeo da se bavi ni "obaveštajnim radom", to jest "istraživačkim" privrednim novinarstvom, a neko bi valjda morao da povede računa o tome da predsednik Srbije ne sramoti državu svojim i savetničkim neznanjem ili šašavo zamišljenim igrokazima.

I KOSOVO I EVROPA

Antić i Nikolić, u krajnjoj liniji, mogli su prvo da zatraže da pogledaju "dosije Mobtel", pre nego što se zatrče u ovu blamažu. Ili, Nikolić je, sa svojom "moralnom veličinom", o kojoj stalno govori Antić, čak mogao da poput "narodnjačkog Lenjina" skine sa ugovora o Mobtelu oznaku državne tajne i zatraži okončanje prakse "tajne ekonomske diplomatije", pa bismo napokon bili bolje obavešteni o čitavom nizu tih "državnih operacija" od onih "ko je kome i pošto namestio kiosk u centru Zemuna", sve do ovih aktuelnih džentlmenskih sporazuma sa šeikom Mohamedom. Međutim, neka neobjašnjiva žurba je našeg "Stanlija i Olija" gonila da se zatrče u slučaju sa Margetićem i Trifunovićem – pa je sve dobilo formu ozvučene holivudske urnebesne komedije iz vremena Čaplina i Kitona, i ugrozilo "autoritet predsedničke funkcije", o kome ironično govori kontrasaopštenje Dinkićevog URS-a (kao da je to saopštenje sastavljeno u Vučićevom kabinetu, toliko je skrupulozno, da podseća na beskrupulozni kičeraj).

Kada je posle najavljenog "istorijskog preokreta" u obračunu sa Dinkićem i razrešenja finansijskih nevolja Srbije za dugi niz dolazećih godina, u režiji Nikolića i Antića, u petak (6. decembra), "dobro obavešteni tabloid" "Informer" na naslovnoj strani objavio da otkriva "tajni plan" Miškovića, Đilasa, Antića i Cvijana da "preko Dinkića ruše Vučića", to jest da je "Vučić ubeđen da se iza svega krije Miškovićev plan da ga politički ubiju" i kada je zbog toga hitno sazvana "vanredna sednica Predsedništva SNS-a" istog dana – onima koji ne shvataju da u celoj toj aktuelnoj matrici nadgornjavanja i natezanja u vrhu vlasti – niko ništa ne može bez onoga drugog, činilo se da se priprema "naprednjačka osma sednica", te da će doći do javnog sukoba Vučić–Nikolić. A javnog sukoba na toj relaciji, verovatno, neće nikad biti (tu su i Vučić i Nikolić iskreni, kada takav javni sukob isključuju) – jer ne radi se o sukobu koncepcija ili ideologija, nego o bici za realnu moć, gde nikakvi kompromisi ne pomažu.

Takve bitke se obično dobijaju ili gube iza zavese, a samo ponekad se kasnije teatralizuju preko nekog plenuma, kongresa ili izbora – kad dođe faza "unifikacije kadeta". Pošto je Vučić za 25. januar iduće godine zakazao "izborno zasedanje" rukovodstva stranke, moglo bi se zaključiti da on ima mnogo bolje karte od sada već oslabljenih konkurenata u stranci i da će se Nikolić morati prikloniti, odnosno pokloniti, "svom političkom sinu". Istina, najava Cvijanove kandidature za funkciju predsednika SNS, ne bi moralo da bude samo očajničko bacanje rukavice Vučiću, čoveka koji je na izlaznim vratima prve lige, ukoliko neko moćan u SNS-u namigne da i Vučiću treba pokazati da svako, pa i on ima alternativu.

U tom smislu logično je što javnost zasad (a verovatno ni samo Predsedništvo SNS-a) nije direktno izveštena o trenutnom stanju u "dijalogu" Vučić–Nikolić, i na temu "zavere" koju opisujemo, te u tom svetlu treba gledati okolnost da savetnik Antić, navodno, čak nije dobio ni "ukor" na spomenutoj vanrednoj sednici rukovodstva Vučićeve stranke. To bi trebalo da znači da je vuk pojeo magarca, ali to ipak ne znači da Nikoliću nekakva soda bikarbona može pomoći da magarca svari.

Ako bi neko pokušao da celu ovu nespretnu i tragikomičnu aferu stavi u neke ozbiljnije koordinate – mogao bi je smestiti u kontekst nesrećne sudbine politike "i Moskva, i Brisel" (koja je ranije nazivana politikom "i Kosovo, i Evropa), to jest velike nervoze na srpskoj desnici uoči početka pregovora Srbije sa Evropskom unijom. Snage koje se odupiru "evropskom fundamentalizmu" među narodnjacima više ne laviraju i ne biraju sredstva da "balvanizuju" evropski put Srbije. Sve se baca na sto, od poništavanja statuta Vojvodine kod Ustavnog suda do problema sa trećom energetskom korpom, kao klipom u točkovima Južnog toka, a ne preza se, kao što vidimo, ni od operetnih projekata iz obaveštajne kujne, dok se Srbija opasno ne zagrcne od kiselog smeha koje takvi vicevi izazivaju i političke čorbe koja se sve više zgušnjava. ¶

DIMITRIJE BOAROV

Savetnikove tajne na javi

Pitanje svih pitanja jeste šta je zapravo posao Olivera Antića. Da li je on Nikolićev čovek za prljave poslove? Ili čovek koji se oteo kontroli, pa za svoj groš, iz razloga koji nemaju veze s Nikolićem, ratuje sa Vučićem? Da li je plaćen za pravne savete? Ili za vansudske procese i vaninstitucionalne presude

Prava je šteta što u Srbiji malo ko veruje u tezu da je istorija učiteljica života. Da je među onima koji imaju nekakvu moć više onih koji bi tu proverenu mudrost praktično primenili, sigurno je da Oliver Antić ne bi bio deo naše svakodnevice – još manje neko ko izgleda odlučuje o mnogo čemu u ovoj zemlji i ko se pita čak i za ono što mu nije posao. Čovek kome bi zbog "minulog rada" i skandala koji su ušli u antologije bešćašća, u normalnoj zemlji bilo dozvoljeno samo da igra šah s kolegama-penzionerima, ovde zauzima pozicije pravnog savetnika predsednika Srbije, visokog predstavnika Srbije u Stalnom mešovitom komitetu za pitanja sukcesije, predsednika Komisije za odlikovanja, predsednika državne komisije nadležne za sadržaj sefova Josipa Broza Tita.

Ovih dana, međutim, primarno zanimanje Olivera Antića ipak su stranačke razmirice unutar SNS-a i sukob između Tomislava Nikolića i Mlađana Dinkića. Suvišno je i reći da u tim aktivnostima za sada "briljira", baš kao i na nekim ranijim funkcijama po kojima ga pamtimo.

OTVARANJE OČIJU

Tek što je višednevno prepucavanje između predsednika Srbije i bivšeg ministra u vezi s privatizacijom "Vršačkih vinograda" postalo previše komplikovano da bi ga iko razumeo, Oliver Antić obratio se javnosti najavom koja je mnogo obećavala. U intervjuu za "Politiku" objavljenom 5. decembra, slavodobitno je obznanio da će "danas biti otkrivena pozadina napada na Nikolića" i da "postoje materijalni dokazi za veliku međunarodnu finansijsku aferu u koju su uključeni i domaći političari". Pošto osim te dve teze i pitanja novinara u pomenutom intervjuu ništa drugo nije bilo konkretno i jasno, željno se očekivalo čudo koje će nam svima otvoriti oči.

A čudo se dogodilo u ranim popodnevnim satima, kada su na konferenciji za novinare članovi "Antikorupcijske lige Balkan" saopštili da imaju dokaze koji ukazuju da je Mlađan Dinkić učestvovao u "pranju srpskog novca s tajnih računa na Kipru i nepravilnosti u slučaju kompanije Mobtel". Hrvatski novinar Domagoj Margetić ispričao je ranije već pominjanu teoriju o navodnom dilu između Dinkića i austrijskog biznismena Martina Šlafa u prodaji Mobtela, kao i o tokovima novca sumnjivog porekla preko kiparskih of-šor kompanija kroz fiktivne investicije, uz učešće Hipo grupe i raznih drugih viđenih pojedinaca. Istom prilikom, profesor Fakulteta za bezbednost Darko Trifunović dodatno je objasnio o čemu (tj. o kome) se tu zapravo radi: "Pozivamo prvog potpredsednika Vlade, koji važi za heroja u borbi protiv korupcije, da reaguje. Kako je moguće da imamo četiri savetnika prvog potpredsednika Vlade, a od toga se svi mogu dovesti u vezu s nestankom kiparskih para?", pitao je on, ukazujući na Franka Fratinija, Alfreda Guzenbauera, Dominika Stros-Kana i Mlađana Dinkića. Trifunović je takođe rekao da su svi dokazi "predočeni predsedniku Tomislavu Nikoliću", kako je liga od njega dobila "punu podršku" i kako im je "ponuđeno obezbeđenje koje su odbili".

Iako je Antić obećao da će posle ovog "otkrića" svima svanuti, niko verovatno nije informisaniji nego što je ranije bio. Mlađan Dinkić demantovao je sve navode, ukazujući na očigledne nelogičnosti, dok je njegov URS najavio tužbu protiv Margetića i zamolio predsednika da "preispita svoje okruženje i dobronamernost najbližih saradnika". U medijima su se potom pojavili detaljni prikazi Margetićevog lika i dela, pa se postavilo pitanje zašto ovdašnje afere istražuje baš čovek kojeg je Haški tribunal dva puta osudio zbog nepoštovanja suda i otkrivanja identiteta zaštićenih svedoka, ali i inače više nego sumnjive profesionalne reputacije.

Zahvaljujući tim pratećim dramaturškim efektima i vidnom neskladu između onoga što je najavljeno i onoga što je objavljeno, glavna tema postala je ne umešanost Mlađana Dinkića i Vučićevih savetnika u mutne radnje, već uloga Olivera Antića u toj ujdurmi. Ako ni zbog čega drugog, ono zbog toga što bi Margetićeve i Trifunovićeve optužbe tek trebalo da budu ispitane od strane za to nadležnih institucija, dok je priča o Antiću jasna već na prvi pogled.

NA ISTOJ STRANI

Ovaj događaj i (čini se) sve veća Antićeva moć, samo su deo tenzija koje neko vreme postoje između Predsedništva Srbije i Aleksandra Vučića, a o čijim je pravim razlozima za sada moguće samo spekulisati. Ono što je jasno, jeste da je određena nervoza sigurno uzrokovana činjenicom da Vučić i dalje sarađuje s Dinkićem, a možda još i više navodima o povezanosti predsednika i predsednikovog pravnog savetnika sa Vučićevim arhineprijateljem Miroslavom Miškovićem.

Čitavu stvar zakuvao je Vladimir Cvijan, član Predsedništva SNS-a, koji je u tu stranku prebegao direktno iz kabineta Borisa Tadića. Pošto se na Tviteru požalio na politiku hapšenja, tj. na "autokratiju i disciplinovanje Srbije" koje navodno sprovodi njegova stranka, on je u oktobru priznao da se sreo s Miroslavom Miškovićem. Tom prilikom, međutim, nije želeo ni da potvrdi, ali ni da demantuje medijske navode o tome da se s vlasnikom Delte video baš po nalogu Olivera Antića. Sam Antić se u potpunosti ogradio, objasnivši u intervjuu za NIN da je susret Miškovića i Cvijana verovatno bio

noj sceni

susret klijenta sa advokatom. No, kako već biva, to nije pomoglo: priče o Antiću kao "vezi" između Tomislava Nikolića i Miroslava Miškovića ne posustaju već dva meseca. U "Kuriru" od 7. decembra se, recimo, pojavila još jedna priča o tome. Navodeći reči neimenovanog sagovornika, "Kurir" piše da su se Nikolić i Mišković čuli neposredno pre hapšenja, kada je Mišković pozvao predsednika s Kipra gde se privremeno sklonio. Po toj verziji, Nikolić mu je obećao da neće biti uhapšen i da slobodno može da se vrati: navodno, on nije želeo da "prevari Miškovića" i "namami ga da se vrati s Kipra", nego je mislio da Vučić ipak "neće udariti na tada najmoćnijeg, najbogatijeg tajkuna". "Kurir" dalje navodi da "otuda ne treba da čudi što je savetnik predsednika Oliver Antić na liniji s Miškovićem, praktično, u akciji rušenja upravo vicepremijera Vučića".

U međuvremenu, sasvim razumljivo, Oliver Antić ne posustaje u tvrdnjama da mu na pamet ne pada da se sukobljava s prvim potpredsednikom. "Vučić i ja smo poslednjih trideset godina na istoj strani i danas tesno sarađujemo u borbi protiv mafije u Srbiji. I što je naša borba protiv tih kriminalnih grupa veća, to su i njihovi napadi na nas jači", objasnio je u oktobru za list "Danas", najavljujući istovremeno tužbe protiv svih medija koji se usude da ga pomenu u tom kontekstu. "Već sam dao nalog mojim advokatima da podnesu krivične prijave protiv svih medija koji su ovih dana naširoko pisali da sam ja nezadovoljan politikom SNS-a i da zajedno sa Vladimirom Cvijanom stvaram frakciju u stranci. Pa neka probaju da na sudu dokažu moju umešanost."

foto: M. Milenković

S druge strane, posle sednice Predsedništva održane samo dan nakon Margetićeve konferencije za novinare (što svakako nije slučajnost), Aleksandar Vučić mnogo je jasnije opisao odnose sa Antićem: "Dao sam šansu Oliveru Antiću i Vladimiru Cvijanu da mi kažu sve što misle, a ne da me ogovaraju po beogradskim kafanama." Ako je verovati izvorima Kurira, Antić i Cvijan su na sednici "pokušali da se izvuku iz sosa", "pravdali se da im je sve podmetnuto", a pritom su "bili manji od makovog zrna". Ta strategija je izgleda urodila plodom, pošto nisu isključeni iz stranke kako se prethodno najavljivalo.

U međuvremenu, Cvijan je otkrio karte i u ponedeljak, 9. decembra, obznanio da će se na stranačkim izborima u januaru kandidovati za predsednika SNS-a, dok Oliver Antić i dalje mudro ćuti. Postavlja se ipak pitanje zašto mu je bila potrebna fanfarama najavljena konferencija za novinare i šta će na kraju od svega toga ispasti. Dok to ne saznamo, za ovu priču trenutno je najvažnija bahatost koju je Antić prikazao najavljujući konferenciju Antikorupcijske lige Balkan: pre nego što su navodni dokazi predati nadležnima, pre nego što su o njima bilo šta rekli čak i oni koji su ih prikupili, čovek koji bi trebalo da vodi računa o pravnim pitanjima predsednika Srbije optužio je i osudio ljude koji mu, iz ovog ili onog razloga, ne odgovaraju.

LJUDINA

Takvo ponašanje, međutim, moglo bi da iznenadi i zaprepasti samo one čije sećanje ne seže u devedesete. Svi ostali teško da će ikada zaboraviti ko je i kakav je čovek kojeg je Tomislav Nikolić smestio u udobnu fotelju na Andrićevom vencu. Ono po čemu je Oliver Antić pre »

РТС
Радио-телевизија Србије

CONTRAST
STUDIOS

ДРАМСКА ТРИЛОГИЈА 1941-1945.

РАВНА ГОРА

аутора Радоша Бајића

НЕДЕЉОМ У 20:05 НА ПРВОМ ПРОГРАМУ РТС-а

Град домаћин Крагујевац

Swisslion TAKOVO

Република Србија
Аутономна покрајина Војводина
Влада АП Војводине

AKS

merkur

VODA VRNJCI

Malo šta u biografiji predsednikovog pravnog savetnika može da se meri s dve godine koje je proveo na čelu Pravnog fakulteta. To, naravno, ne znači da se tom epizodom završava spisak razloga zbog kojih je u najmanju ruku nepodoban da direktno utiče na bilo šta što se tiče života građana i građanki Srbije

svega poznat jeste upravljanje Pravnim fakultetom u Beogradu, od usvajanja Zakona o univerzitetu 1998. do oktobra 2000. Iako je pomenuti zakon bio razlog zbog kojeg su se na čelu praktično svih fakulteta u Srbiji našli ljudi odani režimu Slobodana Miloševića, iako nije bilo univerzitetske ustanove u kojoj nije bilo otpuštanja i do tada neviđenih skandala, Oliver Antić se i u tako oštroj konkurenciji prilično istakao. Odmah po imenovanju otpustio je profesora Vladimira Vodinelića, a potom s fakulteta udaljio još šesnaest njegovih kolega (sve međunarodno priznata imena, među kojima Vojin Dimitrijević, Dragor Hiber, Kosta Čavoški), koji su u znak protesta zbog otpuštanja Vodinelića prestali sa svim nastavnim aktivnostima. Vodinelićeva supruga, takođe priznata i poznata profesorka Vesna Rakić-Vodinelić, bila je čak i dodatno maltretirana. Kako je u februaru 1999. objavljeno na regionalnom portalu AIM, Antić je zbog navodnog "falsifikovanja lekarskih nalaza na osnovu kojeg se ona oslobodila svedočenja pred disciplinskom komisijom", protiv nje podneo krivičnu prijavu, a u Dom zdravlja poslao policiju koja je osoblju objasnila da profesorku "goni Interpol zato što je svoju zemlju blatila u inostranstvu". Za njegovog vakta, Vojislav Šešelj postao je redovni profesor Pravnog fakulteta, a naročito je bizaran detalj da je zbog organizovanja tribine na fakultetu protiv studentkinje Marije Rudić pokrenut disciplinski postupak, zabranjeno joj je polaganje ispita i određen "ispis s fakulteta do okončanja disciplinskog postupka". Desilo se tada još mnogo toga, ali dimenzije ove priče omogućavaju da se pomenu samo zaista istorijski potezi dekana Antića.

Kako bilo, jasno je da malo šta u biografiji predsednikovog pravnog savetnika može da se meri s dve godine koje je proveo na čelu Pravnog fakulteta. To, naravno, ne znači da se tom epizodom završava spisak razloga zbog kojih je u najmanju ruku nepodoban da direktno utiče na bilo šta što se tiče života građana i građanki Srbije.

Zaboravljajući svoje pravničko obrazovanje i obavezu da štiti dostojanstvo sopstvene profesije, Antić je 2007. tražio da Haški tribunal odbaci optužnicu protiv Vojislava Šešelja "jer je pala već posle Šešeljeve uvodne reči". Kao prijatelj i saradnik vođe radikala, još je objasnio da ni sam "tužilac ne veruje u Šešeljevu optužnicu".

Tokom afere "Indeks" bio je među profesorima osumnjičenim da su naplaćivali ispite, ali je 2010, pod još uvek nerazjašnjenim okolnostima, zamenik tužioca odustao od krivičnog gonjenja.

Oktobra prošle godine, već kao pravni savetnik Tomislava Nikolića, javno je izjavio da Jugoslavija nije trebalo da izađe iz Trojnog pakta, jer bismo tako "sačuvali nekoliko miliona Srba, NDH ne bi postojala, a integritet naše zemlje ostao bi očuvan". Istakao je tada da se u Srbiji i dan-danas oseća "Brozova mrtva ruka", umesto da je – da smo se samo priklonili Adolfu Hitleru – kasnije "uspostavljena parlamentarna monarhija". Osim što je skandalozna i neumesna, ovakva teza istovremeno dosta govori i o Antićevom karakteru, pošto je – prema dokumentima o kojima ovih dana piše "Blic" – čitavu svoju akademsku karijeru započeo baš kao uzorni komunistički omladinac, odan Titu i partiji.

Jedan od poslednjih događaja koji mu ne služe na čast jeste i najava oslobađanja Radomira Markovića. Pre nepunih mesec dana, Komisija za istraživanje ubistava novinara saopštila je da je bivši šef DB-a u razgovoru sa jednim njihovim članom tvrdio da mu je upravo Antić "garantovao da će iduće godine biti slobodan". Predsednikov savetnik je tu priču demantovao, ali njegov demanti i nije baš preterano bitan: u situaciji kada morate da izaberete da li da verujete prečasnom Anticu, ili da poverenje poklonite osobi osuđenoj za ubistvo četvorice članova Srpskog pokreta obnove, ubistvo Ivana Stambolića i pokušaj ubistva Vuka Draškovića, najbolji izbor je da ne verujete nikome. Strašno je, međutim, što je takva najava uopšte ugledala svetlost dana i što bilo ko, uključujući tu čak i samog Markovića, razmatra mogućnost da on jednostavno "bude pušten".

Posle svega, pitanje svih pitanja jeste šta je zapravo posao Olivera Antića. Da li je on Nikolićev čovek za prljave poslove? Ili čovek koji se oteo kontroli i za svoj groš, iz razloga koji nemaju veze s Nikolićem, ratuje sa Vučićem? Da li je plaćen za pravne savete? Ili za vansudske procese i vaninstitucionalne presude?

Kad bi na ovom svetu bilo pravde, sve nedavne aktivnosti Olivera Antića bile bi u funkciji internih prepucavanja i sukobljavanja među naprednjacima. Ta kosmička pravda učinila bi da Vučić i družina bar na trenutak zadrhte ili se iznerviraju zbog mangupa u svojim redovima, da se bar na trenutak suoče s pravim licem svojih saboraca i istomišljenika.

No, kako se pod ovim nebeskim šarom pravda veoma retko pojavljuje, sva je prilika da će se Margetićeva konferencija obiti o glavu svima nama i da joj je jedna od glavnih funkcija da nas dodatno sludi, zbuni i oslabi. Od onih koji su prozvani nikom ništa faliti neće, jer je i do sada bivalo da Mlađan Dinkić, Aleksandar Vučić, Ivica Dačić i njima slični izgledaju potučeni do kolena, a da se vrlo brzo vrate u meč, veći i jači nego ikada.

U tom smislu, čini se i da vreme Olivera Antića – šta god da mu je posao – tek dolazi. Koliko god to suludo i nadrealno zvučalo. ¶

TAMARA SKROZZA

Sve predsednikove knjige

Sabrane su sednice, tribine, mitinzi, intervjui, molbe, tužbe, stenografski zapisi skoro svih govora Tomislava Nikolića i objavljeni u 13 knjiga. Svaka knjiga, 300 do 500 strana

Gradski odbor Nove Srbije iz Čačka izrazio je želju da prvi počasni građanin tog grada bude predsednik Srbije Tomislav Nikolić. U obrazloženju, između ostalog, kaže se zato što je "objavio 13 knjiga i završio Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu". Predsednik Nove Srbije i ministar građevinarstva i urbanizma Velimir Ilić, koji je u isto vreme studirao sa predsednikom Nikolićem, sredinom 2000-ih, on na magistarskim, predsednik na osnovnim studijama, kaže da je ovim predlogom svoje stranke oduševljen i "saglasan sa obe ruke".

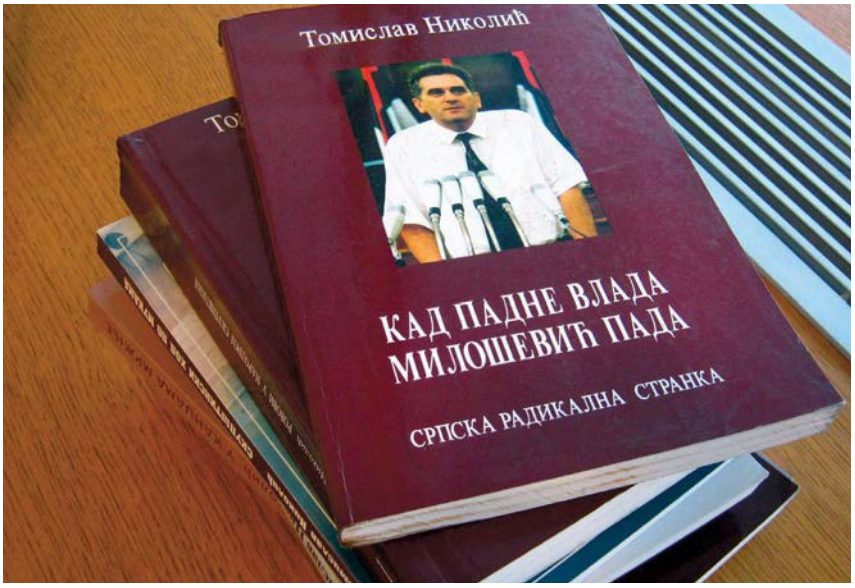

DEO BESKRAJNOG OPUSA: Uradci T. Nikolića
Foto: I. M.H.

"NEKA SE PREKUCA"

O fakultetskoj diplomi Tomislava Nikolića saznalo se iznenada, pred izbore 2012, dok se o njegovim knjigama još uvek malo zna. Diploma se, kako su tada preneli mediji, pojavila na Tviteru, a onda ju je Zorana Mihajlović, funkcionerka SNS-a, pokazala na konferenciji za novinare, jer su tamo neki tvrdili da Nikolić nije diplomirao. Na njoj piše da je Nikolić faks upisao školske 2003–2004. godine, da je diplomirao 2007. sa ocenom deset. I da je tokom studija imao prosečnu ocenu 8,37. Jedino što je ovaj privatni fakultet iz Novog Sada sa sedištem u Sremskim Karlovcima dozvolu za rad dobio od Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje kao više instance, jer je Komisija za akreditaciju odbila da akredituje njegove studijske programe. Fakultet se nalazio u sastavu Univerziteta "Alfa", nekadašnjeg Univerziteta "Braća Karić" koji nije imao dozvolu za rad. Na konferenciji za novinare, takođe pred izbore, SNS je saopštio da će pokrenuti "privatno-krivičnu i civilnu tužbu za uvredu časti i ugleda" protiv svih medijskih kuća koje su prenele vest da lider SNS-a nema završen fakultet.

Sve knjige Tomislava Nikolića su knjige Srpske radikalne stranke, tako su i zavedene po bibliotekama. One su iz njegovog prethodnog života, iz doba radikala. Nikolić je autor samo predgovora, u nekima ni to. Sam Nikolić ili tim ažurnih radikala doduše prikupljali su sva moguća svedočanstva jednog vremena, pismena i usmena, i ostavili obiman dokumentovan zapis o svom političkom delovanju i svojoj istorijskoj ulozi devedesetih godina. Sabrane su sve skupštinske i druge sednice, tribine, mitinzi, javni govori, intervjui, molbe, tužbe, stenografski zapisi sa svih mesta na kojima je devedesetih govorio radikal Nikolić, i sve to objavljeno u 13 podebelih knjiga. Svaka knjiga, 300 do 500 strana. Recenzenti, Vojislav Šešelj obavezno, a pored njega ili Maja Gojković, ili Dragan Todorović, ili neki drugi istaknuti radikal. Tiraž prvih knjiga izdatih 1994. bio je hiljadu primeraka, a kasnije je prepolovljen pa su knjige iz 1998. štampane u 500 primeraka. Narodna biblioteka Srbije poseduje prvih sedam dela o Tomislavu Nikoliću, dok obavezni primerak od preostalih šest knjiga nije dostavljen, iako su one zavedene u katalozima. U Srpskoj radikalnoj stranci takođe ne mogu pomoći, te knjige kod njih više nisu u opticaju.

O svojim knjigama Nikolić je govorio još 1994. u "Utisku nedelje" na TV Studio B: "SRS sada izdaje knjige svojih istaknutih članova. Mahom su to intervjui, razni govori, skupštinski govori. I to je velika stvar, možete da ne gledajući pustite stenografske beleške nekog svog govora iz skupštine. Svi ljudi kada nešto svode u životu, pišu memoare i onda prekrajaju svoj život, i cipele menjaju koje su nosili, čini mi se, pa ispadne da nikada nije učinio nešto što je bilo ružno. Ali kada napravite knjigu od nečega što ste govorili i to tako da samo kažete neka se prekuca, i kada se ne stidite onoga što ste u bilo kojoj situaciji, makar koliko da ste bili pritisnuti ili ugroženi, i ne stidite se toga što ste rekli, onda je to, čini mi se, satisfakcija za sve što ste propustili u životu" (iz knjige "Od početka").

MRVLJENJE PROTIVNIKA

Izdavački poduhvati Tomislava Nikolića zamah su dobili 1994, kada su objavljene čak tri njegove knjige. U predgovoru "knjige mojih početaka", on polazi od svojih prvih govora u okviru Narodne radikalne stranke, preko poraza na izborima 1990. i pisma Šešelju sa molbom da ujedini sve nacionalne stranke u jednu Radikalnu stranku kako bi ih poveo u borbu protiv komunista. Predgovor završava rečima: "A politikom ću se baviti dok se ne ostvare ciljevi Srpske radikalne stranke.

O njima

MIRA MARKOVIĆ

"Karakter joj je primeren spoljnjem izgledu. Mislim da ona mrzi ceo svet, sve izuzev komunizma, komunista i Josipa Broza. Njena opsesija je Josip Broz Tito i ja očekujem da ona uskoro izjavi da je Titova ćerka, pošto joj se ionako ne zna ko joj je otac. A ne zna se ni ko joj je muž – ona se preziva Marković, a onaj što je sa njom Milošević."

NEBOJŠA ČOVIĆ

"Kad bi kriminal mogao da opameti, vi biste bili najpametniji čovek u Srbiji. Vi ste ukrali jednu fabriku u Baranji, preneli je u Srbiju i sada ste vlasnik te fabrike. O tome ćete verovatno kada bude pravna država morati da položite račune."

MUP, DB

"Stvarno moram da kažem, ne mogu da grešim dušu, Radovan Stojčić – Badža i njegov zamenik Žika Trajković i čitava garnitura iz MUP-a i državne bezbednosti Srbije borila se sa nama u Slavoniji. Odlično su se borili, koliko su pobili dobrovoljci, toliko su i oni, sigurno."

KOSOVO

"Šiptare, one koji ne priznaju srpsku državu, treba odmah rasterati sa Kosova i Metohije. Kako rasterati? Grčka je najavila da će 300.000 Šiptara da istera iz Grčke, niko se nije pobunio protiv toga, a mi ih nećemo terati, oni će sami da odu. Ako mi pobedimo na izborima, imaće razloga da odu. Loše nam ide na Kosovu i Metohiji, srpska vlast se prodala za jeftine pare."

13 KNJIGA TOMISLAVA NIKOLIĆA

"Od početka" 1994; "Rovovi u Narodnoj skupštini" 1994; "Kad padne vlada Milošević pada" 1994; "Skupštinski hod po mukama" 1998; "Neokomunistički parlament" 1998; "Govorio sam" 1999; "U kandžama mržnje" 2000; "Pismo sa adresom" 2000; "Kroz medijski mrak" 2002; "Šešelja za predsednika" 2002; "Oteta pobeda" (o izborima u Srbiji 1997) 2003; "Sve za Kosovo i Metohiju" 2004; "Ni pobeda ni poraz" (o kosovskom pitanju 1999) 2004.

Dok ne osnujemo Veliku Srbiju, i dok ne dođemo na vlast." Slede programi radikala kroz manifeste, granice Velike Srbije, kroz odanost četničkom pokretu i optužbe za izdaju svakog Srbina koji se zalaže "za granice Srbije kojima će se prihvatiti boljševička zavera protiv Srba i Srbije", kritike Vens-Ovenovog plana i raskid saradnje sa Slobodanom Miloševićem, analizu rečenice "Svi Srbi u jednoj državi", o Arkanu, socijalistima i nafti, kroz intervjue i članke, "Svet", "Svetlost", "Sloga", Minimaksovizija... U jednom tekstu zabeleženo je: "U Kragujevcu, 23. februara 1991, proglašena je SRS. Kada je objavljeno da je za predsednika izabran Vojislav Šešelj, pukao je reflektor prisutne televizije. Toma je u tome video božiju radost."

U predgovoru sledeće knjige, Nikolić piše: "Ako ste poslanik u istoj poslaničkoj grupi u kojoj je i Vojislav Šešelj onda ostaje vrlo malo toga što vi možete da učinite, što je promaklo Šešelju. A njemu jednostavno ništa ne promiče, on je taj koji vodi igru u saveznom parlamentu. On je taj oko koga se vrti srpska politička scena". Od vatrenih Nikolićevih govora u skupštini tog vremena izdvaja se jedan o Milanu Paniću, tačnije obraćanje tadašnjem predsedniku SRJ Dobrici Ćosiću:

"Uz mudrost koja je izbijala iz Vaših dela, uz mladost i ljubav prema otadžbini koje su radikali uneli u Jugoslaviju, očekivali smo da konačno jednom okupimo sve Srbe u jednu državu. Šta Vam bi da dovedete predsednika Vlade koji odmah, posprdno i uvredljivo, izjavi da nema nijednog razloga za sukcesiju i zatvori vrata srpskom ujedinjavanju? (...) Zbog čega ste nam nametnuli Saveznu vladu i administraciju sastavljenu od reformista, Hrvata, Mađara, uskoro i od Šiptara, od kojih skoro niko nije priznao ovu državu u vreme njenog nastanka. Sve religije koje Milan Panić ima u svojim precima, ili u svojim potomcima, napale su na nas Srbe. Država iz koje je došao, izvor je svih zala kojima bi da nas zatru".

Literatura koju su, verovatno, članovi Nove Srbije pomno proučili pre nego što su na osnovu nje kandidovali predsednika Srbije za počasnog građanina, obiluje već sasvim zaboravljenim događajima, skupštinskim borbama, radikalskim opstrukcijama i novinarskim hvalospevima. U predgovoru knjige "Kad padne vlada Milošević pada" Nikolić objašnjava da su u njoj sadržane sve skupštinske rasprave o poverenju Vladi Nikole Šainovića, od 7. do 20. oktobra 1993. godine. Istina, žestoko se hvatao u koštac sa svim nepravilnostima u radu Vlade, sa kriminalom, javašlukom i korupcijom, onako kako bi mu svaki opozicionar danas pozavideo: "Taj duel sa socijalistima ponekad je ličio na simultanku koju sam u 65 replika igrao sa skoro svim njihovim poslanicima.(...) Ja lično dočekao sam raspuštanje Skupštine prilično iscrpljen i fizički i psihički. Čak sa 7kg telesne težine manje nego na početku sednice".

U svom moralnom kodeksu Nikolić kao radikal nije popuštao. Godina je 1993, oktobar: "Evo, ja vam dajem predlog kako da se izađe iz krize, smenimo Vladu i završimo posao. Pa nije valjda SRS kriva što vi ne umete da vodite spoljnu politiku. Kamo lepe sreće da ne učestvujete u pregovorima u kojima vas ucenjuju. Da li ste videli jučerašnji izveštaj, bićete velikodušni prema Muslimanima. Da li umete da objasnite narodu te svoje zavijene reči? Šta to znači da će Srbi biti velikodušni prema Muslimanima, sada kada je njima najteže? Kada vam je neko protivnik u ratu i kada mu je najteže, onda ga mrvite. A ne da ste velikodušni onda prema njemu."

KO JE "ZA"

Ideološka i politička matrica zacrtana u prvim knjigama Tomislava Nikolića, nadalje, u preostalim, reprodukuje se i razvija.

Ukoliko je Nikolićev politički kurs iz doba radikala ono što je oduševilo članove Nove Srbije, onda u redu, trebalo bi to da se zna. Ili da Velimir Ilić kaže da li bi i dalje s obe ruke glasao "za", da je knjige čitao. Ili, ako jeste, koja mu je od predsednikovih knjiga najdraža. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Kad Grom udari

Čuvena "istorijska" akcija "Grom" možda bi i bolje uspela da nije bila politički funkcionalizirana. Svaka čast Aleksandru Vučiću, ali nije pametno ni da se u baš sve meša, niti da dopušta udvoričkim medijima da ga u sve mešaju

Dve sjajne komete proletele su srbijanskim političkim nebom u samo dva dana i ugasile se uz tiho cvrčanje i odgovarajući zadah. Prvo je savetnik predsednika Oliver Antić na sva usta (što nije mala galama) najavio senzacionalna otkrića (vidi tekstove "Zavera na kafanski način", "Savetnikove tajne na javnoj sceni").

Prvi potpredsednik Vlade g. Aleksandar Vučić onda je zlokobno najavio da će "do kraja nedelje" doći do takođe gromopucatelne akcije protiv organizovanog kriminala, čekajte samo, videćete. Zadržali smo svi dah i smrzli se u očekivanju, sve u slatkoj jezi da na šta će to ispasti. Ispalo je da je policija u koordiniranoj (a u kakvoj će drugoj?) akciji pod kodnim imenom "Grom" pretresla 909 lokacija, zadržala stotinak lica, a protiv 250 podnela razne prijave. Direktor policije Veljović čak je stidljivo promrsio da među uhapšenima ima i "navijača, to jest huligana, ne navijača" (nije se navijačima zamerati), da je zaplenjeno ovo i ono i neko oružje, a da su pali i neki s poternica i već u tom pravcu. Zanimljiv, ako ne i najzanimljiviji detalj cele te pobedonosne akcije jesu skromne količine zaplenjenih narkotika: ispada da u Beogradu nije moguće zapleniti ni ciglo kilo heroina.

Niko, naravno, ne sumnja da je tu akciju "Grom" trebalo sprovesti; od toga je uvek korist. Pitanje je, međutim, *kako* ju je trebalo sprovesti.

Konkretno: sasvim je izvesno da policija radi svoj posao godinama, vredno i marljivo, i da zna svašta; policajci se pak žale na pasivni otpor tužilaštava i sudova u ovakvim predmetima (stara priča: "Mi hapsimo, oni puštaju"). Znali su oni za tih 909 lokacija od ranije (kako bi ih inače pretresali?); slutili su i da gde bi bila ta lica s poternica. Zar je trebala gromoglasna najava Aleksandra Vučića pa da se taj rutinski posao već jednom obavi?

Zatim: već se javljaju glasovi koji kažu da bi cela stvar bila bolje prošla bez gromoglasnih najava, pa te najave vezuju direktno za slab ulov narkotika. Ako Aca Vučić zapreti da će koliko za dan-dva doći do velike akcije protiv organizovanog kriminala, naravno da će ga ljudi shvatiti ozbiljno: čovek nas je naučio da je ozbiljan, pa robu valja na vreme rasporediti po štekovima, nismo naivni, nije tih 909 lokacija jedino čime se raspolaže. To nije zasmetalo prvom potpredsedniku da slavodobitno izjavi da je ovo "najveća zaplena narkotika u 25 godina", niti je zasmetalo udvoričkim medijima da odmah sve zasluge pripišu upravo njemu, Vučiću. Imali smo, hvala na pitanju, i većih zaplena u ovih 25 godina (a zašto baš 25 godina?). Samo u vanrednom stanju bilo je više, a o onih nikada procesuiranih 600 kila heroina iz Komercijalne banke u Svetoga Save i da ne govorimo. Tih 600 kila kao da ne spada u ovu priču, jer, zaboga, to je Bracika dao Jovici, a Jovica ostavio Radomiru, valjaće za nešto. Uzgred: u kakvim je odnosima Aleksandar Vučić sa ljudima koji su poslednji dužili ključeve te čuvene prostorije u Svetoga Save, a i dalje su na slobodi?

Ono što nam nije bilo saopšteno, a važno je, jeste: je li neko pitao policijske operativce pre nego što je na sav glas najavio veliku akciju za koju ćemo naknadno saznati da joj je kodno ime bilo "Grom"? I šta bi oni bili rekli – da ih se pitalo? Još važnije: je li nam iko rekao kako se kreću uličnе cene heroina od subote do danas (utorak)? Jesu li možda naglo skočile zbog neopevanog uspeha akcije "Grom"? Oprostite, molim, ali kretanje uličnih cena heroina najbolji je pokazivač uspeha ili neuspeha policijskih akcija protiv trgovine narkoticima. Podatke o tome, nažalost, dobili nismo.

Da li je ova čuvena i "istorijska" gromopucatelna akcija bila preuranjena i politizovana, kao što gunđaju neki, na silu Boga isterana iz nekih ne baš kriminalističkih razloga – doznati nećemo.

Nisu trgovina narkoticima, kao ni kiparski novci, uostalom, mačji kašalj za postizanje političkih poena na brzaka, kad nam potrebu za tako nečime dojave marketinški šamani jer da nam rejting ne raste dovoljno brzo ili nam prete unutarstranački obračuni, pa nam je i Margetić dobar. To su, građani, ozbiljne stvari, pak bi bilo pametno pristupati im sa odgovarajućom ozbiljnošću. ¶

MILOŠ VASIĆ

Od "Sablje" naovamo

Pretražujući arhivu saopštenja Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, lako se može doći do statistike o izvršenim policijskim akcijama. Tu se misli na veće, organizovane akcije koje su imale svoje "šifrovano ime". Hendikep takve pretrage je to što se podaci na internetu objavljuju tek od 2009. godine

ZASTAVE, FARMERKE I FANTOMKE: Policija u akciji uništavanja narkotika
Foto: Fonet

Sudeći po tom izvoru informacija, od 2009. do danas, najaktivnija je bila 2011. godina, tokom koje je MUP sprovodio ili učestvovao u osam akcija: "Geto", "Pištolj", "Doktor", "Šetač", "Kraba", "Magnet", "Amfiteatar", "Armagedon". Četiri akcije su bile aktuelne u ovoj godini, šest u prošloj, a tokom 2009. i 2010. samo po dve.

Akcija "Armagedon", koju sprovodi Služba za borbu protiv organizovanog kriminala (SBPOK) i koja se ticala delikata u vezi sa pornografijom, a posebno pedofilskom pornografijom, najčešće se pominje u izveštajima od 2010. do danas – 14 puta. Od akcija koje se bave suzbijanjem delikata opojnih droga najznačajnije su "Bač", "Mreža", "Geto", "Morava".

Treba pomenuti i međunarodnu akciju "Balkanski ratnik" ili "Ratnik sa Balkana" koja je krajem 2009. godine sprovedena u saradnji sa nekoliko policijskih službi iz sveta. Tada je na jahti "Maui" u Atlantskom okeanu zaplenjeno više od dve tone kokaina. Zahvaljujući toj akciji, javnost u Srbiji je saznala za narko-dilera za koga je policija "od ranije sumnjala da je jedan od najvećih krijumčara droge na ovim prostorima" – za, još uvek slobodnog, Darka Šarića.

"Sablja" iz 2003. je sprovođena tokom vanrednog stanja, pa ako se ona zbog toga izuzme iz komparacije, po broju angažovanih policajaca i rezultatima, najveća je "Morava" s kojom je sada popularno porediti akciju "Grom". Inače, zaključak vlasti u oba slučaja je identičan. "Tokom akcije nijedna informacija nije procurila", rekao je ministar unutrašnjih poslova Ivica Dačić 1. novembra 2009. Tri

"Grom" – 6. decembar 2013.

Pretreseno je 919 lokacija širom Srbije. Uhapšena je 261 osoba, a u nastavku operacije privedeno još 28 osoba. U pritovoru je zadržano 118 osoba.

Zaplenjeno je ukupno 21,2 kilograma narkotika: 6,8 kilograma heroina, 11,8 kilograma marihuane, kokaina, hašiša, amfetamina i ostalih sintetičkih droga, kao i dve litre droge u tečnom stanju. Pronađene su i 32 vage za precizno merenje narkotika, a u Kruševcu je pronađena i mini-laboratorija za proizvodnju skanka.

Zaplenjeno je 27 pištolja, 16 pušaka, jedan puškomitraljez, četiri bombe, 525 grama plastičnog eksploziva, 2848 komada municije, 10 vozila. Oduzeto je i oko milion dinara, nekoliko hiljada evra, nešto dolara, a među novčanicama pronađeno je i oko 2000 falsifikovanih evropskih novčanica.

»

Foto: REUTERS

godine kasnije – 10. decembra – prvi potpredsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić istim rečima će opisati "Grom": "Ovo je prvi put da nisu znali kad kreću hapšenja, prvi put da nije akcija bila provaljena, iako se radilo o akciji velikih razmera i zato je imala ovakve rezultate."

Inače, nazivi akcijama daju se bez nekog specijalnog obaveštajno-sigurnosnog pravila. Kod nekih naziva se može naći smislena asocijacija sa samom akcijom, a kod nekih i ne.

"BAČ" – 19. APRIL 2012.

Uhapšeno je pet pripadnika novobeogradske grupe, koja se bavila proizvodnjom i prodajom sintetičke droge metamfetamin. U jednom od pretresenih stanova pronađena je i laboratorija za proizvodnju sintetičke droge. Pripadnici SBPOK-a su tokom akcije izvršili pretres 12 lokacija.

"MREŽA" – 20 APRIL 2012.

Pretreseno je 560 škola, 232 lokacije, među kojima i 38 ugostiteljskih objekata u blizini osnovnih i srednjih škola u gradovima u celoj Srbiji. Privedeno je 260 osoba, među kojima i dve osobe sa poternice. Pronađeno je 500 tableta sintetičkih droga, tri kilograma heroina, kilogram marihuane, sve pakovano u male količine, odnosno pripremano za uličnu prodaju. Otkriveno je osam kućnih laboratorija za proizvodnju marihuane, u kojima je pronađeno 207 stabljika ove biljke. U dvorištu dve škole pronađeni su "štekovi" u kojima su dileri krili narkotike, a još dva neposredno pored školskih dvorišta. Nađene su četiri vage za precizno merenje, osam komada vatrenog oružja, deset komada hladnog oružja, 230 švajcarskih franaka, 750 evra, 50.000 dinara. Zaplenjeno je 16 automobila, od kojih su dva bila ukradena. Ministar policije Dačić je tada rekao da se šest lica zadržanih u pritvoru tereti za krivična dela držanja, proizvodnje i prodaje opojnih droga i za neovlašćeno nošenje oružja.

Sedam dana kasnije, u okviru iste akcije, u Mladenovcu je uhapšeno još šest lica u čijim stanovima su pronađeni precizna vaga, 17 paketića heroina pripremljenih za uličnu prodaju i 50 grama heroina.

"GETO" – 8. OKTOBAR 2011.

Nekoliko uprava kriminalističke policije MUP-a izvelo je akciju na području Beograda, Novog Pazara, Kraljeva i Tutina. Učestvovalo je preko dve stotine pripadnika policije, a slobode su lišeni članovi dve organizovane kriminalne grupe iz Novog Pazara i Padinske Skele. Akcija je nastavljena i sutradan pa je zaplenjeno oko 60 kilograma heroina i oko 100 kilograma istog narkotika pomešanog sa paracetamolom. Pronađena je i laboratorija za mešanje droge sa paracetamolom i kofeinom. U nekoliko buradi, zakopanih u obližnjoj šumi, otkriveno je desetak kilograma heroina izuzetno visoke čistoće.

"MORAVA" – 31. OKTOBAR 2009.

Oko 2500 policajaca (ali i pripadnika BIA i, naravno, pravosuđa) za nekoliko sati pretražilo je 600 objekata, uhapsilo 654 osobe od kojih je zadržano 136. Uz podignute prijave, istražnim sudijama su predata 72 lica. Tokom tih nekoliko časova, zaplenjeno je 20 kilograma heroina. Mediji su tada pisali da su policijske procene da je 100 kilograma droge bačeno u kanalizaciju tokom sprovođenja akcije.

Pronađeno je 57 pištolja i pušaka, 120.000 evra, 1.052.000 falsifikovanih američkih dolara, 200.000 dinara, četiri ukradena automobila, a privremeno, radi provere porekla, oduzeto je još dvadesetak luksuznih automobila. Hapšenja osoba osumnjičenih za proizvodnju i distribuciju narkotika nastavila se i tokom narednih godina, pa je tako 25. marta 2010. godine privedeno sedmoro lica i zaplenjeno 59 kilograma skanka; u jula iste godine u Sremskoj Mitrovici uhapšeno je pet lica i zaplenjeno 10 kilograma marihuane, velika suma dinara, vaga za precizno merenje, mobilni telefoni; 17. oktobra 2012. u leskovačkom selu Slatina otkriveno je 67 stabljika marihuane teških 110 kilograma; pa sve tako do avgusta ove godine kada je pod istim kodnim imenom akcije "Morava" u selu Rosićima, kod Kosjerića, zaplenjeno 277,5 kilograma marihuane.

"SABLJA" – OD 12. MARTA DO 22. APRILA 2003.

Privedeno je više od 11.000 lica, a preko 2700 je zadržano. Ukupno je podneto 3560 krivičnih prijava protiv 3946 lica, koja su izvršila 5671 krivično delo, među kojima 29 ubistava i isto toliko ubistava u pokušaju, 64 teške telesne povrede, 8 otmica, 64 iznude, 9 silovanja, 47 teških slučajeva razbojničke krađe i razbojništva, 229 razbojništava i dr. Ukupno su zaplenjena oko 74 kilograma droge, od čega oko 28 kilograma heroina, pola kilograma kokaina, oko 45 kilograma marihuane i oko 5000 tableta ekstazija. ¶

MIRKO RUDIĆ

Nagrada za Todora

Novinaru "Vremena" Draganu Todoroviću Todoru nagrada Dobar primer Novog optimizma svečano je uručena 10. decembra, na Međunarodni dan ljudskih prava i 9. rođendan Pokreta Novi optimizam koji ovu nagradu dodeljuje. Uručenje je održano u Pres centru Udruženja novinara Srbije, a nagradu je laureatu uručio Dejan Ćirjaković, jedan od glumaca popularnog serijala "Državni posao", prošlogodišnjeg dobitnika ove nagrade.

URUČENJE: Guta, Boškić, Todor, (stojećki) Žare, Teofil, Vasa (sedećki)
Foto: UNS

Zašto nagrada

Kad Pulicer kasni

Piše: **Ljubomir Živkov**

Je li to na svome mestu, je li pravedno da nagradu "Zelenog zvona" dobije D. Todorović? Nagrada je za optimizam, a g. Todorović (i recenzenti ga zovu Todor, kao da ima fabriku dečje odeće) i kao optimista zar nije nekako samouk – njegova vedrina nije nešto oko čega se posebno potrudio, nego umnogome proizlazi iz njegove lakoćemo naravi (kod Hašeka jednoga vode na gubilište, a on mrmlja kako bi sve to moglo još da izađe i na dobro: i zaista, tog je dana caru bio rođendan, te optimistu obesiše tek sutradan).

Koliko kod da je ogrezao u narodni i u svoj vlastiti jezik, ima Todorović u nekom tekstu tobožnju internet adresu "samovakodoposla.rs", može, dakle, da me zasmeje i kad je internetli nastrojen, a ne samo dok službeno krstari valjevskom nahijom: na prsima mu vazda otkočen fotoaparat, u XX veku sa novim filmom, danas krcat pikselima, u junačkoj desnici diktafon kupljen ličnim i porodičnim sredstvima: nemojte kazati da me niste videli, ovo vam nije skrivena kamera, nego moj podsetnik i moja arhiva, publici ću pak sve prepričati svojim rečima čiji je zadatak da same naviru li naviru.

Učili smo, long doduše ago, da je u junaku koji je ukrao veknu opisan čitav jedan stalež i jedan soj, doklen Tenardije, ako se dobro sećam, predstavlja ugostiteljstvo onog doba, daleko mu lepa kuća, e, kod Todorakisa je postupak obrnut: opisujući neizmišljenog i imenovanog državnog činovnika, pa i same šefove naše kakva je da je države, denuncira Todorović većinu nas, svi smo mi nalik tim slavoljupcima, pohlepnicima i hedonistima, samo, eto nismo mi demokratski izabrani, nego oni.

Ali, nisu li odveć komični? Ta ne smeju nam zagorčati više od pet minuta dnevno! Negde pominje malog kak se veli privrednika, koji mu je prostodušno možda dao i vizitkartu, ali pored imena i prezimena dopiše Todorenko pedantno ulicu i broj, Zbratimljenih gradova 10, čitalaštvu apsolutno nevažne, učvrsti autentičnost junaka i usput natukne, samo tom ulicom i brojem, kako se potonji nada poslovnoj korešpondenciji, posetama, isporukama, svemu što krasi i čini biznis.

Na jednoj od bezbrojnih godišnjica i zadušnica Desanke Maksimović dvojici veledužnosnika navede uredno imena i činove, ali napiše koji od njih drži ruke ispred sebe, a koji ih drži na dupetu. Ovi detalji potom preuzimaju kompletni identitet dvojice zvanica, njihova krštena imena i prezimena iščezavaju, i ugledni kroz svečanost promiču kao utvare sa rukama na različitim stranama tela, njih dvojica su dve strane istog novčića koji je Todorelo zavrteo na kockastom kafanskom čaršavu ili na tasiću gde se skupljaju prilozi za Sv. materu, svejedno.

Oni su domaći pandan gospođama kojima Gogolj neće da pomene imena nego jedna bude "u svakom pogledu umiljata gospođa", a druga "prosto umiljata gospođa", postupajući sa njihovim karakteristikama kao da su lična imena proizvodi velikolepnyi kalambur. Isto je sa velikašima u Brankovini, ali i u svakom bogovetnom Todorovićevom službenom uratku: ako to nije optimizam, onda ne znam šta je.

Pisac obrazloženja nagrade Dobar primer Novog optimizma je predsednik Novog optimizma u Farkaždinu

Intervju: Jasminka Pavlović, načelnik Odeljenja za energetsku efikasnost i građevinske proizvode u Ministarstvu građevinarstva i urbanizma

Zgrade koje štede

Cene energije i energenata, zbog globalnih i lokalnih razloga, u idućem razdoblju će i dalje rasti, a to će znatno uticati na porast troškova života i stanovanja. Energetski efikasna gradnja pak za krajnjeg korisnika znači: ugodniji i kvalitetniji prostor za život uz smanjenje mesečnih računa za grejanje, hlađenje, ventilaciju, sanitarnu toplu vodu i električnu energiju i – komfornije življenje

Nedavno je ministar građevinarstva i urbanizma Velimir Ilić direktoru hotela "Olimp" na Zlatiboru, Miodragu Iliću, uručio energetski pasoš. "Olimp" je prvi hotel u Srbiji za koji je izrađen energetski pasoš u skladu sa Pravilnikom o energetskoj efikasnosti zgrada, koji je na snazi od oktobra prošle godine. Hotel je iz upotrebe izbacio ložulje i prelaskom na grejanje preko toplotnih pumpi sa termalnom vodom smanjio račune za grejanje za čak pet puta i time, takođe, doprineo smanjenju emisije ugljen-dioksida. Događaj na kome je ministar Ilić uručio energetski pasoš direktoru "Olimpa" organizovali su hotel i projekat "Energetska efikasnost u zgradarstvu" Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju GIZ (videti okvir). Ministar je istakao da se u Srbiji rasipa čak 60 odsto energije i da je osim izgradnje novih energetski efikasnih zgrada, vrlo važna energetska sanacija postojećih zgrada u Srbiji, tzv. urbana rekonstrukcija. O tome koliko se na tom putu stiglo do danas i koliko je posla pred Srbijom u bliskoj budućnosti, u intervjuu za "Vreme" govori Jasminka Pavlović, načelnik Odeljenja za energetsku efikasnost i građevinske proizvode u Ministarstvu građevinarstva i urbanizma.

"VREME": Koliko Srbija u ovom trenutku prati trend, a koliko zaostaje u odnosu na zemlje EU i regiona po pitanju energetske efikasnosti u zgradama?

JASMINKA PAVLOVIĆ: U mnogim evropskim državama se na put energetske efikasnosti krenulo početkom osamdesetih godina i mada analizom možemo zaključiti da je bilo mnogo lutanja, na tom putu se daleko odmaklo. Najviše je učinjeno u oblasti energetske efikasnosti u malim institutima, dok su državne politike i propisi bili neusaglašeni, a često su propisi bili neizvodljivi, što nam ukazuje da moramo biti veoma obazrivi, odnosno da moramo da donosimo propise koji vuku napred, a ne da nas vrte ukrug.

Danas Evropa ima nove zgrade čija godišnja potrošnja energije za grejanje po jedinici korisne površine ne prelazi 10 kWh/m^2 i postojeće zgrade koje troše mnogo više i koje i dalje učestvuju u potrošnji finalne energije sa 38 odsto u ukupnoj potrošnji država Evrope. Postojeće zgrade čine oko 90 odsto zgrada, što znači da je tehnologija mnogo napredovala, ali da se i dalje troši mnogo energije jer ni u Evropi nisu izvršili značajniju energetsku sanaciju postojećih zgrada.

Zakon o planiranju i izgradnji koji je u Srbiji na snazi od septembra 2009. godine jeste prvi zakon o izgradnji koji je (u članu 2) definisao da unapređenje energetske efikasnosti podrazumeva smanjenje potrošnje svih vrsta energije, uštedu energije i obezbeđenje održive gradnje primenom tehničkih mera, standarda i uslova planiranja, projektovanja, izgradnje i upotrebe objekata. Definisao je takođe i da su energetska svojstva objekta stvarno potrošena ili ocenjena količina energije koja zadovoljava različite potrebe u vezi sa standardizovanim korišćenjem objekta (što uključuje grejanje, pripremu tople vode, hlađenje, ventilaciju i osvetljenje).

Članom 4 Zakona o planiranju i izgradnji propisano je da zgrada, u zavisnosti od vrste i namene, mora biti projektovana, izgrađena, korišćena i održavana na način kojim se obezbeđuju propisana energetska svojstva. Ta svojstva zgrada se utvrđuju izdavanjem sertifikata o energetskim svojstvima. Sertifikat o energetskim svojstvima zgrada izdaje ovlašćena organizacija koja poseduje posebno rešenje ministra nadležnog za poslove građevinarstva i čini sastavni deo tehničke dokumentacije koja se prilaže uz zahtev za izdavanje upotrebne dozvole.

Ministar nadležan za poslove građenja doneo je, na osnovu Zakona o planiranju i izgradnji, dva pravilnika, kojima se bliže propisuju energetska svojstva i način izračunavanja toplotnih svojstava objekata visokogradnje, energetski zahtevi za nove i postojeće objekte, kao i uslovi, sadržina i način izdavanja sertifikata o energetskim svojstvima zgrada. To su: Pravilnik o energetskoj efikasnosti zgrada i Pravilnik o uslovima, sadržini i načinu izdavanja sertifikata o energetskim svojstvima zgrada.

Proračuni iz oblasti građevinske fizike bili su obavezan deo glavnog arhitektonsko-građevinskog projekta objekata visokogradnje i to nije novina u našim propisima, samo što se nije uvek sprovodilo.

Šta je najveći problem građevinarstva u Srbiji kada je o energetskoj efikasnosti reč?

Najveću prepreku za implementaciju energetske efikasnosti u zgradama predstavljaju postojeći stambeni objekti, odnosno njihova energetska sanacija. Jedan od ključnih aspekata na koji treba obratiti

energiju

foto: Ivan Šepić

pažnju prilikom utvrđivanja mera energetske sanacije stambenih zgrada jeste različita kreditna sposobnost vlasnika stanova. Osim te, energetsku sanaciju zgrada dodatno otežava i činjenica da se skupštine stambenih zgrada, odnosno predsednici skupština stanara kao njihovi predstavnici, ne mogu pojaviti u bankama sa zahtevom za podizanje kredita, čime bi bila obezbeđena finansijska sredstva za ovaj poduhvat.

U cilju stvaranja boljih uslova za energetsku sanaciju, Vlada je, 21. oktobra 2013. godine, donela Odluku o otvaranju Budžetskog fonda za unapređenje energetske efikasnosti Republike Srbije. Ova odluka stupa na snagu 1. januara sledeće godine i o njenoj realizaciji stara se Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine, koje i upravlja Fondom. Odlukom je propisano da će Budžetski fond predstavljati evidencioni račun u okviru glavne knjige trezora i to u okviru Razdela Ministarstva energetike, razvoja i zaštite životne sredine, odnosno da se otvara radi evidentiranja sredstava namenjenih za finansiranje projekata, programa i aktivnosti koje se odnose na unapređenje energetske efikasnosti, a na prvom mestu na primenu tehničkih mera radi efikasnog korišćenja energije u sektorima proizvodnje, prenosa, distribucije i potrošnje energije.

Način na koji zgrada troši energiju vidljiv je u njenom energetskom pasošu. Kako se u ovim dokumentima rangiraju nivoi energetske efikasnosti i od kada su ovi dokumenti obavezni u Srbiji?

Sertifikat o energetskim svojstvima zgrada, odnosno energetski pasoš, jeste dokument koji sadrži izračunate vrednosti potrošnje energije u okviru određene kategorije zgrada, energetski razred i preporuke za poboljšanje energetskih svojstava zgrade. Energetski razred zgrade određuje se na osnovu podatka o potrošnji energije za grejanje na godišnjem nivou, proračunatih u skladu sa propisom kojim se uređuju energetska svojstva zgrada.

Zgrade se dalje svrstavaju u osam energetskih razreda prema energetskoj skali od "A+" do "G", s tim da "A+" označava energetski najpovoljniji, a "G" energetski najnepovoljniji razred. Energetski razred nove zgrade, iskazan energetskim pasošem, mora biti najmanje "C" ili viši. »

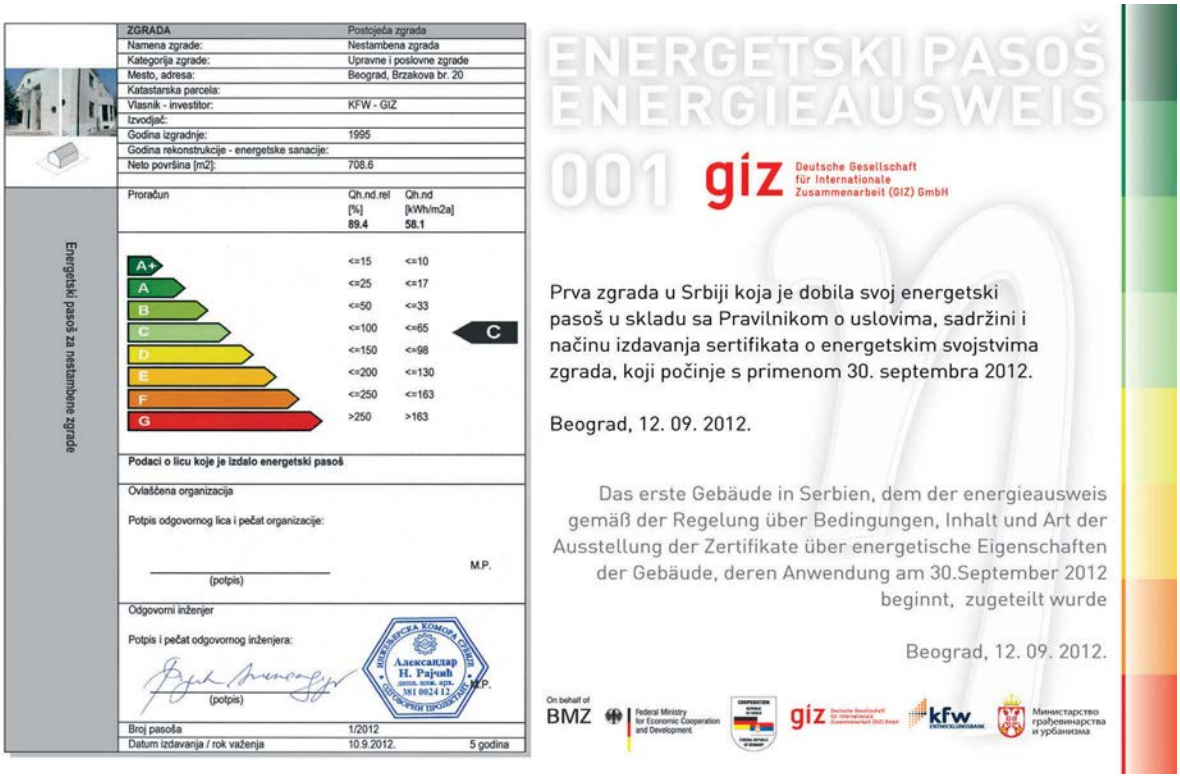

ZGRADA	Postojeća zgrada
Namena zgrade:	Nestambena zgrada
Kategorija zgrade:	Upravne i poslovne zgrade
Mesto, adresa:	Beograd, Brzakova br. 20
Katastarska parcela:	
Vlasnik - investitor:	KFW - GIZ
Izvodjač:	
Godina izgradnje:	1995
Godina rekonstrukcije - energetske sanacije:	
Neto površina [m2]:	708.6

Energetski pasoš za nestambene zgrade

Proračun	Qh.nd.rel [%]	Qh.nd [kWh/m2a]
	89.4	58.1

A+	<=15	<=10
A	<=25	<=17
B	<=50	<=33
C	<=100	<=65
D	<=150	<=98
E	<=200	<=130
F	<=250	<=163
G	>250	>163

C

Podaci o licu koje je izdalo energetski pasoš

Ovlašćena organizacija

Potpis odgovornog lica i pečat organizacije:

(potpis) M.P.

Odgovorni inženjer

Potpis i pečat odgovornog inženjera:

(potpis) M.P.

Broj pasoša	1/2012	
Datum izdavanja / rok važenja	10.9.2012.	5 godina

ENERGETSKI PASOŠ
ENERGIEAUSWEIS
001

giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Prva zgrada u Srbiji koja je dobila svoj energetski pasoš u skladu sa Pravilnikom o uslovima, sadržini i načinu izdavanja sertifikata o energetskim svojstvima zgrada, koji počinje s primenom 30. septembra 2012.

Beograd, 12. 09. 2012.

Das erste Gebäude in Serbien, dem der energieausweis gemäß der Regelung über Bedingungen, Inhalt und Art der Ausstellung der Zertifikate über energetische Eigenschaften der Gebäude, deren Anwendung am 30.September 2012 beginnt, zugeteilt wurde

Beograd, 12. 09. 2012.

On behalf of BMZ Federal Ministry for Economic Cooperation and Development giz kfw Министарство грађевинарства и урбанизма

Zahtev za izdavanje građevinske dozvole, podnet nakon 30. septembra 2012. godine, za sve zgrade u okviru dokumentacije glavnog projekta treba da sadrži i elaborat o energetskoj efikasnosti, a uz zahtev za izdavanje upotrebne dozvole za te zgrade obavezno se prilaže energetski pasoš. Jedan primerak energetskog pasoša za sve zgrade dostavlja se i ministarstvu nadležnom za poslove građenja.

Pre četiri godine počela je implementacija Projekta "Energetska efikasnost u zgradarstvu", pod pokroviteljstvom Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju (GIZ). Koje je njegove ključne prednosti Ministarstvo prepoznalo kao doprinos unapređenju energetske efikasnosti u građevinarstvu?

Ovo je zajednički projekat energetske efikasnosti u zgradama i svi koraci se dogovaraju zajedno, tako da bismo ovaj projekat mogli navesti kao jedan od primera odlične saradnje. Kolege iz GIZ-a, sa gospodinom Schuettom na čelu, pokazale su da veoma dobro vladaju temom i da u domaće stručnjake imaju potpuno poverenje. Moram da naglasim da je ovo jedan od retkih projekata za koji nisu bili angažovani strani konsultanti, već su pravilnike izradili domaći stručnjaci, ali nam je tehnička podrška, kao i iskustva evropskih država, bila potpuno dostupna.

Da li ste zadovoljni trenutnim legislativnim okvirom za unapređenje energetske efikasnosti u zgradarstvu? Da li je, po vašem mišljenju, potrebno neko unapređenje propisa ili njihova dopuna i u kojim segmentima?

Postojeći Pravilnik o energetskoj efikasnosti zgrada i Pravilnik o uslovima, sadržini i načinu izdavanja sertifikata o energetskim svojstvima zgrada svakako nisu savršeni, odnosno imaju grešaka, ali su se svi članovi radnih grupa, ali i stručna javnost, složili da je najgore kada tih propisa nema. Kampanjom "Otkriti energiju" i izradom prvih 150 energetskih pasoša, koje je finansirao GIZ, u uskoj saradnji sa odgovornim inženjerima energetske efikasnosti zgrada uočili smo nedostatke u pravilnicima i sada upravo radimo na njihovim izmenama i dopunama. Razvojem svesti o potrebi štednje energije permanentno ćemo razvijati i pravilnike iz ove oblasti, a posebno u delu koji se odnosi na proračun potrebne energije za grejanje, hlađenje, pripremu sanitarne tople vode, ventilaciju i osvetljenje, s obzirom da se sada proračun i izražavanje energetskog svojstva zgrade vrši na osnovu potrebne energije za grejanje.

Projektom "Otkriti energiju" obuhvaćeno je 30 gradova i opština u Srbiji. Bili ste aktivan učesnik u radu sa opštinama, izložbama i javnim debatama organizovanim u okviru ove kampanje. Po vašem mišljenju, koliko entuzijazma ima na nivou lokalne samouprave po pitanju unapređenja energetske efikasnosti? Kolika je, po vašoj oceni, implementacija regulative – da li sve opštine poštuju obavezno dostavljanje energetskih elaborata u okviru dokumentacije potrebne za pribavljanje dozvola?

Razmena znanja u oblasti energetske efikasnosti i ukazivanje na probleme sa trošenjem energije u zgradama bili su osnov za pokretanje kampanje "Otkriti energiju". Kako je jedan od učesnika kampanje izjavio: "'Otkriti energiju' ima jednu širu dimenziju." Pored upoznavanja širokog kruga korisnika sa stanjem zgrada i merama energetske efikasnosti, pružaju se mogućnosti primene rešenja koja su ekonomična, odnosno finansijski i ekonomski opravdana za svaku lokalnu zajednicu i rešenja koja najviše doprinose povećanju energetske efikasnosti. U većini gradova i opština bio je prisutan veliki broj građana, a najbrojniji su bili predstavnici skupština stanara, toplana, lokalne samouprave, proizvođača građevinskih proizvoda i banaka, i svi oni su

iskoristili priliku da se predstave, da postave pitanja, ali i da daju predloge za rešavanje problema.

Koleginica u opštini Žabalj je, na primer, izjavila da je "efikasan" projekat kao korisna izložba koja je pružila motiv građanima. U Boru je član opštinskog odbora rekao da će učiniti sve da energetska efikasnost postane način života.

GIZ-ovi partneri u okviru Projekta "Energetska efikasnost u zgradarstvu" su Ministarstvo građevinarstva i urbanizma i Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine Republike Srbije. Koliko je važna saradnja ova dva Ministarstva i u kojim segmentima se odvija?

Saradnja ministarstava je neophodna, ali zbog velikog broja obaveza čini mi se da ta saradnja nije baš idealna, odnosno svodi se na najmanju moguću meru. Nisam sigurna da postoji pravilna razmena informacija, niti su sistemski uspostavljeni funkcionisanje i koordinacija među ministarstvima.

Ko su ostali ključni igrači u implementaciji energetske efikasnosti u građevinarstvu u Srbiji? Kako Ministarstvo sarađuje s njima?

Ministarstvo građevinarstva i urbanizma i lokalna samouprava su odgovorni za implementaciju svih propisa iz oblasti građenja, pa i propisa kojima je bliže uređena oblast energetske efikasnosti u zgradama. U okviru javnih debata po gradovima i opštinama Srbije razgovarali smo sa učesnicima i konstatovali da pojedini predstavnici lokalne samouprave (srećom, manji broj) smatraju da nije potrebno investitore opterećivati izradom elaborata o energetskoj efikasnosti, ali smo ih obavestili da se procedure propisane zakonom i podzakonskim aktima moraju sprovoditi i da shodno tome ne mogu imati lično mišljenje. Imajući to u vidu odlučili smo da po svim gradovima i opštinama izvršimo anketu koja se odnosi na sprovođenje Zakona o planiranju i izgradnji, Pravilnika o energetskoj efikasnosti zgrada i Pravilnika o uslovima, sadržini i načinu izdavanja sertifikata o energetskim svojstvima zgrada, da izradimo uputstvo za zaposlene u lokalnim samoupravama i održimo treninge.

Kakvi su planovi za implementaciju energetske efikasnosti u građevinarstvu u Srbiji u bliskoj budućnosti?

U narednom periodu najvažnija aktivnost je svakako uspostavljanje informacionog sistema za centralni registar energetskih pasoša, što je u skladu sa razvojem elektronskog poslovanja državne uprave. Kada se sistem testira, a to će se desiti do septembra 2014. godine, biće moguće i obavezno izraditi energetski pasoš kroz pomenuti informacioni sistem. Pored toga, centralni registar će sadržati sve bitne informacije o zgradama u kojima je sprovedena energetska sanacija, odnosno koje su projektovane i izgrađene shodno pravilnicima kojima je uređena oblast energetske efikasnosti u zgradama. To će omogućiti kvalitetnije izveštavanje o uštedama energije, ali i donošenje odluka, kako lokalnom stanovništvu, proizvođačima, projektantima, izvođačima tako i državnoj upravi i lokalnim samoupravama.

Koliko bi strateški, dugoročni i održivi pristup u vidu nacionalnog programa energetske efikasnosti u zgradarstvu doprineo unapređenju energetske efikasnosti u građevinarstvu?

"Nacionalni program energetske efikasnosti u zgradarstvu" doprineo bi unapređenju energetske efikasnosti, ne samo u zgradama već u svim sektorima, a pored toga i oživljavanju ne samo građevinarstva Srbije već cele privrede Srbije. Uverena sam u to. Za krajnjeg korisnika, naravno, najveća korist od energetski efikasne gradnje jeste ugodniji i kvalitetniji prostor za život uz niže mesečne račune za grejanje, hlađenje, ventilaciju, sanitarnu toplu vodu i električnu energiju i uz komfornije življenje. Imajući na umu to da će cene energije i energenata, iz globalnih i lokalnih razloga, u idućem razdoblju i dalje rasti, jasno je da će to bitno uticati na porast troškova života i stanovanja. Ulaganjem u energetsku efikasnost zgrada utičemo na smanjenje potrošnje svih oblika energije, ugodniji i kvalitetniji boravak u zgradi, uz duži životni vek zgrade pridonosimo zaštiti životne sredine i smanjenju emisija štetnih gasova, odnosno živimo jeftinije, ugodnije i duže, a to isto omogućavamo i svojim potomcima.

JASMINA LAZIĆ

O projektu

Projekat "Energetska efikasnost u zgradarstvu" pokrenut je 2009. godine u okviru bilateralne saradnje između Vlada Srbije i Savezne Republike Nemačke. Projekat je inicirala Vlada Republike Srbije, a nakon odobrenja nemačkog Saveznog ministarstva za međunarodnu ekonomsku saradnju započeta je njegova realizacija pod pokroviteljstvom Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju (GIZ). Osnovni cilj Projekta je uspostavljanje zakonskog okvira i regulative u energetskoj efikasnosti u zgradarstvu i uvođenje smernica za utvrđivanje i iskorišćenje potencijala energetske efikasnosti, uključujući i informacioni sistem za praćenje, evaluaciju i verifikaciju programa energetske efikasnosti u zgradarstvu. Projekat je, takođe, fokusiran na razvijanje svesti o značaju unapređenja energetske efikasnosti i njenom prepoznavanju kao ekonomski održive aktivnosti. Partneri GIZ-a u ovom projektu, koji će trajati do 2016. godine, jesu Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine i Ministarstvo građevinarstva i urbanizma. Pored njih, tim Projekta od početka sarađuje sa organima lokalne samouprave, Stalnom konferencijom gradova i opština, Inženjerskom komorom Srbije, Privrednom komorom, Arhitektonskim fakultetom, Mašinskim fakultetom, kao i preduzećima koja se bave proizvodnjom i trgovinom energetski efikasnih materijala, komponenti i opreme. Osim saradnje sa Beogradskim fondom za političku izuzetnost, odnedavno je i u okviru parlamenta organizovana Radna grupa sa kojom tim Projekta sarađuje oko organizacije javnih slušanja po pitanju unapređenja energetske efikasnosti.

Dodatak "Energetska efikasnost u zgradarstvu" podržala je Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju – Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. GIZ je javno preduzeće Vlade Savezne Republike Nemačke, koje u ime nemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) podržava Srbiju kroz mnogobrojne bilateralne i regionalne projekte. GIZ je aktivan u 130 zemalja sveta, a pored nemačke vlade radi i za druge aktere kao što su, na primer, Evropska unija, Ujedinjene nacije i Svetska banka.

TEOFIL PANČIĆ

Rezime jednog poraza

Ne verujem (više) u smisao, tačnije u mogućnost "viteštva", a još manje verujem u "poziv", šta god ovo potonje u mom slučaju bilo. Pa opet, ova skepsa nije niti može ni sme da bude izgovor za izneveravanje poziva, pa bogme i pokušaja "viteštva" u njemu. Kako ono beše: gospodin je onaj ko se bori za unapred izgubljenu stvar. A to gospodstvo vas moralno obavezuje čak i ako ste proleter, što ja svakako jesam, iako ne radim ni srpom ni čekićem. Ali opet, godine prolaze, vreme i ljudi vas melju a i samom sebi ste sve tegobniji, život ne postaje lakši i jednostavniji, i vaš suštinski, strateški neuspeh sve vas više pritiska. Čak i ako se bavite nečim u čemu je "uspeh" po definiciji nedosegljiv.

Šta nisam rekao na dodeli nagrade "Vitez poziva"

Samo što se te utešne relativizacije sve ređe prisetite, a još ređe vas istinski umiri.

Jesam li dovoljno jasan? Okej, nisam. Hajdemo jasnije. Ovo društvo ne izgleda ni približno kao ono za koje sam se zalagao, u okv. skr. mogućnosti (što bi rekao Lj. Ž.), što i nije tako strašno koliko je strašan osećaj da ono svakog dana u svakom pogledu izgleda *manje* nalik na ono što je – kao skup vrednosti, kamoli kao stvarnosna proza dnevne prakse – bilo blisko mojim težnjama, i ne samo mojim. Da se bar okreće svojom orbitom, uvek istom pa makar i beskrajno dalekom od topline i svetlosti zvezde kao Neptun od Sunca, pa hajde-de, ali ne: ono se od svakog svetla *udaljava*, rapidno, brzinom napredovanja ka mračnom međuzvezdanom ništavilu one limene kante zvane Pionir 11. Manje metaforično rečeno, srpska se društvena, kulturna i ukupna "javna" scena razblićkava, usmrđuje, degeneriše, okoreva, evaporira, sve u isto vreme; i još kao da morbidno uživa u tome.

Ljudi koje smo birali i plaćali da "poprave" Srbiju temeljito razvaljenu u devedesetim uglavnom su fundamentalno podbacili, osim u brizi za sebe. Nas su se dosetili tek kad im više niko osim nas (ne pitajte me ko smo "mi", znate to) jedino preostali. Sa druge strane, ljudi koji su, kao važne poluge jednog nedvosmisleno zločinačkog režima, udarnički i veoma uspešno radili na devastiranju naših života i svega uopšte lepog i dobrog među ljudima, osim ponekog izuzetka koji je zaglavio u Hagu ili tako negde, uglavnom su fundamentalno trijumfovali, i sada ponovo odlučuju o našim životima. Njihovo je carsko zemaljsko, a druga ih ni ne interesuju, što i nije tako nerazumljivo. I nije toliko strašno što odlučuju (čuj, nije?!), koliko je nepodnošljivo što su pri tom neslavnom, bednom, posramljujućem i ponižavajućem povratku dočekani (od čudno mnogih i od mnogo čudnih) kao spasioci. A dočekani su tako ne zato što bi stvarno nekoga ili nešto – ovo društvo ponajmanje – uistinu mogli ili želeli spasiti, nego zato što je sumanutost nadrealnih, na sistematskoj laži uzgojenih očekivanja od njih postala mera naše, a ne njihove sumanutosti. Otkud to? Pa lepo: sa treće strane, naime, ljudi koji bi trebalo da su oči i mozak društva, oni koji bi trebalo da znaju i da vide ne samo šta se dešava nego i kako i zašto, ako se i nisu direktno priklonili jednoj od dveju prethodno navedenih kasti, sami su upali ili u zamku iracionalne sujete ili pak vrlo racionalnog ličnog interesa, što ih je zakonomerno proizvelo u apsolutno voljne ili relativno nevoljne, apsolutno svesne ili relativno nesvesne saučesnike u povratku Najgorih na naša pleća. I, šta je onda mera mogućnosti i dometa ovog društva, sudeći po merljivim i vidljivim rezultatima? Ispada da je to beskrajno nadmetanje između uverljivo loših i neuverljivo dobrih, u kojem se kao bogomdani arbitri "iznad situacije" najpre navalentno nameću, a onda se neslavno brukaju, oni deprimirajuće moralno tupi i intelektualno slepi – bilo zato što stvarno ne vide i ne razaznaju, bilo zato što su preventivno stavili poveze preko očiju, jer su nanjušili da će im se to nekako već isplatiti.

A šta mediji rade u svemu tome? Uglavnom udarnički doprinose, tj. prismrđuju, za svaku od tri kolone. I ti su mediji, ovakvi kakvi su, zakonita deca svoje epohe, ali i kontraslika svega onoga čemu sam težio i za šta sam se zalagao, što sam promovisao i u šta sam verovao. A i njihova verna publika, da se ne lažemo, ista je ili gora od njih, jer lojalna i zahvalna publika loših, bednih i niskih medija koji slave podlost i tupost nikada nije nedužna i nevina, o tome je još Kjerkegor sjajno pisao, a stvari od njegovog vremena nikako nisu postajale bolje.

Nije ovo žalopojka, ovo je tek rezime jednog poraza. I ništa od toga ne znači da ja ne volim ovo što radim, i da ne uživam u tome. Ali opet, pravo da vam kažem, nemojte me pitati vredi li se baktati time, jer više nisam siguran da bih vam odgovorio onako kako bi trebalo. I nemojte misliti onako kako sam i sam donedavno mislio, a to je da bih, da krećem ispočetka, ponovo radio ovo isto, jer ne bih: ma taman posla, bio bih koleški asesor u Ivanjici, mesarski pomoćnik u Zavidovićima ili stariji vunovlačar prve klase u Novom Kneževcu i nikada ne biste ni čuli za mene. A opet, poznajem sebe toliko da znam da mi u ovome ne treba sasvim verovati, ipak je to samo jedno osećanje; mada, kad pogledaš, a šta se drugo u životu uopšte računa ako ne osećanja? ¶

Sto godina od rođenja Vilija Branta (1913–1992)

Nemac koji je klekao

VARŠAVA, 1970

Bio je reporter u građanskom ratu u Španiji, borio se protiv nacista, bio u ilegali, u ratnom zarobljeništvu, u pokretu otpora. Njegovo ime vezuje se za najveću špijunsku aferu u Nemačkoj, dao je ostavku na mesto kancelara, bio razočaran što ga njegovi najbliži saradnici nisu podržali. Činilo se da je za visoku politiku bio isuviše častan i ranjiv, ali je uprkos tome, ili upravo zbog toga, u istoriju ušao kao poslednja ikona nemačke tj. evropske socijaldemokratije

»

Vili Brant, Brigita Zebaher, koja će se tek tri godine kasnije udati za njega, i ja sedeli smo aprila 1981. u uglu restorana hotela "Maestral" u Pržnom i tužno gledali kroz prozor. Nebo tmurno, more sivo, duva jugo, nema šanse za plovidbu, izlete, plažu.

Brant je godinu dana ranije, 8. maja 1980, bio na Titovoj sahrani. Negde u to vreme je u izdanju izdavačkog preduzeća "Rad" u mom prevodu na srpsko-hrvatski izašla njegova knjiga *Napolju – Tekstovi iz emigacije*. Tim povodom smo se, kada je sledeći put došao, šetali kroz Beograd. Brant već šest godina nije bio predsednik nemačke vlade, ali je uživao veliki ugled kao predsednik Socijalističke internacionale. Nisam više bio samo prevodilac, nego sagovornik. Jugoslovensko rukovodstvo bilo je zadovoljno što političar tog ranga ceni zemlju i posle Titove smrti, te se ponašalo veoma gostoljubivo. Možda se i zbog toga odlučio da jednonedeljni odmor provede u Jugoslaviji negde na moru. Svi smo se nadali boljim meteorološkim prilikama.

Brant je smešten u neku vrstu penthausa na najvišem spratu hotela. Ponuđeno mu je da mu se obroci serviraju u apartmanu, ali on je više voleo da siđe u restoran. Gostiju je bilo malo, polovina njih ljudi iz našeg obezbeđenja i protokola, on je takođe poveo dva telohranitelja. Šef protokola i ja seli smo za drugi sto, ali on mi je mahnuo:

"Molim vas, sedite s nama!"

Razgovarali smo o svemu i svačemu. Zebaherova me je, na primer, iznenada upitala:

"*Genosse Ivanji*, da li ste vi lenjinista?"

Brant kao da je hteo da me brani:

"Brigita, takva se pitanja ne postavljaju!"

"Zašto da ne?", odgovorih. "Iako bi vam Tito, koga sam toliko poštovao, verovatno odgovorio da jeste, ja ću vam reći da nisam..."

I tako smo ugodno kafanski "politizirali" dok ja nisam sakupio hrabrost da pitam:

"Mislim da sam pročitao gotovo sve što se javno pisalo na tu temu, ali nikako ne razumem zašto ste podneli ostavku na mesto kancelara?"

On je odmah odsečno odgovorio:

PAD: Brant sa istočnonemačkim špijunom Ginterom Gijomom i sa Helmutom Šmitom (desno)

"To niko ne zna, a nadam se da niko nikad neće ni saznati!"

Martin Rups 23 godine kasnije u knjizi o Viliju Brantu, Herbertu Veneru i Helmutu Šmitu *Trojka protiv sopstvene volje (Troika wider Willen)* konstatuje:

"Istorijska istina ni do danas nije izašla na videlo, u najmanju ruku nije izrečena, a slabe su šanse da će se to ikada dogoditi. Ima previše dokumenata i zapisnika, ali se ne mogu spojiti u jednu konkretnu, ubedljivu tezu koja ne trpi pogovore."

AFERA GIJOM

Mnogi su smatrali da je Vili Brant kao kancelar Nemačke 6. maja 1974. godine dao ostavku zbog takozvane "afere Gijom". On je izjavio da ostavku daje zato što preuzima odgovornost zbog "nemarnosti" u vezi s tim slučajem, ali takođe i zbog toga što kancelar ne sme da dođe u situaciju da mogu da ga "ucenjuju". To se svakako odnosilo na mogućnost da je Gijom imao uvid u Brantovu "privatnu sferu".

Ginter Gijom imao je 29 godina kada je bajagi prebegao iz istočne u zapadnu Nemačku. Pre toga je prošao špijunsku obuku, spremali su ga za krticu. Već 1964. godine uspeo je da se zaposli u Socijaldemokratskoj partiji. Pokazao se tako vrednim i poslušnim da je 1972. godine postao jedan od ličnih referenata Vilija Branta. Već posle godinu dana Hans-Ditrih Genšer, tada ministar unutrašnjih poslova,

i Ginter Nolau, šef nemačke kontraobaveštajne službe, obavestili su Branta da sumnjaju da je Gijom istočnonemački agent, ali da ga mole da ga zadrži na poslu, ne bi li istragu sproveli do kraja. Brant je tako Gijoma poveo i u službenu posetu Norveškoj. Izričito mu je rečeno da ne bi bilo dobro da ga skine sa liste za taj put, jer bi onda posumnjao da već sumnjaju u njega. U Norveškoj je Gijom imao uvid u tajna dokumenta NATO-a.

Uhapšen je 24. aprila 1974. godine. Tom prilikom odmah je priznao: "Ja sam oficir Narodne armije Nemačke Demokratske Republike. Molim vas da se sa mnom ophodite uzimajući u obzir moju oficirsku čast!"

Osuđen je na trinaest godina zatvora, pušten već posle sedam godina. Posle povratka u istočni Berlin postao je nastavnik u visokoj školi Ministarstva unutrašnjih poslova. Umro je 1995. godine.

"Socijaldemokratija je sinonim za demokratski socijalizam"
– Vili Brant

OSTAVKA

Ali zašto je Brant podneo ostavku? Nolau nije, a Genšer je u vladi Brantovog naslednika, Helmuta Šmita, postao ministar inostranih poslova.

Mnogi komentatori su ukazivali na Brantovu izjavu da kancelar ne sme da se dovede u situaciju da mogu da ga ucenjuju. I pre toga bilo je poznato da Brant mnogo pije i da je sklon avanturama sa mladim ženama. Ali, u tom pogledu nije se razlikovao od nekih drugih poznatih državnika, na primer Džona Kenedija. Bio je stasit, zgodan muškarac, a tek prešao pedesetu godinu života. Međutim, smatralo se da Gijom ipak isuviše zna o tom delu Brantovog privatnog života, da mu je privodio devojke, da možda čak poseduje kompromitujuć materijal, fotografije, filmove... Da odmah kažem da ništa slično nikada nije izašlo na videlo. A i zvuči krajnje neverovatno da je Brant zbog straha od takvih otkrića napustio položaj šefa vlade.

Rups piše da je Herbert Vener, tada šef poslaničke grupe socijaldemokrata u parlamentu, Brantu postavio ultimatum: "Imaš 24 sata da doneseš odluku. Ako si dovoljno jak da ostaneš na čelu Nemačke, svi ćemo te podržati!" Brant mu nije odgovorio da su sve to gluposti i da nema razloga da baci peškir. Ni Helmut Šmit, prvo ministar odbrane, a zatim ministar finansija u Brantovoj vladi, za koga se znalo da je njegov jedini mogući naslednik, nije ga podržao, već mu prepustio da sam donese tako važnu odluku. Brant se osećao napuštenim, mislio je verovatno da su ga u tom teškom trenutku izdali najbliži drugovi i saradnici.

TITO, BRANT I VENER

Brant je posle svega toga nekoliko puta javno govorio i pisao o svojoj ostavci, ali nikada je do kraja nije razjasnio. Pored »

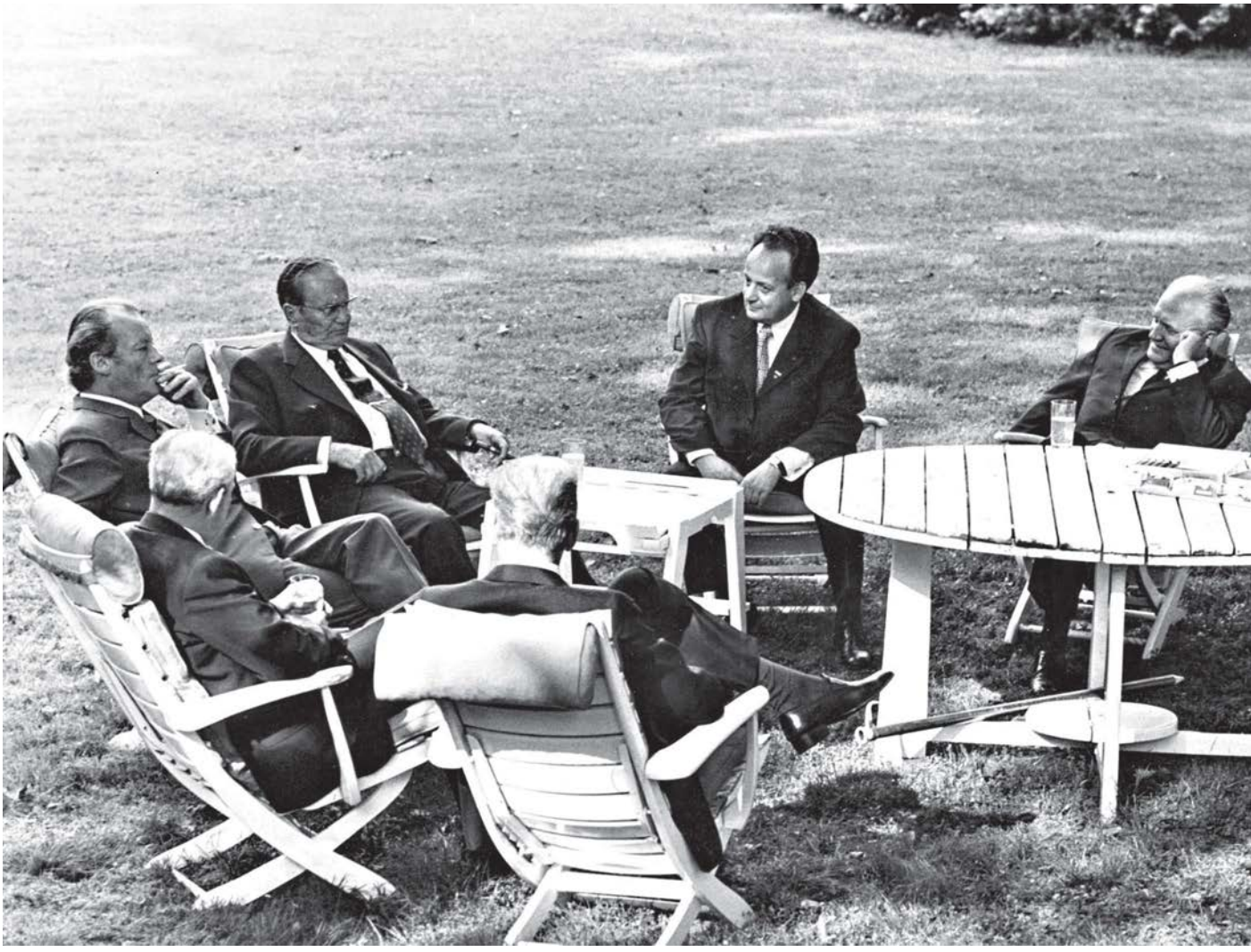

SPECIJALNI ODNOSI: Brant sa Titom (levo) i Mirkom Tepavcem (desno) i prevodilac Ivan Ivanji

ostalog je napomenuo da je prvo što ga je Tito pitao za vreme njegove posete Bonu u leto 1974. godine bilo: "Kakve veze Vener ima sa vašom ostavkom?"

Tito je u Nemačkoj boravio od 24. do 27. juna. Kad je Brant uoči njegovog dolaska podneo ostavku, Tito je razmišljao da otkaže, u najmanju ruku da odloži posetu, ali Šmit je u intervjuu listu "Politika" rekao da očekuje ličnost "koja se među živim šefovima država i vlada u Evropi verovatno može smatrati najiskusnijom i najuspešnijom". To je svakako uticalo na odluku da se poseta obavi po unapred dogovorenom programu u već zakazano vreme.

Domaćin je formalno bio predsednik Republike Gustav Hajneman, stvarni partner u političkim razgovorima Šmit, ali se Tito sa Brantom sreo dva puta: Prvo na privatnoj večeri u Brantovoj kući gde su u odličnom raspoloženju dugo razgovarali o svojim psima – Brant je imao čudnog mešanca koji se zvao Bastian – i o njegovom papagaju; i sutradan pre podne u dvorcu Gimnih tridesetak kilometara udaljenom od Bona, koji je bio Titova rezidencija. Prvo su zajedno sa saradnicima sedeli u hladu, vodili su se zvanični razgovori. Ne znam ko je predložio, ali su njih dvojica potom sami krenuli u šetnju po velikom parku, ne samo da ostali ne bi čuli šta pričaju, već i zbog eventualno postavljenih mikrofona. Grupa telohranitelja i ja pošli smo za njima. Tito mi je odmahnuo rukom, već sam ga dovoljno dobro poznavao i razumeo šta je hteo. Zaostao sam, napravio pristojan razmak da ne bih čuo šta pričaju, a istovremeno se pobrinuo da ni agenti ne priđu bliže. Pretpostavljam da je pitanje o Veneru postavio baš tada, ali ne znam šta je Brant odgovorio.

Poznato je da je Tito veoma dobro govorio nemački, ali samo dva puta je rekao da ne želi da prisustvujem nekom razgovoru – tom prilikom i četiri godina ranije, kada ga je na Brionima posetila delegacija Socijaldemokratske partije sa Herbertom Venerom na čelu. I tada je Tito meni i svom protokolu dao znak da se povučemo zajedno sa ostalima, a Venera zadržao na ručku udvoje. Njih dvojica su se veoma dobro poznavali iz Moskve tridesetih godina prošlog veka. Vener je tada bio član politbiroa Komunističke partije Nemačke. Obojica su stanovali u čuvenom partijskom hotelu "Luks".

Vener je 1941. iz Moskve poslat u neutralnu Švedsku da organizuje neke akcije, ali odmah je uhapšen. Spekulisalo se i da se sam predao. Neko vreme bio je u zatvoru, a posle rata se 1946. godine vratio u zapadnu Nemačku, učlanio se u Socijaldemokratsku partiju i nastanio u Hamburgu, gde je već 1949. izabran za poslanika saveznog parlamenta. Ubrzo je postao glavni strateg svoje partije, bavio se istočnom Evropom, posebno istočnom

Nemačkom Demokratskom Republikom. U vladi velike koalicije pod demohrišćanskim kancelarom Kurtom Georgom Kizingerom, čiji je zamenik bio Vili Brant kao ministar spoljnih poslova, postao je 1966. ministar za "pitanja cele Nemačke". Otada, a možda i pre toga, održavao je kontakte sa vrhom istočnog Berlina, prvo sa Ulbrihtom, zatim sa Honekerom, koji su za javnost dugo bili tajna, ali ne i za vladu i Vilija Branta.

Brigita Zebaher je 2004. godine, tada već udovica, objavila knjigu *Vili Brant* u kojoj tvrdi da je Vener bio "istočni špijun". Doslovno piše: "Markus Volf svoje prve veze s njim beleži već 1951. godine uz blagoslov Ulbrihta i one se nikada neće prekinuti..." Markus Miša Volf je legendarni šef istočnonemačke obaveštajne službe, "poslodavac" Gijoma. Nemam pojma kakve je veze od kada mogao imati sa Venerom, ali da Zebaherova izmišlja shvatio sam već posle sledeće rečenice koja glasi: "A već pedesetih godina Vener rado putuje u Beograd..." Herbert Vener je prvi put u Jugoslaviju došao 1970. godine.

Ne znam više koliko puta sam prevodio za Branta i Venera prilikom njihovih susreta sa Titom i ostalim našim političarima. Venera sam upoznao početkom 1953. godine, kada sam kao mlad novinar lista "Omladina" u Hamburgu napravio s njim intervju. Još manje znam i ne mogu da razumem kako je došlo do tako ozbiljnih razmimoilaženja između trojice vođa Socijaldemokratske partije Nemačke, Vilija Branta, Herberta Venera i Helmuta Šmita, da više nisu hteli ni da razgovaraju jedan s drugim. Vezu između njih održavala su trojica njihovih saradnika, Hans Jirgen Višnevski, Egon Bar i Horst Grabert.

Rups u svojoj knjizi piše da su se Brant i Šmit pomirili pred Brantovu smrt, o pomirenju sa Venerom nisam našao nikakav podatak. Danas je živ samo još Šmit, koji je o Brantu rekao i da je dok je bio na vlasti mnogo češće bio bolestan nego što se to u javnosti znalo, i da je "povremeno patio od depresija, tako da se s njim uopšte nije moglo razgovarati".

Vili Brant je sigurno bio mnogo osetljiviji, ranjiviji čovek od Venera i Šmita, više od njih željan ne samo javnog priznanja nego i intimnosti i ljubavi, koje su mu nedostajale u detinjstvu.

VANBRAČNO DETE

Vili Brant je pseudonim. Pravo ime mu je bilo Herbert Ernst Karl Fram. Rodio se verovatno 16, ali je svakako kršten 18. decembra 1913. godine. Bio je vanbračno dete Marte Fram, prodavačice u zadružnoj trgovini u Libeku. Nije znao ko mu je otac. Tek posle rata mu je majka rekla da se zvao Jon Meler i da je bio učitelj iz Hamburga. Sin se nikad nije upoznao sa ocem. Vaspitavao ga je Ludvig Fram, koji se 1919. godine vratio iz ratnog zarobljeništva, a za koga je mali Herbert (docniji Vili) mislio da mu je deda po majci, ali mu je govorio "tata". Na maturskom svedočanstvu Herberta Frama taj Ludvig Fram je i formalno upisan kao njegov otac. Kasnije se ispostavilo da Ludvig Fram malom Herbertu nije bio ni biološki otac ni deda – majka Vilija Branta bila je takođe vanbračno dete.

Nije neophodno da se veruje u učenja Sigmunda Frojda pa da se pomisli da je takvo poreklo doživotna trauma, bez obzira na sve docnije uspehe i pobede u životu.

Vili Brant, koji se tada još uvek zove Herbert Fram, već sa šesnaest godina aktivno počinje da radi u Socijalističkoj radničkoj omladini (SAJ), sa sedamnaest godina postaje punopravni član Socijaldemokratske partije (SPD), ali se sa osamnaest godina razočarao u njenu "mekanu" politiku i pristupa novoosnovanoj, marksističkoj, agresivnijoj, "levijoj" Socijalističkoj radničkoj partiji Nemačke (SADP) i odmah postaje predsednik njenog omladinskog saveza. SADP se bezuspešno zalagao za zajednički nastup sa socijaldemokratama i komunistima u interesu "klasne borbe" i postao trn u oku nacista. Posle Hitlerovog dolaska na vlast prelazi u ilegalu. Odlazeći na tajni sastanak u Drezden, Herbert Fram 1933. godine – star dvadeset i četiri godine – mora da koristi pseudonim i uzima ime Vili Brant. »

ČOVEK KOJI JE IZNEVERIO BRANTA: Herbert Vener u poseti Titu

ILEGALA I RAT

SADP odlučuje da u Norveškoj otvori svoj biro koji bi podržao i organizovao ilegalni rad. Na taj zadatak šalju publicistu Paula Freliha, međutim, gestapo saznaje za njegove planove i hapsi ga. Umesto njega u Oslo kreće Vili Brant – sada već pod tim lažnim imenom – za njim je već raspisana poternica. Sakriven pod ribarskim mrežama uspeva da se prebaci prvo u Dansku, pa u Norvešku. Ubrzo će se pokazati da poseduje neverovatan talenat za jezike, veoma brzo je norveški progovorio bez akcenta, ali zna i engleski, francuski, španski, danski, holandski i švedski.

Brant se ne zadovoljava samo organizacijom ilegalnog rada iz fotelje u inostranstvu. Februara 1936. godine putuje u Pariz i potpisuje poziv na otpor protiv fašizma u ime Odbora za pripremu nemačkog narodnog fronta. Jedan od 118 potpisnika u ime Komunističke partije Nemačke je i Herbert Vener, koji je došao pod pseudonimom Kurt Funk, ali tom prilikom se Brant i Vener još nisu lično upoznali.

Ubrzo posle toga Brant sa lažnim pasošem pod imenom Gunar Gazland putuje u Berlin i na licu mesta organizuje ilegalni rad. Rizik je bio ogroman, da su ga prepoznali, svakako bi ga pogubili. To je vreme priprema za Olimpijadu. Brant kasnije piše da je bio potišten i uplašen uspesima nacističke propagande.

Sledeće putovanje ga vodi u španski građanski rat. Nije učestvovao u borbama, ali je, naravno, bio na strani republikanaca i o tome kao novinar izveštavao u mnogim medijima.

Hitlerova Nemačka Herbertu Framu 1938. godine zbog "veleizdaje" oduzima državljanstvo, ali on ubrzo zatim dobija norveško.

U ovoj kratkoj Brantovoj biografiji treba zabeležiti da još kao Herbert Fram, ali posle nemačke okupacije Norveške, sklapa brak sa Norvežankom Karlotom Torkildsen, sa kojom dobija kćerku, ali se potom zaljubljuje u drugu Norvežanku, Rut Bergaust, rođenu Hanzen. Brant se razvodi posle dve godine braka, Rutin muž umire, njih dvoje se venčavaju, imaće tri sina, ona će biti na njegovoj strani u toku političkog uspona, ali će se razvesti posle njegove ostavke, tako da će se treći put 1983. oženiti svojom asistentkinjom za medije Brigitom Zebaher – onom koja me u Pržnu pitala da li sam lenjinista.

Posle ulaska Nemaca u Norvešku Vili Brant oblači odbačenu norvešku uniformu i pušta da ga zarobe. Kao norveški ratni zarobljenik je bezbedniji nego kao socijalistički ilegalac proglašen za nemačkog veleizdajnika. Kao što se i nadao, otpuštaju ga iz zarobljeništva, pa uspeva da prebegne u Švedsku da odande nastavi ilegalni rad.

Oktobra 1944. godine Brant pristupa švedskoj grupi Socijaldemokratske partije Nemačke. Još u Španiji je bio zapanjen zbog bratoubilačkih ispada predstavnika Moskve. Više ne veruje u mogućnost saradnje socijaldemokrata i komunista, ali, kao što naglašava,

Sporna koalicija

Vili Brant je gradonačelnik zapadnog Berlina bio od 1957. do 1966. godine.

Od 1966. do 1969. bio je potpredsednik vlade i ministar inostranih poslova u "velikoj koaliciji" pod kancelarom Kurtom Georgom Kizingerom, koji je već od dolaska nacista na vlast 1933. godine bio član Hitlerove partije, činovnik u ministarstvu inostranih poslova i zamenik šefa odeljenja za radio-emisije, znači, direktno potčinjen Gebelsu. Brantu je to intimno itekako smetalo, ali je prihvatio da bude potčinjen tom čoveku svestan političkog rizika, ali prepoznavši šansu da posle toga postane kancelar. To svakako zna i sadašnji šef nemačkih socijaldemokrata Zigmar Gabrijel, dok se priprema velika koalicija sa unijom CDU/CSU sa Angelom Merkel na čelu. Svestan političkog rizika, moguće je da Gabrijel u veliku koaliciju ulazi sa istom idejom kao nekada Brant, da posle tri godine izazove vanredne izbore, stekne prednost u biračkom telu i stane na čelo vlade.

Od 1969. Brant u novoj koaliciji sa liberalima zaista postaje predsednik vlade, uspostavlja odnose čak i sa istočnom Nemačkom. Iako je lično bio član otpora protiv Hitlera, kleči pred spomenikom žrtvama fašizma u Varšavi. Taj čin je postao jedan od najpoznatijih političkih simbola modernog doba. Dobija Nobelovu nagradu za mir.

Zatim sledi njegova ostavka 6. maja 1974. godine. Od 1976. do 1992. je predsednik Socijalističke internacionale. Sve do 1987. ostaje predsednik SPD-a, ali posvađan sa drugim rukovodiocima svoje partije daje ostavku i na tu funkciju. Osetljiv je, ranjiv i depresivan... Umro je 8. oktobra 1992. godine.

SIMBOL NOVE NEMAČKE: Brant sa Brežnjevim i Kenedijem

"unutar" socijaldemokratije ostaje "levo i slobodan".

ZLOČINCI I DRUGI NEMCI

Vili Brant u norveškoj oficirskoj uniformi kao posmatrač prati suđenje glavnim ratnim zločincima u Nirnbergu, izveštava za skandinavske novine, piše knjigu pod naslovom *Zločinci i drugi Nemci*. Zatim ga u činu majora premeštaju u norvešku vojnu misiju u Berlinu u funkciji "oficira za štampu". Te vojne misije u zapadnom Berlinu zapravo su bile neka vrsta generalnih konzulata, i Jugoslavija je u Berlinu imala vojnu misiju.

Neko vreme se Brant kolebao da li da nastavi tek započetu karijeru norveškog diplomate. O tome je u razgovoru sa publicistom Klausom Harprehtom rekao:

"Na prelasku 1947. na 1948. godinu napravio sam korak, o kome sam od kraja rata dugo razmišljao, ali sam ga stalno odlagao: vratio sam se u politički život moje razrušene domovine. Odrekao sam se norveškog državljanstva i svih privilegija koje sam imao kao diplomata pobedničke zemlje. Podneo sam zahtev za obnovu nemačkog državljanstva... Dokument o tome navodio je oba moja imena – ono koje sam dobio prilikom rođenja i ono koje sam za svoju političku delatnost koristio od svoje devetnaeste godine. Formalnu promenu imena dozvolio mi je predsednik policije u Berlinu. Kao Vili Brant sam pobegao iz Hitlerove Nemačke, kao Vili Brant sam delovao u emigraciji i vratio se u Berlin kao norveški činovnik – pa neka to bude moje ime i u Nemačkoj."

"Moj pravi uspeh je da sam pridoneo tome da u svetu u kome živimo ime naše zemlje i pojam mira ponovo mogu da se izgovore u istom dahu" (1989)

ODNOS PREMA JUGOSLAVIJI

Ja sam Vilija Branta upoznao kao gradonačelnika zapadnog Berlina i napravio s njim intervju za list "Omladina" 1966. godine. Tom prilikom mi je njegov tadašnji predstavnik za medije, docniji ministar u njegovoj vladi, Egon Bar, rekao da će Brant, koji je bio na čelu SPD-a, verovatno stupiti u koalicionu vladu sa Hrišćansko-demokratskom partijom (CDU) i u tom slučaju postati ministar inostranih poslova. Ukoliko tako bude, kao prvo će ponovo uspostaviti diplomatske odnose sa Rumunijom. (Takozvana Halštajnova doktrina predviđala je prekid diplomatskih odnosa sa državama koje bi priznale istočnu Nemačku.) To međutim ne znači, objašnjavao mi je Bar, da ne pridaje mnogo veću važnost Jugoslaviji, nego je za obe strane bolje da posle toga sa Jugoslavijom podigne odnose na nivo ambasadora.

U diplomatiji nije sasvim neuobičajeno da se ozbiljne poruke šalju na neformalan način preko neslužbenih lica, na primer, novinara. Ako bude neophodno posle mogu da se demantuju. Po povratku u Beograd otišao sam u Savezni sekretarijat za inostrane poslove i napisao izveštaj. Posle mi je Marko Nikezić rekao:

"Ubuduće takve stvari prenesite pravo meni, inače zaluta u raznim odeljenjima..."

Brant Harprehtu kaže:

"Diplomatski odnosi sa Saveznom Republikom Jugoslavijom prekinuti su 1957. godine, jer je Beograd priznao Nemačku Demokratsku Republiku. Nova savezna vlada je izjavila da joj je stalo do toga da ponovo uspostavi diplomatske odnose. Potpuno smo bili svesni posebnosti nesvrstane pozicije Jugoslavije, u kojoj je postojala komunistička vladavina. Činilo nam se da znamo pod kojim uslovima se »

ZAUVEK PRISUTAN: Skulptura Vilija Branta u centrali socijaldemokrata u Berlinu "Kući Vilija Branta"

normalizovao njen godinama zategnuti odnos sa Sovjetskim Savezom. Međutim, nama je pre svega bilo važno da sarađujemo sa tim indirektnim susedom i važnom članicom zajednice država u Evropi u politici popuštanja zategnutosti, sa perspektivom evropskog poretka mira. Razmena ambasadora ni za jednu stranu nije bila razlog za trijumf, ali više nego samo ohrabrujući signal."

U svojoj knjizi *Sećanja (Erinnerungen)* iz 1989. godine Brant piše:

"Na margini našeg truda da normalizujemo odnose sa Sovjetskim Savezom i njihovim saveznicima, evropsko-političku težinu takođe je imalo i ponovno uspostavljanje punih diplomatskih odnosa sa Jugoslavijom. U rano leto 1968. sam krenuo za Beograd, a potom na Brione kod Tita. Tom prilikom jedan novinar pomagao je da se uspostave veze..."

Ja mislim da Brant aludira na Leona Daviča, tada dopisnika "Politike", koji mu je bio prijatelj, ali uobražavam da sam mali doprinos dao i ja.

ODNOSI SA TITOM

Odnosi između Tita i Branta nisu uvek bili nepomućeni. Zapravo, ne može da se kaže da su bili prijatelji. Mogu da posvedočim da su razgovarali veoma srdačno, čak se i šalili, nisu se uvek držali strogog protokola i državničke razmene mišljenja. Ja mislim da je taj Nemac Titu bio drag, ali ne znam da li uzvratno može da se govori o takvom osećanju. Brant u dve svoje knjige sa dosta rezerve opisuje svoje susrete sa Titom. Kritikovao je raskoš kojim se maršal okruživao, smatrao ga je diktatorom, ali je u knjizi Sećanja napisao i sledeće:

"Ja sam ga veoma cenio uprkos nekim osobenostima, koje kao da je preuzeo iz feudalizma, i to ne samo zbog toga što je on priznavao moj trud u vezi popuštanja zategnutosti i saradnje u Evropi. Tito je zasluživao veliko poštovanje i zbog hrabrih borbi koje je vojevao – prvo protiv okupatora, zatim protiv Staljinovih pokušaja da sve podvede pod svoju komandu – ali i zbog energičnog pokušaja da stvori jednu modernu, federalnu državu, što je takođe bilo u interesu stabilnosti na Sredozemlju..."

Mnogo oštrije nego napomenom o "feudalizmu" Brant je Tita i njegovu okolinu opisao u jednom feljtonu koji je izašao u nemačkom časopisu "Špigl". Kao savetnik za štampu i kulturu naše ambasade u Bonu zahvaljujući prijateljima u redakciji dobio sam taj tekst daleko pre objavljivanja. Odmah sam ga preveo i dao svom ambasadoru Budimiru Lončaru.

"Tito bi se rastužio zbog toga", konstatovao je, "da li neko može da ga nagovori da promeni te rečenice?"

Rekoh, ako iko, onda Leon Davičo, koji je u međuvremenu postao visoki funkcioner UNESKO-a u Parizu. Na Lončarevu molbu je o svom trošku doleteo u Bon, razgovarao sa Brantom, ali on nije prihvatio, rekao je da bi bilo upadljivo da menja rukopis koji je već predao.

"To moramo da javimo Beogradu!", rekoh ambasadoru.

"Ne bi valjalo da mi izvestimo o nečem tako neprijatnom", odgovorio je i smislio da rukopis doturi dopisniku zagrebačkog lista "Vijesnik" Đorđu Zelmanoviću. Sad je Zelmanović dotrčao do nas da nam javi što smo već znali, ali Lončar se pretvarao kao da prvi put čuje i upozorio ga:

"Valjda znaš da to ne smeš da objaviš?"

"Pa, da... A šta da radim?"

"Odleti prvim avionom u Zagreb i daj to drugu Bakariću. On će biti veoma zadovoljan tobom, jer si unapred saznao šta je Brant napisao o drugu Titu!"

Meni je posle objasnio: "Neka Bakarić odluči da li će da kaže Titu ili ne. Važno je da smo se mi rešili problema..."

Diplomate baš kao i novinari vole da nešto saznaju prvi i da to prvi saopšte svojim pretpostavljenima. Ambasador Lončar ipak je više voleo da slavu ubere žurnalista, da on ne bi Titu javio nešto neprijatno. Ne znam da li je Tito ikad pročitao taj Brantov tekst, ali znam da su se sretali i posle toga i veselo raspravljali o svojim kućićima, vinu i drugim važnim i nevažnim temama.

Promociju nemačkog prevoda svoje knjige *Titov prevodilac* imao sam 2008. godine u centrali Socijaldemokratske partije Nemačke u Berlinu, poznatoj pod imenom "Kuća Vilija Branta", pod velikim kipom Vilija Branta. Knjigu i mene predstavio je Egon Bar, poslednji živi prijatelj iz neposrednog Brantovog okruženja. Na tom mestu potpisujući svoju knjigu bio sam svestan da se opraštam od najdelikatnijeg, pa rekao bih, najčestitijeg, najiskrenijeg državnika i političara koga sam imao sreću da upoznam. ¶

IVAN IVANJI

(Nova, proširena verzija knjige *Titov prevodilac* Ivana Ivanjija uskoro izlazu u izdanju Lagune)

LJUBOMIR ŽIVKOV

Menuet za šargiju

Dvadesetčetvorka pretiče radničku kolonu pored "Madere", na zastavama piše "Loznica", hej, braćo moja, tolike sam godine proživeo u ulici koja nosi ime vašeg grada, a ne vodi ka njemu, izlazi na Save Kovačevića i na Nišku ulicu, ne znam šta ćete i od koga zahtevati ispred crkve Svetog Marka, svanulo je ispred crkve Svetog Marka/ čistači od blata ulice su prali, iz autobusa zaista vidim i pripadnike Gradske čistoće, da li i oni negoduju ili su tu da počiste ako nakon radničke bune ostane kakav papirić, a možda i nije u pitanju bunt, nego, naprotiv, svečani, trijumfalni proleterski defile povodom zlatnog doba ljudskih prava?

Neka se radnici i sindikat strpe dok i Loznica ne bude dala nekog velikana

Jedan član kolone nosi ručno napisano, doduše latinicom, transparentče "patriota", pa ne moraš to da budeš, i ako nisi istaknuti patriota imaš pravo na rad i na zaradu, ja ti dobar stojim u dvadesetčetvorci, najbržem mediju grada Beograda, ali šta da se radi, braćo, kad je kriza, kad se nema, dobro, jeste prvi potpredsednik juče dao sto hiljada evra za karaumetničku instalaciju u drugoj državi, bivši predsednik Republike otvorio je na Palama školu u koju sam i ja uložio dva miliona evra, doklen prvi potpredsednik je iz partijske kasice odvojio prvopomenutu svotu, to je Partiji preteklo od članarine i ona to ulaže u naš zajednički prekodrinski razvoj. Ne bi li više dobra učinila da je obnovila kakav pogon u Loznici, mestu gde nije rođen nijedan nobelovac?

♦

Hju Lori mi uzeo reč iz usta, muzika donosi takoreći nepristojno veliko zadovoljstvo, to je dotore kazao pošto se nakon serije pozabavio snimanjem muzičkog albuma, gluma ga je učinila slavnim i imućnim, ali mu svirka i pevanje donose više radosti. Hičkok je umeo na tren da se pojavi u nekom svom filmu (unosi kontrabas u voz i šta ti ja znam), novinarka ga pitala da ne plamti možda u njemu pritajena a žarka želja da postane glumac, na šta je kamenoliki mrtav ozbiljan rekao: "Nikad ne bih pao tako nisko."

Svega ovog setio sam se zato što je danas srušen jedan moj pa skoro bih rekao omiljeni stereotip: glumcima je najveća želja da pevaju, daske koje život znače tek su utešna nagrada. I Šerbedžija je, poput Lorija, zahvaljujući slavi stečenoj u pozorištu i na filmu častio sebe koncertima gde pretežno peva, uz vino i pokoju deklamaciju. Dobro, dosta slavnih pevača obrelo se u Holivudu, mnogi su naporedo glumili i pevali, punili sale zato što su glumci, dobijali uloge zato što su proslavljeni pevači, sve je to već viđeno, ali jutros čujem da Tijana Dapčević igra u pozorištu, nije dakako odbacila pevanje, za novu godinu nastupa na trgu u Skoplju, ali ju je privukla gluma, i to mi se čini kao prvi dobrovoljni transfer iz estrade u teatar. Ja ogovaram glumce gde god stignem kako su im mikrofon i bina najveća čežnja, kad tamo, naoborot, pevačica, odlična i lepa, dobrovoljno se odaje glumi, tja, sam sebi izgledam kao Dačić kad je rekao: "Nisam nikad mislio da će i u Srbiji neko zatražiti azil."

♦

U poslednjih nekoliko godina dobio sam na poklon više muzičkih instrumenata (pre više godina od Žire dve balalajke i mandolinu), iz Rige su mi poznanici prošle zime poštom poslali harmoniku, Cile iz Tamburica dao mi je balalajku staru sto godina, ima četiri strune, doklen ruski mužik ili zaslužhennyi artist mora da se snađe sa trima žicama, dobio sam od Alana tenor-gitaru, Doca mi dala prim sa osam žica (zovem ga "prizrenac", jer mi zvuči kao da je odonud, mada nisam nikad bio u Prizrenu), umalo da postanem suvlasnik ili korisnik šargije.

Moj poznanik Dragan kaže mi da će ići u Istanbul, rad je da tamo kupi šargiju, pa da je oprobamo u "Ribolovačkoj priči", kažem mu da nisam nikad svirao na šargiji, ali ako je donese, mora uz nju da se otpeva koja sevdalinka, nećemo od živog instrumenta da napravimo puki turistički suvenir, nego ćemo u okviru naših mogućnosti da ga koristimo, naravno da bi, ako bih se iole snašao na šargiji, bila ona meni na raspolaganju kad god mi ustreba.

Vrati se Dragan iz Turske, nije kupio šargiju, iskreno, bile su preskupe za njegov trenutni budžet, dobro, kažem ja, šta je tu je, imamo brač. Ostavio mi je, reče, jednu knjižicu kod kelnerice, odem tamo, čeka me udžbenik o turskom instrumentu baglami: istorijat, konstrukcija, štimovanje, note i tekstovi na turskom...

Mnogi odlaze, a mi ih ne zadržavamo, kaže Breht, a i istina je to, sretnem našeg zajedničkog znanca iz "Priče", svi smo mi na vi, iako smo svi vršnjaci i komšije, niste čuli da nam je Dragan umro, kako umro, tako i tako... Pa nisam naučio još nijednu pesmu iz knjige koju mi je doneo, kad je to bilo, tad i tad, nisam ni znao, dođem kući i ponovo pogledam posvetu: "Za gospodina Lj. Živkova, a da se ne ljuti". Ispod stilizovanih inicijala darodavca piše "prvi svibnja 2013. g", sve je tu, i ćirilica i hrvaština, pa ja ne znam dovoljno o svom znancu, nismo li svi u prećutnoj nenametljivosti i povučenosti možda prekardašili, iz Sarajeva je došao u Beograd, verovatno pre dvadeset godina, naknadno saznajem da je radio u sudu, da je bio možda tužilac, advokat, sigurno sam mogao štošta čuti od njega, ali nisam čuo, imam knjigu kupljenu umesto šargije i u njoj rečenicu na koju nisam stigao usmeno da odgovorim: ne ljutim se.

Dapače.

Ukazali ste mi počast koju ne znam više kako ni da opravdam. ¶

Pozorište: Biljana Srbljanović, *Princip (Mali mi je ovaj grob)*, Šaušpilhauz, Beč

TRIVIJALIZACIJA

U interesu novog komada Biljane Srbljanović *Princip (Mali mi je ovaj grob)* koja se u režiji Mihala Zadara odnedavno nalazi na repertoaru bečkog pozorišta Šaušpilhauz, morala bi se bukvalno shvatiti napomena u njegovom uvodu da je sve napisano samo čista fikcija i da u drami ne treba tražiti ništa više. Ali novo povezivanje u prošlosti drugačije povezanih činjenica istovremeno je i njihovo tumačenje, a odnos prema istorijskoj građi ujedno i vrednosni stav. Od toga ne može pobeći ni autorka ovog komada. Iz njegove celine nameće se zaključak o psihološkom diletantizmu, trivijalizaciji istorije i njenom tendencioznom, redukcionističkom tumačenju

Za "Vreme" iz Beča

Šaušpilhauz je ugledno bečko pozorište srednje veličine okrenuto savremenoj drami, koju razume kao kritičko ogledalo društva. Direktoru pozorišta Andreasu Beku stalo je do profilisanja mladih pisaca i režisera, što praktično znači da su na repertoaru uglavnom komadi takozvane postdramske estetike, koji se trude oko multidisciplinarne forme, i zaziru od radnje i karaktera. Idejni moto ove sezone glasi "100 godina Bez/Umnosti", a postavlja pitanje kakvo značenje i kakve posledice ima za nas savremenike izbijanje Prvog svetskog rata. Bekova ideja da Biljani Srbljanović poveri pisanje drame o atentatu u Sarajevu može se videti kao znak njegove otvorenosti i polemičnosti, ali i kao kalkulisana hrabrost, budući da je naša autorka na nemačkom govornom području cenjena kao "kritički glas Srbije" od koje se može očekivati kritičnost primerena kontekstu za koji piše.

Napisati komad o atentatu u Sarajevu 1914. svakako je složen zadatak. Ovaj poduhvat podrazumeva proučavanje istorijske građe, koje nameće i aktuelno pitanje krivice za izbijanje Prvog svetskog rata. Ukoliko pisac želi da napravi luk između atentata i potonjih događaja – ujedinjenja južnoslovenskih naroda u jednu državu, njenog rasparčavanja u Drugom svetskom ratu, kao i stvaranja druge Jugoslavije i potom njenog krvavog raspada tokom devedesetih godina prošlog veka – piščevo bacanje pogleda unazad u ogledalo prošlosti i uočavanje njene senke u sadašnjosti, otvara neminovno niz kontroverznih pitanja kako političke tako i etičke prirode. Bez obzira na koji pristup istorijskim događajima se pisac odluči, on od pritiska konteksta ne može pobeći.

Onaj ko piše za austrijsku publiku, mora imati u vidu da ona uglavnom ne poznaje ni srpsku ni jugoslovensku istoriju (kao uostalom ni mnogi naši građani), pa mora voditi računa i o tome da neke u nas opštepoznate činjenice situacijski kontekstualizuje, ako želi da njegove aluzivne strelice pogode publiku. On takođe treba da ima u vidu da je austrijska publika putem svojih medija pratila odvijanje građanskog rata u Jugoslaviji, što za sobom povlači određeni emotivni i vrednosni stav prema ovim događajima. A budući da je reč o publici čiji su preci, prema vladajućoj paradigmi među austrijskim istoričarima, i te kako želeli izbijanje rata, postavlja se i pitanje da li će pisac podleći autocenzuri i umekšati ponešto što bi takvu publiku moglo iritirati.

Drugi krug problema koji otvara pisanje ovakvog komada je estetske prirode. Kako izbeći istorijsku dramu ili idejni komad u postdramskom vremenu koje se ovih formi gnuša? Kako uliti životnost drami baziranoj na istorijskim događajima, kako izbeći didaktičnost i dociranje?

Drama *Princip (Mali mi je ovaj grob)* ostavlja utisak da je Biljana Srbljanović većinu potencijalnih problema u pristupu drami rešila tako što ih je prenebregla. Rezultat je protivrečnost unutar same drame koja, s jedne strane, nema pretenzija da predstavi istorijsku građu niti produbi psihologiju likova, ali, s druge strane, iznosi nedvosmislen sud o psihološkom i političkom profilu jednog od aktera drame i izvlači tezu o njegovoj primarnoj odgovornosti za atentat i izbijanje rata, koja protivreči istorijskim činjenicama.

JUNACI

Pored Gavrila Principa, akteri drame su Nedeljko Čabrinović, koji je pre Principovih hitaca u Sarajevu bacio bombu na auto u kome se vozio Franc Ferdinand, kao i Danilo Ilić, organizator atentata. Tu su još i Dragutin Dimitrijević Apis, srpski oficir i šef obaveštajne službe, vođa tajne organizacije Ujedinjenje ili smrt, popularno nazvane Crna ruka. Ovom čisto muškom timu pridružuje Biljana Srbljanović jedan ženski lik, po svoj prilici istorijski fiktivan, naime Ljubicu Ilić, sestru Danila Ilića.

Ženski lik je potreban autorki iz više razloga. On omogućava uspostavljanje trougla između Ljubice, Gavrila i Nedeljka: Ljubica se udvara Gavrilu, koji je ignoriše, zbog čega uvređena Ljubica pridaje pažnju Nedeljku, što ovaj jedva dočeka, ali ga Ljubica odbija i okreće se »

ISTORIJE

fotografije iz predstave: Alexi Pelekanos / Schauspielhaus

iznova Gavrilu. Kao u nekoj komediji, motivi ljubomore i povređenog ponosa unose dinamiku i humor, do kojeg je autorki u prvom delu drame veoma stalo. Ljubica podseća na tip devojke iz prethodnih drama Biljane Srbljanović: ona je drsko obesna, provokativna i hrabra, i često izgovara ono što se muški likovi ne usuđuju da kažu. Iako ima svega petnaest godina, ona na mahove deluje najzrelije, a u celini drame je praktično najhrabriji i najdosledniji lik. Ljubica je i prva, kolateralna žrtva atentata, ona gine od Čabrinovićeve bombe, dakle od onog što su zakuvali muškarci, pre svih njen brat Danilo Ilić.

Drama ima duži prvi i kraći drugi deo, pri čemu prvi deo obuhvata događaje od Principovog i Čabrinovićevog dolaska u Sarajevo u maju 1914, pa do atentata, a drugi deo scene u zatvorima nekoliko godina nakon atentata, gde se javljaju svi akteri drame izuzev Ljubice.

Već u prvoj sceni predstave, gde Nedeljko i Gavrilo ulaze u sobu koju Ljubica u Sarajevu treba da im izda, saznajemo da je Nedeljko plahovit i nasilan, budući da Ljubici, koja insistira da sazna šta su oni prethodno radili na demonstracijama, stavlja nož pod grlo. Tu takođe saznajemo i da je Nedeljko glup: kao da je izvučen iz nekog stereotipnog vica o Bosancima, njegova ograničenost je u svakoj sceni povod za malo smeha. Odnos između Nedeljka i Gavrila je postavljen tako da je Gavrilo mozak, a Nedeljko mišići; između njih vlada prijateljstvo, ali i neka vrsta takmičenja u hrabrosti ko sme da izvrši atentat. Možda je inspiraciju za ovaj tip odnosa autorka našla kod Vladimira Dedijera, koji Čabrinovićev latentni osećaj inferiornosti u odnosu na Principa izvodi na osnovu protokola sa suđenja. Ali daleko od toga da autorka produbljuje ovaj psihološki odnos; sve ostaje na površini, u vidu naznaka.

ATMOSFERA

Čini se da je autorki bilo važno da drama, uz kratke dijaloge, dinamično teče, a atmosfera ima izvesnu lakoću, tako da prikazano, suprotno očekivanju, bude sve samo ne tragedija. U svakoj sceni je postavljeno jezgro koje će aficirati smeh, tako da prvi deo drame deluje kao pop verzija revolucije koju izvode sasvim obični mladi ljudi željni promena. Taj utisak pojačava činjenica da su aluzije na istorijski okvir koji je prethodio atentatu date u homeopatskim dozama; izbegnuta je svaka asocijacija na to da je jačanje jugoslovenske i srpske ideje bilo povezano sa istorijskim događajima kao što su okupacija i aneksija Bosne i Hercegovine, te balkanski ratovi. U predstavi se, doduše, kao inspiracija omladini pominje Bogdan Žerajić, izvršilac neuspelog atentata na jednog bosanskog poglavara, ali šta je u pozadini njegove rečenice da u životu treba umreti a u smrti živeti, kakva je atmosfera u kojoj je rasla omladina čije je životno osećanje postala baš ta rečenica, šta zapravo znači "prežaliti mladost", kako je Andrić rekao u vezi sa svojim drugovima – o svemu tome teškom, što miriše na herojstvo, žrtvovanje i mučeništvo, u komadu gotovo da nema reči.

Nema reči ni o tome da su se pristalice tajnih đačkih udruženja načitale revolucionarnih dela Bakunjina, kao i pisaca poput Dostojevskog i Zole, a da je Princip za sebe rekao da su ga ljudi smatrali "čovjekom koji je prekomjernim proučavanjem literature potpuno upropašćen". U predstavi nam intelektualne aspiracije revolucionara nisu sugerisane čak ni na nivou rekvizita, recimo u obliku neke knjige. Umesto toga, vidimo da Princip i Čabrinović igraju bilijar, idu u bioskop s Ljubicom, puše marihuanu, i sede besposleno u svojoj sobi, pa deluje kao da je ideja o atentatu nastala slučajno, iz osećanja socijalnog bunta i dosade, a da do realizacije ne bi ni došlo bez jednog mefistovski podmuklog srpskog oficira.

Jedina scena u kojoj se prikazuje tajni sastanak omladine koncipirana je kao prazna bina sa glasovima iz pozadine: na osnovu tih glasova shvatamo da nije postojala jedinstvena ideja kuda se mladi revolucionari kreću, te da su opcije bile kako jugoslovenska tako i čisto srpska, da su jedni bili za republiku, a drugi za kraljevinu, kao i da nisu svi bili spremni da učestvuju u nasilju. Ali ni ova scena ne sme biti dosadna i suvoparna, pa je izvor smeha iznova ponavljano "ne seri", kojim se diskredituje tuđe mišljenje, sve do trenutka kada preti da izbije tuča. Kao da autorka želi da poruči da je to samo omladina u sazrevanju sa svojim žargonom i svojim uzavrelim idealizmom.

Veče pred atentat Danilo, Gavrilo i Ljubica dele jednu cigaretu, pri čemu je nedvosmisleno prikazano da konzumiraju marihuanu. U naduvanom stanju sve je povod za smeh. Vrhunac veselosti nastaje nakon što Ljubica pita šta mladići sutra nameravaju da rade, pa kada oni izreknu da će ubiti Ferdinanda, nastaje previjanje od smeha. Ha, ha! Jedan dobar džoint uoči izvršavanja atentata i samoubistva – tako izgleda psihološka priprema za žrtvovanje u verziji Biljane Srbljanović.

CRNA RUKA

Lik Danila Ilića je više od svih drugih istorijski falsifikat. Autorka ga koncipira kao čoveka koji svoju potčinjenost autoritativnoj majci – ona živi od izdavanja soba i zelenašenja, a važi za strah i trepet – kompenzuje velikosrpskom idejom, kojom ga truje lično Apis. Vladimir Ćorović piše da je Danilo Ilić bio "anarhista i revolucionar" koji je počeo svoju aktivnost odmah nakon aneksije Bosne i Hercegovine 1908, i da je "kao izgrađen revolucionar, tek 1912. otišao u Srbiju i došao u vezu sa ljudima iz 'Crne ruke'". Ivo Andrić, kome je Ilić bio školski drug, u eseju *U ulici Danila Ilića* piše o ovom mladom sarajevskom učitelju kao o "velikom pravedniku i mučeniku", "čiju je dušu toliko ispunila i zanela želja za pravdom i slobodom da je odlučio da uzme na se najteži od svih krstova: da bude u isto vreme ubica i žrtva, sudija i mučenik". U verziji Biljane Srbljanović, Danilo Ilić je pridobijeni organ Crne ruke, koji 1914. stoji kao đačić pred Apisom. On poslušno prima Apisovu naredbu da u Bosni špijunira svakog, uključujući i mrtvog oca, i prenosi sve, uključujući i podatak o tome kakvi su penisi dragi njegovoj sestri. Tokom rituala inicijacije u tajno udruženje, u koje ga uvodi Apis, Danilo revnosno deklamuje tačke statuta iz kojih izbija agresivni nacionalizam, da bi se nakon završenog rituala ispovraćao.

Scena Ilićevog povraćanja mogla bi se tumačiti kao da se on uplašio od sopstvene hrabrosti (što stoji u didaskalijama), ili da su mu sadržaj deklamovanog, ali i sam Apis, odvratni do fizičke mučnine. Ovo je motivacijski očigledno nedosledno, jer zašto bi Ilić inače (u autorkinoj verziji) postao član tajnog društva, zašto je spreman da se žrtvuje, i zašto pokušava da odvrati Čabrinovića i Principa od ide-

je jugoslovenstva, ako mu je ideja srpstva odvratna? I kako je moguće da Apis ima toliku moć nad njim, kad je sam prikazan kao prepreden, podao i ljigav?

Iako autorka osmišljava dijaloge između Ilića i Apisa tako da je jasno da bi Ilić morao prozreti lažnost Apisove naklonosti, ovaj do kraja ne shvata da je samo instrument u njegovim rukama. Očigledno je upravo takav, pred Apisom u Beogradu inferioran, a pred drugovima u Sarajevu superioran Ilić, autorki potreban: nedvoniko nije mogao da utvrdi – čime on priznaje sopstveni kukavičluk – i to baš u trenutku kada instruira Danila kako da izvrši atentat. U ovoj sceni, kao i drugima scenama sa Apisom, Srbljanovićeva napušta svoju ulogu pisca koji vodi računa o logici scene i psihološkoj verovatnosti, i probija kao osoba kojoj je stalo da na svaki način prikaže da istorijskog Apisa smatra gnusnim do odvratnosti. Ako smo ipak u nedoumici kako treba da vidimo Apisov lik, autorka je za svaki slučaj unela pojašnjenja u

smislena intencija komada je da pokaže da je revolucionarni pokret u Bosni, koji je bio za jugoslovensku opciju, zloupotrebljen od strane Apisa, drugim rečima, da je radikalni poklonik velikosrpskog nacionalizma i pukovnik srpske vojske bio idejni vinovnik atentata. Na taj način je posredna, ali u isti mah i primarna krivica za rat prebačena na Srbe u Srbiji, što odgovara zvaničnoj austrougarskoj verziji izraženoj u ultimatumu pre izbijanja rata. Da bi se izazvao aluzivni spektar u pravcu novijih istorijskih događaja, Apis instruira Ilića da se sa puškom sakrije pored otvorenog prozora i vreba pravi trenutak, dakle da postane snajperista.

VELIKA SRBIJA

Kada je reč o odnosu Ilića i Apisa, u drami se mogu registrovati i druge psihološke nedoslednosti. Nesumnjivo je protivrečno da bi Apis pričao Iliću kako je ratove (aludira se na Balkanske ratove) preležao u krevetu zbog napada bolesti čiji uzrok didaskalije, recimo konstatacije da se Apis ceri kao "zlikovac u nekom ratnom filmu" i "hijena na lancu". Glavni junak ove drame je zapravo Apis; čak je i naslov *Mali mi je ovaj grob* (podnaslov u verziji Šaušpilhauza) rečenica koju će on izgovoriti pred pogubljenje.

I poreklo Apisove velikosrpske ideje je autorki sumnjivo. Nakon završetka rituala inicijacije, Apis naslanja Iliću glavu na obraz, a potom ga hvata za ruku, obrazlažući da su sada kao jedna porodica. U sceni je nedvosmisleno prikazano da je reč o homoerotskim sklonostima, tim pre što smo prethodno saznali da je Apis neoženjen. U verziji Biljane Srbljanović je srpski nacionalista zapravo latentni homoseksualac: to svakako nije usmereno protiv homoseksualaca (poznato je da se autorka zalaže za njihova prava), već treba da pokaže da Apis ni u velikosrpstvu nije bio čist, budući da je u pozadini ideje koja je činila njegov život bila zapravo potreba da se pipaju mladi muškarci.

U drugom delu drame prikazani su vinovnici atentata u zatvoru, pri čemu se Ilić, koji je 1915. pogubljen, javlja kao duh. Ovde saznajemo o stradanju kroz koje su prošli Princip i Čabrinović, od fizičkog mučenja do zabrane čitanja i razgovora s drugim licima. Ovaj drugi, znatno kraći deo, unosi u dramu tragičan ton, budući da držanje atentatora u zatvoru sugeriše hrabrost i asketizam. Vidimo i Apisa pred pogubljenje, koji se i ovde drži kukavički, iznova pokušavajući da izmami još jednu cigaretu.

Poljski režiser Mihal Zadara pokazao je u svojoj postavci smisao za ritam i uspešno ekvilibrirao između komičnog i ozbiljnog registra. Vizuelno se odlučio za scensku jednostavnost: kocka u kojoj se akteri drame nalaze ima gole bele zidove, a rekvizita praktično nema, izuzev projektora koji leži na podu. Akteri drame po potrebi uključuju i isključuju projektor, pa na zidovima vidimo crno-bele fotografije i filmove, istorijske ili savremene. Šaušpilhaus je poznat po dobro uigranoj glumačkoj ekipi, što se pokazalo i u ovoj predstavi. Ljubica je ubedljiva i deluje mnogo zrelije od svojih godina, a odlični su i Čabrinović, kao i Princip, koji ne govori previše, ali zrači suverenošću.

AUSTRIJSKA KRITIKA

Austrijska kritika je, uz nekoliko izuzetaka i izvesne ograde, pohvalila predstavu, i pravilno shvatila političku intenciju drame. Mnogima se dopala baš lakoća prvog dela drame, koja je kritičarku časopisa "Furhe" podsetila na *coming of age* komediju, budući da prikazuje "*pot*, *petting* i *party*", dakle "potpuno normalnu mladost u Sarajevu, kakva se ponavlja iz generacije u generaciju svugde na svetu". Kritičarka "Kurira" vidi u dijalozima elemente *screwball* komedije, filmskog žanra u kome je sukob između polova, uz superiorni ženski lik, izvor komike. Kritičar "Klajne cajtunga" vidi u drami "opštevažeću parabolu o logici fanatizma", a kritičar "Austrija prese agentur" "opasnu mešavinu dosade, mladalačke žestine, političkog duha otpora i podložnosti nacionalističkom zavođenju"; kritičar "Presea" govori o "brutalnosti ideološkog ludila", a kritičarka "Kurira" o "mladalačkom fanatizmu". Kritičarka "Standarda" kao da je bukvalno shvatila tekst koji je Šaušpilhauz stavio na svoj sajt, a u kome se kaže da Biljana Srbljano- »

vić razume svoju dramu kao "izuzetno aktuelan prilog debati o ideji i 'etici' terorizma", pa je u komadu videla na delu "mlade ljude koji – kao svi savremeni teroristički atentatori od Muhameda Ate do Andersa Brejvika – hoće da izvedu 'nešto veliko' u skladu sa svojim najdubljim uverenjima". Kritičaru internetske platforme *Nahtkritik* dopada se scena konzumiranja marihuane, koja bi mogla biti i uvod u "jedan od onih masakara po školama".

Izuzimajući jednog kritičara, nikome se nije dopao drugi deo predstave. Razlozi za ovo leže prevashodno u samoj drami. U drugom delu se naslućuje – i ostaje na tome – motiv žrtvovanja i njegova veličina. Jednoj kritičarki je ovaj deo delovao kao "privezak", drugi su registrovali da je "patetičan", "smrtno ozbiljan i čudnovato sentimentalan", kao i "težak". Budući da u prvom delu drame o tragici nije moglo biti ni govora, i da su akteri drame shvaćeni kao fanatici, niko nije želeo da čuje o mukama mladih revolucionara niti je s njima mogao da saoseća.

Kritičarima se ne može zameriti nepoznavanje istorijskog konteksta na srpskoj i bosanskoj strani. U samoj drami bi naznake i aluzije o istorijskim ličnostima morale biti kontekstualizovane, što ovde nije slučaj. Princip i Čabrinović, na primer, govore da će Ferdinand doći baš na Vidovdan, a o Vidovdanu se ne kaže ništa izuzev da je to "praznik". Ko u Beču može znati kakav je emotivni odgovor ta činjenica morala izazvati u razdraženoj atmosferi u Sarajevu 1914? Nipošto ne može biti jasno ni to gde i zašto je Apis u zatvoru (mnogi su shvatili da se i on nalazi u Terezienštatu) i šta znači tvrdnja da će biti pogubljen od srpske puške. Takvih primera je mnogo. Ne čudi što jedan kritičar misli da su Princip i Čabrinović sanjali "o Velikoj Srbiji nezavisnoj od Austrougarske", a drugi kritičar govori o "Principu i njegovim kolegama iz organizacije 'Ujedinjenje ili smrt'".

ISTORIJA JUGOSLAVIJE

Prepoznatljiv most prema sadašnjosti dat je u poslednjih pet minuta drame, i u skladu s tim deluje kao prilepljen. Đinđić je, doduše, prethodno već eksplicitno prisutan na zidu, u vidu jednog njegovog citata koji aludira na zavere i zločine u srpskoj istoriji, kao i rečenice koja sadrži medicinski opis njegove smrtne rane, ali to takođe deluje kao nalepnica koja nam kaže: pazite, ovo je veza sa sadašnjošću. Da li se time želi reći da korene zla u jugoslovenskoj istoriji treba tražiti u velikosrpskom nacionalizmu? Šta onda znače snimci ubistva Kenedija miksovani sa onim Ferdinanda, koje takođe vidimo na zidovima bine? Da se Apisovo zlo iz groba planetarno širi ili da su atentati u krajnjoj liniji svi isti?

U poslednjim trenucima drame autorka kaže, kroz Ilićeva usta, da je Princip voleo Jugoslaviju, ali da je sve bilo uzaludno, jer Jugoslavija više ne živi. Sledi direktno obraćanje publici s porukom – "Učini nešto pozitivno od svog života", koja liči na repliku iz neke američke serije. "Pozitivnost" podrazumeva odbacivanje predstava o svetskoj zaveri i krivici drugih. Saznajemo zatim kako je Princip najpre tajno sahranjen, kako je nađen njegov grob, kako je prebačen u Sarajevo, i kako su njegova stopala izlivena na mestu atentata. U vezi s Drugim svetskim ratom pominje se samo da je u kasarni u Terezienštatu kasnije pobijeno na hiljade Jevreja. Po izbijanju sledećeg rata (autorka aludira na građanski rat u Jugoslaviji) nestali su preko noći Principove kosti i otisci stopala. Slede podaci o tome da je Bajro Gec – čiji se identitet ne objašnjava – branio muzej posvećen Principu svojim telom, ali zašto je branio i od koga je branio, i ko je zapalio hercegovačko selo koje se pominje kao mesto Principovog rođenja, o tome ništa ne saznajemo. Iz ovih nabacanih činjenica ne može se iščitati istorijska ironija da je država za koju se borio Princip, i koja jeste nastala nedugo posle njegove smrti, u Drugom svetskom ratu raskomadana upravo od Nemačke, nekadašnje glavne saveznice Austrougarske, i da danas između Srbije i Bosne ponovo postoji granica koja je postojala i u austrougarsko vreme. Da se ljubitelji monarhije teško mogu naći u Beču, gde je Habzburzima oduzeta imovina i pravo da nose plemićku titulu (kao i svim drugim potomcima aristokratije), čime su predstavnici naroda kaznili njihovu pogubnu politiku; a da se lepe stvari o bivšoj monarhiji ponajpre mogu čuti upravo u Zagrebu i Sarajevu.

Prikazati ovu istorijsku ironiju nije ni bila intencija drame, tako da je bečka publika ponajpre mogla razumeti jednu drugu političku poentu. Kritičarka časopisa "Furhe", na primer, govori u vezi s brzim prolaskom kroz sto godina istorije da se "za Srbljanovićku ne postavlja pitanje međusobnih povezanosti", već je u prvom planu "brutalnost nacionalističke zaslepljenosti"; kritičarka tumači da je stvaranje Jugoslavije bio "početak kraja", dakle da je u njenom početku već bio sadržan i njen kraj. To znači da je ideja jugoslovenstva izgubila svoju nevinost i mogućnost trajanja još pre svoje prve realizacije. Za to je kriv velikosrpski nacionalizam, čiji se stogodišnji kontinuitet nameće iz ove drame. Među kritičarima je bilo i glasova koji su smatrali da "uspostavljanje veze sa sadašnjošću u ovoj inscenaciji nije uspelo", kako je napisala kritičarka "Profila".

U interesu komada, morala bi se bukvalno shvatiti napomena u njegovom uvodu da je sve napisano samo čista fikcija i da u drami ne treba tražiti ništa više. Ali novo povezivanje u prošlosti drugačije povezanih činjenica istovremeno je i njihovo tumačenje, a odnos prema istorijskoj građi ujedno i vrednosni stav. Od toga ne može pobeći ni autorka ovog komada. Iz njegove celine nameće se zaključak o psihološkom diletantizmu, trivijalizaciji istorije i njenom tendencioznom, redukcionističkom tumačenju. ¶

KATARINA ROHRINGER VEŠOVIĆ

Karantin i kupleraj *obećane zemlje*

Mračne ulice Menhetna po mnogu čemu je tipičan film Džejmsa Greja, no istovremeno je i ponajveća aberacija u njegovom dosadašnjem opusu. Ovde se Grej vraća u vreme neposredno nakon završetka Prvog svetskog rata, dok su dosad njegovi filmovi obrađivali savremenost ili recentnu prošlost

Otkad je u septembru 1994. godine za svoj prvenac, film *Mala Odesa*, osvojio venecijanskog Srebrnog medvjeda, režiser Džejms Grej postao je jedan od onih filmskih umjetnika čija se nova ostvarenja, kako se to kaže, s nestrpljenjem iščekuju. *Mala Odesa*, s Timom Rotom i Vanesom Redgrejv u glavnim ulogama, smještena u milje rusko-jevrejske mafije u Njujorku, dvadeset godina kasnije se ispostavlja kao paradigmatski početak jednog osebujnog stvaralačkog puta u čijem su središtu grad Njujork i njegov jevrejsko-istočnoevropski svijet. (Sam Grej je dijete rusko-jevrejskih emigranata.) S početka karijere Grej je pravio neuobičajeno dugačke pauze između filmova. *The Yards* iz 2000, drugi Grejov film, u kojem glume Mark Valberg, Žoakin Finiks, Džejms Kan i Šarliz Teron, ponovo se koncentriše na grad Njujork i kriminalni (polu)svijet. Ipak, kod Greja je vidljivo da nije manirističkи imitator Skorsezea ili Kopole, nego da je autor koji od početka ima samosvjestan i osoben stil.

KANSKE PREMIJERE

"Otkriven" u Veneciji, Grej od svog drugog filma premijere redovno ima na filmskom festivalu u Kanu. U Kanu je 2007. godine prikazan i njegov treći film *Wo Owe the Night*. U njemu ponovo glavne uloge igraju Valberg i Finiks. U filmu *Ljubavnice*, labavoj adaptaciji *Bijelih noći* Dostojevskog, glavnu ulogu igra Finiks, a milje je opet njujorško-jevrejski. Ne čudi, dakle, nimalo da je i najnoviji film Džejmsa Greja *Mračne ulice Menhetna* (trenutno na repertoaru bioskopa u Srbiji) premijerno prikazan u Kanu (u maju ove godine), da u njemu glavnu mušku ulogu igra Žoakin Finiks te da je mjesto radnje Njujork. *Mračne ulice Menhetna* (u originalu *The Immigrant*) po mnogu čemu je, znači, tipičan Grejov film, no istovremeno je i ponajveća aberacija u njegovom dosadašnjem opusu. Najprije, ovdje se Grej vraća u podaleku prošlost, u vrijeme neposredno nakon završetka Prvog svjetskog rata, u 1920. godinu. (Dosad su Grejovi filmovi obrađivali savremenost ili recentnu prošlost, vrijeme druge polovine dvadesetog i početka dvadeset prvog vijeka.) U središtu priče je Eva Cibulski (igra je Marion Kotijar), mlada emigrantica iz Poljske koja stiže na ostrvo Elis u društvu sestre Magde. Roditelji su im ubijeni u ratu. U

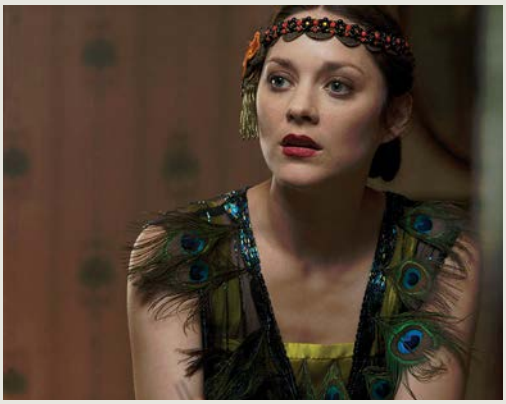

foto: Anne Joyce

Njujork sestre dolaze kod tetke i tetka. U luci, međutim, počinju nevolje. Magda je bolesna, pa je odvode u karantin. Tetke i tetka nema na vidiku. A i Evu će, po svoj prilici, deportovati natrag...

MAKRO I MAĐIONIČAR

Tu se, kao spasilac, pojavljuje Bruno (glumi ga Žoakin Finiks), lokalni makro i impresario koji je, uz pomoć svojih veza, sa ostrva Elis ipak prebacuje u Njujork. Bruno je Jevrej, a njujorški milje u koji on odvodi Evu priziva neke stranice proza Isaka Baševisa Singera. (Usput, negdje pred kraj filma postoji ozbiljna greška u prevodu koja će onima bez znanja engleskog, koji dijaloge prate isključivo preko titla, donekle omesti potpuno razumijevanje jedne važne scene. Policija se u jednom trenutku iživljava nad Brunom, tuče ga i zlostavlja, a jedna od policajaca za njega kaže da je *stupid kike*. To u prevodu pogrešno ispadne *glupi blesan*. A *kike* je zapravo uvredljiv rasistički izraz za Jevreja koji je kod nas najlogičnije prevesti kao Čifut ili Čivut. Cijela konotacija, vrlo važna za razumijevanje konteksta, ovdje se u prevodu gubi.) Bruno Evu navodi na prostituciju uz izgovor da će na taj način zaraditi dovoljno novca da spasi sestru iz pakla karantina ostrva Elis. Njihov odnos je žestoko ambivalentan. Stvar se dodatno komplikuje pojavom Bruninog rođaka (kojeg igra Džeremi Rener), kabaretskog mađioničara koji nastupa pod umjetničkim imenom Orlando. Njihova (pseudo)bratska zaljubljenost u istu ženu (u Evu) takođe je motiv koji je Grej već varirao u svojim filmovima.

NA ZAPAD

Film zapravo ulazi u višu brzinu nakon što sukob Bruna i Orlanda eskalira, odnosno nakon što i ambivalencija odnosa Bruna i Eve postane dodatno zaoštrena. Kad je o odnosu Bruna i Eve riječ, kod Greja kao da se produžio uticaj Dostojevskog na čijem je predlošku bazirao svoj prethodni film. Eva u jednom trenutku shvata da za nju u Njujorku više nema budućnosti, da mora dalje na Zapad, ali ne želi da ostavi sestru. Nekako istovremeno, radnja se žestoko zapetljava na još nekoliko frontova. Neću ovdje otkrivati detalje raspleta, ali valja napomenuti da Grej uspjeva vješto uvezati sve slobodne konce tako da se epilog istovremeno ukazuje i kao logičan i kao umjetnički dojmljiv. Za Žoakina Finiksa znamo još od *Žene za koju se umire* i *Gladijatora* da sjajno glumi negativce. Ovdje mu odlično polazi za rukom da prikaže kompleksan lik s više loših nego dobrih osobina. A opet, glumački, film ipak više "nosi" Marion Kotijar, igrajući uvjerljivo i bez trunke rutiniranja. Džejms Grej je pak sretno završio "izlet u vremensku mašinu" ostavljajući nas da još nestrpljivije čekamo njegove naredne filmove. ¶

MUHAREM BAZDULJ

Mesije i njihove žrtve

Cufajeva kritika međunarodnih ekspertskih misija koje postaju same sebi svrha ukršta se sa gorčinom Danisa Tanovića, čiji film *Ničija zemlja* predstavlja jednu od najbritkijih kritika neokolonijalističke arogancije i birokratske bezdušnosti "civilizatorskih" misija međunarodne zajednice u unesrećenim zabitima širom sveta. Razlika je samo u tome što u Tanovićevom filmu na onoj odskočnoj mini leži samo jedan vojnik, a kod Cufaja je to celo društvo koje simbolizuje narode koji su upućeni na takvu "pomoć"

Istaknuti kosovski književnik, novinar i prevodilac Beć Cufaj (Beqë Cufaj), rođen 1970. u Dečanima, već dvadesetak godina živi u Nemačkoj, gde, pored romana, eseja i prevoda, za vodeće listove i časopise koji izlaze širom nemačkog govornog područja (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Süddeutsche Zeitung*, *Neue Zürcher Zeitung*) ali i šire (*Courier International*) piše reportaže, analize i komentare i na taj način već godinama gradi ugled pažljivog posmatrača, revnosnog hroničara i pouzdanog analitičara zbivanja na Kosovu, ali i na širem području Balkana.

U *Sjaju tuđine*, svom prvom romanu prevedenom i na jezik(e) nekadašnjeg srpsko-hrvatskog (ili hrvatsko-srpskog) područja, koji je 2010. godine izdao VBZ, agilni zagrebački izdavač koji ima podružnice u Beogradu, Ljubljani i Sarajevu, Cufaj jasno markira koordinate svog pripovedačkog interesa: sudbine pojedinaca, porodica i grupa, ali i celih društava koja su se našla u vrtlozima nastalim raspadom nekadašnje Jugoslavije, ali i njihovu interakciju sa spoljašnjim svetom.

U drugom Cufajevom romanu, *projekt@party* (u nemačkom prevodu i izdanju kuće *Seccesion*) – koji sastavljač ovog prikaza svesrdno preporučuje za prevod i objavljivanje u našoj sredini – "poprište" radnje i tematski okvir ostaju nepromenjeni, ali se uloga glavnog junaka dodeljuje strancu koji se, iz perspektive rukovodećeg člana ekspertske misije Ujedinjenih nacija, kome je u romanu data i uloga naratora, suočava sa izazovima obnove jednog ratom unesrećenog društva.

U delu teksta koji sledi videće se na čemu se ovaj predlog temelji.

foto: Jurgen Sieckmeyer

MISIJE I MISIONARI

Nakon iznenadne smrti za školu tek stasale kćeri i psihičke i bračne krize u koju nakon toga zapada, sredovečni nemački univerzitetski profesor odlučuje da načini rez i, promenom zaposlenja i životnog okruženja, pokuša da ipak ovlada teškoćama u kojima se našao. Dodatni motiv za takvu odluku našao je u uverenju da će – stavljajući svoje znanje, iskustvo i kontakte u službu obnove zemlje razorene ratom i unutrašnjim sukobima – delotvorno pomoći onima kojima je ta pomoć neophodna. Profesor se pri tome rukovodio i profesionalnim razlozima: kao pedagog i stručnjak na području školstva i obrazovanja, opravdano je pošao od stava da je pomoć u osposobljavanju najmlađih naraštaja jednog traumatiziranog društva najbolji ulog u njegov oporavak i obnovu.

Primereno svom akademskom statusu, znanju i pedagoškim referencama, profesor dobija mesto šefa Odeljenja misije UN za organizaciju školskog sistema i odlazi na novu dužnost. Iako autor nigde ne pominje u kojoj zemlji se profesor obreo, čitaocu upoznatom sa kontekstom i nekim toponimima ne može promaći da je reč o Kosovu. To, međutim, nije ni važno, jer u središtu Cufajevog pripovedanja nije sredina u kojoj deluje međunarodna misija, nego sama ta misija i, još važnije, sistem međunarodne pomoći (često i "pomoći") u područjima suočenim sa posledicama ratnih i drugih razaranja. "Naoružan" interesom za novo, motivisan novim profesionalnim izazo-

vom i željom da bude od pomoći i koristi, ali i nošen nadom da će mu sve to pomoći u prevladavanju sopstvenih problema, naš junak stupa na dužnost i zatiče nešto o čemu nije mogao ni sanjati: beskrajne, besmislene i često apsurdne procedure oko izdavanja propusnica, vozačkih i drugih ličnih dokumenata, dodele kancelarije i pripadajuće opreme, nalaženja stana, upoznavanja sa sekretaricom, vozačem i prevodiocem (prevodilac će, pričajući profesoru svoju životnu priču emigranta-povratnika sa kriminalnom biografijom, kasnije "prerasti" u neku vrstu reprezenta jednog dela svoje generacije, ali i sredine u kojoj se profesor našao), komunikacije sa centralom u Njujorku i, najzad, odnosa sa timom kojim treba da rukovodi, pri čemu se svrha boravka misije u toj sredini i suština

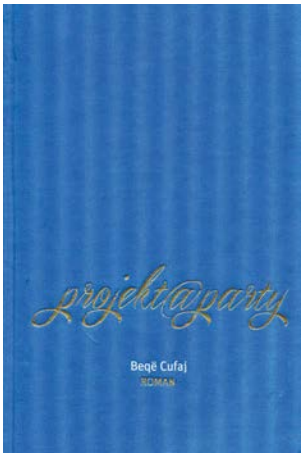

njenog angažmana jednostavno gube. Bezlična i otuđena birokratska hijerarhija, mehanička "komunikacija" telefona, kompjutera, faksova i memoranduma u kojima nema mesta za ljudska bića na obe strane scene – one kojima se pomoć pruža i one čija je to misija – i skoro patetično tragikomični napori prevejanih "humanitaraca", "eksperata" i drugih predstavnika međunarodne zajednice da svoje angažovanje predstave kao *non plus ultra* požrtvovanog čovekoljublja, potka su ćilima koji Cufaj tka bez ostrašćenosti i patetike, parolaštva i propagande, ali uz puno kritičkog oštroumlja, istančanog osećaja za ljudskost koja se gubi u džungli propisa, regula i birokratske rutine. Sve to se dešava u uslovima nerazjašnjenih i nerazgraničenih nadležnosti pojedinih delova misije, uz odsustvo bilo kakvog napora da se ti nedostaci otklone – ko bi bio lud da se odrekne tako zgodnog izgovora i pokrića za sopstveni nerad, nekompetentnost i trku ka višem položaju na birokratskoj lestvici?! Ubedljivo dočaravajući atmosferu u kojoj caruje birokratska ravnodušnost, povodljivost za hijerarhizovanim autoritetima i odsustvo iskrene empatije kao rezultat nespremnosti da se upozna sredina kojoj se tobož pomaže – celim tokom romana u žargonu i međusobnoj komunikaciji pripadnika/ca misije proteže se dihotomija *ovde dole* (lokacije svih misija) i *tamo gore* (centrala u Njujorku, ali i ostatak "velikog" sveta) – Cufajeva kritika takvih misija koje postaju same sebi svrha ukršta se sa gorčinom Danisa Tanovića, čiji film *Ničija zemlja* predstavlja jednu od najbritkijih kritika neokolonijalističke arogancije i birokratske bezdušnosti "civilizatorskih" misija međunarodne zajednice u unesrećenim zabitima širom sveta. Razlika je samo u tome što u Tanovićevom filmu na onoj odskočnoj mini leži samo jedan vojnik, a kod Cufa- »

ja je to celo društvo koje simbolizuje narode koji su upućeni na takvu "pomoć".

PROJEKTI I ŽURKE

Drugi deo naslova romana označava aktivnost kojoj se međunarodni činovnici i eksperti posvećuju sa bezmalo isto onoliko žara koliko ulažu u poštovanje birokratske procedure, formalnih rituala i hijerarhijskih regula: svaki dan posvećen radu (ili "radu") na projektu, završava se žurkama ili sedeljkama u odabranim restoranima, gde se – uz lokalne specijalitete (uzgred: na ovom području našim junacima ne manjka poznavanje nove sredine!) i potoke jeftine rakije, piva i drugih "osvežavajućih" napitaka – vode isprazni razgovori o prethodnim ili budućim misijama, sa koleginicama i kolegama deli nostalgija ili se, naprosto, ogovaraju šefovi i drugi koji se nađu na tapetu.

Dakle, misija kao takva, projekti koji se često samo otaljavaju, jer "objektivna situacija na terenu" tako diktira – Cufaj to slikovito opisuje kroz posetu glavnog junaka (da podsetimo: zaduženog za organizaciju i funkcionisanje sistema školstva) jednoj školi i razgovor sa tamošnjim direktorom, na čiju molbu da se školi obezbedi ogrev za već nastupajuću zimu, profesor reaguje: "Nažalost, naša misija za to područje nije nadležna" – i beskrajne žurke i sedeljke zaokupljaju pažnju, vreme i energiju predstavnika/ca međunarodnih organizacija na terenu, a ako nešto i preostane, valja ga potrošiti na potragu za još zanimljivijim – i lukrativnijim – mestom sledeće misije.

Na tako kritičkom, ali svakog preterivanja lišenom prikazu apsurdnosti stanja u kojem se od "misija" i "projekata", ali i sedeljki i svakojakih proslava ne vide oni zbog kojih se sve to dešava, Cufaj je izgradio priču koja se može ispričati u svakom delu sveta gde takve "civilizatorske" misije igraju svoju manje ili više mesijansku ulogu. U tome je vrednost ove nesvakidašnje knjige i primenjivost njenih jasnih poruka na sve slične situacije, pa i našu.

A šta se desilo sa našim junakom, profesorom? O tome ćemo čitati kad se ova dobrim namerama motivisana, pametno napisana i najširem čitalaštvu toplo preporučena knjiga pojavi i u našem prevodu. ¶

DUŠAN BOGDANOVIĆ

Pastoralna larma

"Mi smo bend koji ignoriše trendove – naši albumi i koncerti su sve duži. Strategije po kojima treba sebe i svoju muziku prilagoditi recimo Tviteru ne idu sa prirodom muzike kao takve"

Dok su drugi alternativni rok bendovi iz originalne generacije osamdesetih već stigli da se raspadnu, manje ili više uspešno vrate i ponovo raziđu, Yo La Tengo iz Nju Džersija već trideset godina stoji na istom uporištu na kojem je stajao i u vreme velikog sna da muzika posle Madone može biti nešto drugo od artikla na polici. Vreme je pokazalo da može, i da je muzika u međuvremenu nestala i sa polica, odnosno da je više nema u fizičkom obliku – što nikako ne sprečava banalnu potrošačku glupost da caruje popularnom muzikom, danas više nego ikad.

Sa karijerom koja nije mogla biti postupnija, sa jednom od najpostmodernijih ploča svog doba (album *Fakebook*, po kome si se pročuli 1990, nastao je kao pesmarica omiljenih i autorskih pesama, i još uvek je neka vrsta stilskog pisma o namerama ove grupe), sa par albuma koji pretenduju na dimenziju klasične vrednosti u okviru poznog andergraund roka (*I Can Hear The Heart Beating As One*, 1997, *And Then Nothing Turned Itself Inside-Out*, 2000), i sa kontinuirano doslednim studijskim projektima do danas, Yo La Tengo su postali nenadane tihe veličine savremene alternativne kulture.

Nedavno smo se sreli u Zagrebu, gde su nastupali u tamošnjoj Tvornici kulture. Na inače odličnom koncertu, sa nekoliko čarobnih vrhunaca posutih tokom njegovog trajanja, umesto jednog finala bilo je i malo neočekivane mikrofonije, koja ipak nije smetala. Kao u životu, ne može niti treba sve da bude savršeno, a ako nema prepreka, kako onda znamo da smo bili tamo? Koncept u kome i mikrofonija svira za tebe, kao da je deo benda, mora da je na neki način, u svoj svojoj nesavršenosti ipak savršen koncept, da savršeniji ne može biti...

Ovi naizgled obični ljudi iz komšiluka i njihova slatka muzika, nekad rušeće glasna, nekad nežnih melodija koje uplovljavaju u dušu i pre nego što ih postanete svesni, najbolji su primer koliko je svojevremena alternativna mini revolucija na rokenrol sceni bila revolucija svakodnevnog življenja. Njihova muzika uvek nam iznova otkriva osećanja kao nasušnu potrebu, kao nešto bez čega ne vredi izlaziti napolje, a čista ljubav za rokenrol svakako je dobar razlog da imate bend, mada ste na javnu scenu stupili kao rok kritičar...

"Da, zapravo sam dosta pisao o muzici pre nego što smo napravili Yo La Tengo", kaže u razgovoru za "Vreme" Ajra Kaplan, frontmen benda. "Onda sam prestao, ali je moj prijatelj postao urednik u 'Spinu' (ključi alternativni rok magazin u SAD, prim. aut.) i ponudio mi priliku da uradim intervju sa Nilom Jangom... Naravno da sam odmah pristao. Potom su mi predložili da pratim Velvet Undergound na turneji po Evropi, što sam takođe bio slobodan da prihvatim (smeje se), ali nisam dalje mnogo nastavio da pišem. Razgovor sa Nilom Jangom je, inače, bio fantastičan, počevši od lokacije koju je izabrao – jedan običan njujorški restoran sa dugačkim, zajedničkim stolovima. Svi koji su sedeli za našim stolom blenuli su sve vreme ka nama. Jang je inače bio bitan za našu generaciju, prvi put sam ga gledao usred njegovog takozvanog mračnog perioda, kad je na turneji sa Crosby, Stills, Nash and Young izvodio pesme sa albuma *On The Beach*, a potom sam ga uhvatio usred pank perioda, na turneji sa *Rust Never Sleeps*, i taj album se na svoj način potpuno uklapao sa pankom!"

"VREME": Da li su onda sedamdesete bile posebno mračno doba, u kome su nastajale neke fantastične ploče?

AJRA KAPLAN: Ne znam tačan odgovor. Za mene su sedamdesete bile doba otkrivanja – pošto sam bio sve vreme u muzici, ja se ne sećam tog vremena kao posebno mračnog, nego kao vremena u kome sam otkrivao garažni rok ili one druge ploče Rolling Stonesa, za koje još nisam znao. Nisam ni bio sasvim svestan šta je važno, a šta nije. Prva ploča koju sam ikad

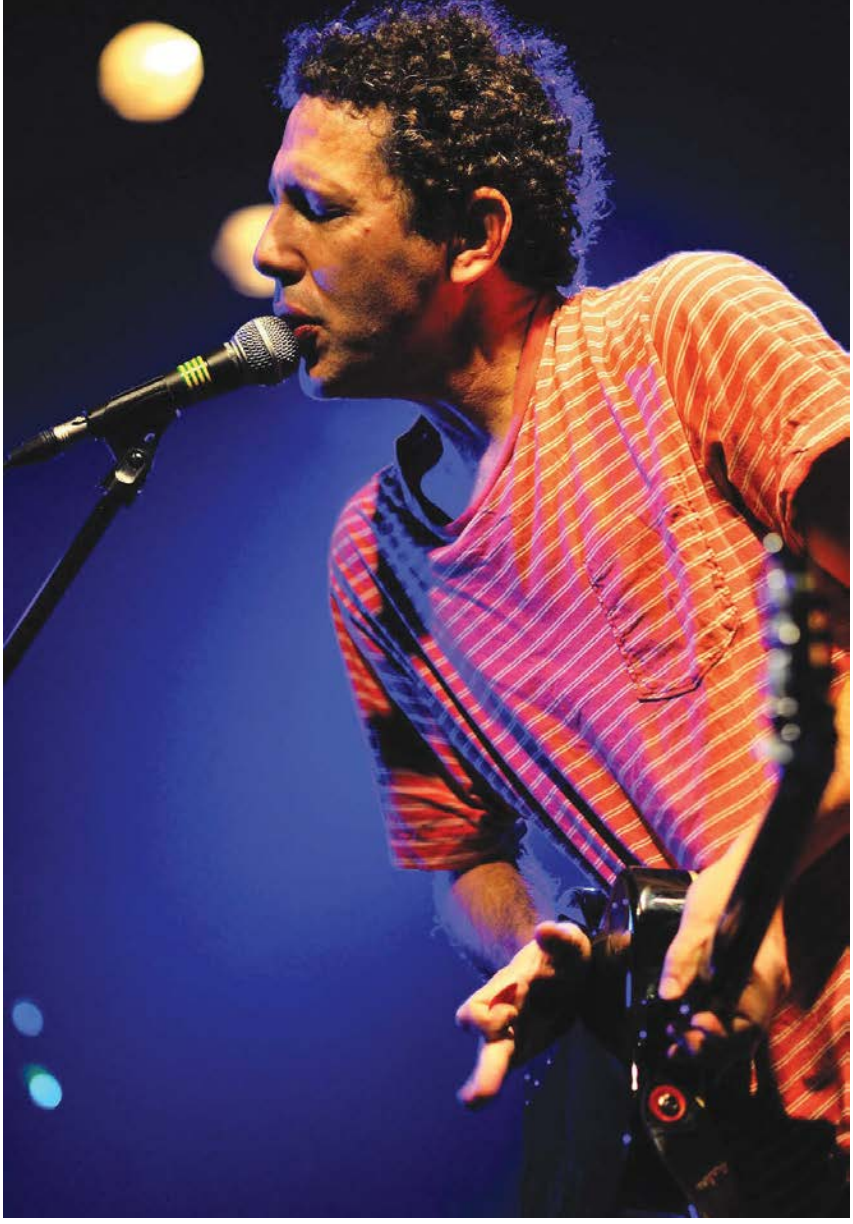

foto: Vedran Metelko

kupio i jeste bio njihov singl *Ruby Tuesday / Let's Spend The Night Together*... Tek kad sam počeo da kupujem singlove, a ne albume, postao sam pravi kolekcionar.

Mislim da je većina kasnijih žalbi na muziku sedamdesetih zapravo kritika disko muzike i kulture, odnosno jedne vrste potrošnosti koja se tad pojavila u modernom obliku. Ali ako ćemo pošteno, sad kad slušaš disko muziku iz tog doba, ona je zaprepašćujuće dobra. Nije slučajno da su disko, fank i soul iz tog vremena i dalje glavni izvor inspiracije za sve današnje umetnike, posebno R&B žanra.

Kako ste došli do instrumenata i koliko je komplikovano bilo pokrenuti grupu?

Moja majka je svirala klavir i gitaru, uglavnom standarde američke folk muzike, pa sam i ja pored nje počeo malo – od vrlo ranih dana sam učio gitaru, a u prvi bend sam ušao u srednjoj školi. Međutim, posle se moja priča malo razlikuje od uobičajenih – naime, ja sam bio previše stidljiv da bih se penjao na scenu, odnosno čak previše stidljiv da bi uopšte pokušao da se izrazim. Tako da zapravo i nisam ostao ni u jednom bendu, niti sam hteo da budem u nekoj grupi. Gledao sam te ljude koje sam poznavao na bini kako sviraju i razmišljao sa jedne strane kako bih to i ja mogao, a sa druge strane kako to ne želim.

Sve dok nisam sreo Džordžiju Habli, moju ženu i člana Yo La Tengo, nisam dalje razmišljao o bendu, pa čak i kad smo ga nas dvoje napravili, ja sam i dalje oklevao. Mi smo bili deo zajednice koja je volela muziku, u okviru koje sam ja pisao o njoj, a naši zajednički prijatelji su bili muzičari, i oni su nas nagovarali da i mi samo počnemo da nastupamo, tako da se bend vrlo postupno stvorio. Trebalo nam je dosta vremena u svemu, pa i da stignemo tu gde smo sad. Stvarno nismo Sex Pistols (smeje se), da udarimo i objavimo tu jednu veliku ploču, i onda se raspadnemo.

Ova vrsta nečuvene sudržanosti obojila je materijalističke osamdesete, kao poseban stav unutar alternativne kulture – svaka vrsta preispitivanja sebe bila je antiteza novim agresivnim marketinškim konceptima koji su tad odneli prevagu, a koji su govorili da sve treba trošiti brzo. Trideset godina kasnije, kako izgleda govoriti iz antimaterijalističke pozicije?

Mi smo krenuli kao fanovi, čisti fanovi što su obožavali neke muzičare koje smo smatrali velikim umetnicima. Ja čak ni sad ne bih nikad nazvao sebe muzičarem, nego fanom. Dakle, mi smo suprotnost bilo kakvom marketinškom principu. Naravno, mi danas mnogo bolje vladamo svojim instrumentima nego ranije, ali naše promene su bile tako krupne i tako jedinstvene da nisam siguran smem li uopšte da generalizujem svoje stavove. Od nemuzičara, postali smo neko ko ume da svira. Čini mi se da sam se ja promenio više nego što su se promenila vremena.

Ne razmišljam previše šta publika misli i na kojim je pozicijama. Danas nam, na primer, često naručuju da odsviramo neki naš album u celosti – ali mi to ne želimo. Radimo ono što mislimo da treba i nadamo se da će dovoljno ljudi moći da komunicira s tim.

Postoji jedna paralela sa šezdesetim godinama – tadašnje rok i pop pesme su sve počivale na naraciji. Danas se čini da je naracija u pesmi umanjena, čak i odbačena kao takva. Kao da je svima pažnja postala toliko kratka da nisu u stanju da saslušaju priču.

Pre nego što smo napravili naš novi CD *Fade*, otišli smo u svoju izdavačku kuću Matador i pitali ih – da li vi stvarno hoćete da objavite naš album? U kom formatu? Kao CD ili download ili nekako drugačije, šta je danas bitno? Matador je rekao ono što uvek kažu – uradite šta vi hoćete, ali mi bismo voleli da uradite normalan album. I mi smo rekli – pa to je super, i mi hoćemo isto. Mi smo bend koji potpuno ignoriše činjenicu da ljudi sad možda imaju kraći raspon pamćenja – mi smo ti čiji albumi su sve duži, a naši koncerti traju po tri sata. Možda ljudi zapravo i ne uživaju toliko na njima (smeje se). Nama je jedino važno da radimo onako kako mi osećamo da treba i nadamo se da će nam se neko u tome pridružiti. Strategije po kojima treba sebe i svoju muziku prilago- »

diti, recimo Tviteru, nekako mi ne idu sa prirodom muzike kao takve.

Ali ono što je sad drugačije jeste činjenica da se osećaj zajedništva i pripadnosti među ljudima koji slušaju muziku više ne gradi samo odlaskom na koncert i provođenjem vremena skupa u jednoj prostoriji. Štaviše, ljudi sad ne moraju fizički ni da budu blizu jedni drugih da bi bili živa zajednica.

Ne romantizujem prošlost, ali sećam se vremena kad smo nosili kući ploče u ruci, pa bi išao ulicom, a omot bi funkcionisao kao tvoja lična karta, kao da pokazuješ svoj identitet. Danas se to radi na kompjuteru. Muzika možda ima malo drugačiju ulogu danas nego tad, ali je pitanje kolika je ta razlika – meni se čini da su to samo drugačiji načini iskazivanja iste potrebe da pokažemo identitet. Pre nekoliko godina neko je postavio *Velikog Getsbija* na scenu, čitale su se strane i strane tog romana uživo, nekih osam sati. I sve je bilo puno u tom pozorištu, veliki uspeh u Njujorku, išao sam da vidim – dakle, ljudi su oduševljeno osam sati pratili čitanje... u svetu u kome navodno nemaju više vremena ni za šta.

Da li je i koliko specifično iskustvo benda iz Nju Džersija deo Yo La Tengo pogleda na svet?

Nju Džersi je mala država. Blizu je Njujork, Filadelfija, a mi smo završili u Hobokenu, s druge strane reke, odakle se Njujork lepo vidi. Mi smo zapravo bliži Menhetnu nego recimo Bruklin. Tehnički, mi smo Njujork, ali mada smo geografski tako blizu, život u malom, uspavanom gradu, koji ni po čemu nije "in", dao nam je taj osećaj oslobođenosti od bilo kakvih pritisaka.

Taj kraj je veoma inspirativan, pun je ljudi koji sami iznalaze neke načine da urade ono što oni misle da treba da se uradi. Takva je i radio-stanica WFMU, najstarija *freeform* nezavisna radio-stanica na svetu, koja još uvek radi, a gde povremeno puštam muziku. Činjenica da su preživeli strahovito je inspirativna. A pričali su da će radio kao takav nestati, kao i vinil... Pravi radio zvuči drugačije nego plej-lista koju ti neko pušta. Publika traži emociju.

I ne samo to, taj radio je zapravo nemoguće slušati u celini, jer su u blokovima po dva sata raspoređene raznolike autorske emisije sa raznim žanrovima i voditeljima. To je njegovo bogatstvo, ali je previše idiosinkratičan i ličan. No, lepota je u tome što, kad slušaš voditelja koji se toliko loži na ono što pušta, počneš da voliš činjenicu da neko toliko voli tamo neku muziku, pa počneš i sam da obraćaš pažnju na ono što se pušta, mada i ne slušaš tu vrstu.

Da li nezavisni autorski bendovi kao što je Yo La Tengo uopšte mogu da posluže kao uzor mlađima? Koliko verno može iskustvo starijih generacija da se prenese na njih?

Mi nismo toliko obuzeti nekom našom misijom. Znam da su Sonic Youth uvek promovisali nove grupe i vukli ih na turneju sa sobom... Ali, kad se popnemo na binu, mi sviramo set iz dva dela, akustičan i električan, a to traje cela tri sata, tako da nema mesta za predgrupu (smeje se). To je otprilike naš stav. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

ISKONSKI KVALITET U NOVOJ AMBALAŽI

Beograd/Šid, 11. decembar 2013. godine – Kompanija "Victoriaoil", članica Victoria Groupa i jedan od najvećih izvoznika prehrambenih proizvoda u Srbiji, lansirala je novu ambalažu svog vodećeg brenda – ulja Iskon.

Ovaj proizvod, koji se danas plasira u čak 11 zemalja Evropske unije i CEFTA, beleži kontinuirani rast na domaćem i inostranom tržištu od lansiranja 2009 godine.

Nakon što je postala članica Victoria Groupa, 2005. godine, fabrika Victoriaoil je započela intenzivan program ulaganja koji je za rezultat imao modernizaciju procesa i kapaciteta proizvodnje, sa naročitim fokusom na obnovljive izvore energije. Danas fabrika prerađuje preko 200.000 tona suncokreta i proizvodi oko 70 miliona boca jestivog ulja godišnje. Ulje fabrike Victoriaoil prisutno je u svakom trećem domaćinstvu u Srbiji, a predvođeno je svojim vodećim brendom Iskon, uljem koje se može naći u gotovo svakoj prodavnici prehrambenih proizvoda i maloprodajnim lancima u našoj zemlji.

Nakon četiri godine postojanja Iskon je već osvojio veliki broj lokalnih i međunarodnih nagrada i priznanja za kvalitet, čiji je vrhunac dostignut nagradom Najbolje iz Srbije za prehrambenu industriju, koju daje Privredna komora Srbije. Uz nagrade i svetske standarde kvaliteta, poput ISO, HACCP, HALAL, KOSHER, IFS, GMP+, ovaj kvalitet je potvrđen činjenicom da je fabrika Victoriaoil izabrana za ključnog snabdevača nekih od najvećih maloprodajnih lanaca u regionu i EU.

"Stalne investicije i inovacije u proizvodnim i poslovnim procesima omogućavaju nam da se na tržištu istaknemo po kvalitetu svojih proizvoda, a to je upravo ono po čemu želimo da budemo prepoznati. Ulje iz Victoriaoila koristi svako treće domaćinstvo u Srbiji, a osveženim vizuelnim identitetom Iskona i intenzivnijom komunikacijom sa potrošačima pokušaćemo da osvojimo još veći tržišni udeo. Zlatna boja čepa predstavlja potvrđeno vrhunski standard koje Iskon ulje nosi, dok moderan, živ i prirodan izgled etikete učvršćuje čistoću, fizičku rafiniranost i bogatstvo Iskona", izjavio je Džon Ketkuti, direktor fabrike Victoriaoil i direktor operacija Victoria Group.

Noć autočipsoždera

Na nedavno završenoj noći reklamoždera publika je po običaju cele noći gledala najbolje domaće i svetske reklame. Kod kuće, naročito kada ste sami, reklame su izvor velike dosade, tada skuvate kafu, odete u ve-ce, popričate telefonom. Na komercijalnim televizijama, često zaboravite šta ste ono počeli da gledate, jer ste u međuvremenu prebacivali kanale, pogledali ko se svađa kod Sarape, pogledali neki fudbal – šta sam ono gledao? Reklame su Alchajmerova bolest domaće televizije, prazan hod na sirotinjskom tržištu, beskrajno ponavljanje preporuka za robu široke potrošnje.

U pomenutoj sirotinji reklame prate apeli za humanost, pomoć da neko ne umre od bolesti ili gladi. Teško je u svemu ovom pronaći zrnce duha, dokument vremena, duhovit obrt i maštovitu sliku, a sve to bi, po meni, morala da sadrži dobra reklama. Toga ima sve manje, jer reklame za robu iz samoposluge konkurišu isključivo cenom, eventualno natprirodnim moćima da se opere neverovatna količina suđa, neverovatno izbele zubi, revolucionarno smanji obim struka ili spreči nadimanje u slavsko doba – koje je, da podsetim, ujedno i doba posta.

Reklame zaista imaju socijalni aspekt, jer kada se gledaju u društvu, postaju neuporedivo zabavnije – ma kako glupe bile. U stvari, što su gluplje to su zabavnije, jer otkrivaju našu pritajenu sklonost prema kiču. Kada napunite čitavu salu publikom, date im kokice i piće, pustite im reklame – one će postati zabavne, to je recept noći reklamoždera.

Najbolja svetska reklama 2013, a toplo vam preporučujem da je vidite, ima jasnu poruku "Lepši ste nego što mislite". (*Dove Real Beauty Sketches*) Profesionalni crtač portreta iza zastora je skicirao portret žena koje su mu opisivale svoje lice. Posle je nacrtao još jedan na osnovu opisa njihovih drugarica, takođe iza zastora. Žene su otkrile nešto što svima može biti fenomenalna pouka – neuporedivo su lepše i prirodnije na crtežima nastalim na osnovu opisa drugih o nama. Mislite o tome, drage dame, ne budite prestroge prema sebi! Ah, da, naručilac reklame je Dove, kompanija koja prodaje sapune i ostala sredstva za higijenu.

Dve najbolje srpske reklame ove godine bave se potpuno različitim stvarima.

Komercijalni spot – koji je nagrađen – oglašava Domaćinski čips. Ideja je dobra, strano jelo je "posrbljeno", tako je bliže našoj gurmanskoj tradiciji. Da rezimiramo – Sergej i njegov deda sugerišu da "bez starca nema udarca", da "snajke" bolje đuskaju kad se krompir nareže deblje – dok se na ražnju vrti goveče. Trend povratka selu – kad je teško, izgleda nije samo kod Radašina, omladinci su prihvatili recept pradjedova! Snajka i praunuk zaista zaigraju kolce – čist bezobrazluk, seks u najavi. Pitanje glasi: što su njih trojica, a jedna devojka, da li je drugi par gej? To bi bilo potpuno u redu – a reklama bi dobila neverovatan twist koji bi možda samo sablaznio dedu tradicionalistu – kojem se istopolna veza možda ne bi dopala. No, ukoliko smo zaista hrabri u nameri da menjamo stereotipove, deda bi rekao: gej je okej! Tada bi ista ova reklama, zbog promovisanja tolerancije, mogla da postane internacionalni hit. No, u svetu marketinga – novac određuje scenario, tradicionalizam je super, čips postaje domaćinski, ali drugari mogu samo da gledaju kako par igra kolo. Valjda...

Najbolja reklama za kampanju, dakle reklama koja ne sugeriše da kupite nešto, vezana je za Telekom: "Dok voziš, parkiraj mobilni!" U stilskom smislu, ona je pročišćena, poruka je potpuno jasna, a obrt je brutalno dramatičan i istinit.

Savremena komunikacija mobilnim telefonom, u bilo kom obliku, predstavlja ozbiljan rizik u saobraćaju. Šleper koji ugledate u kadru realistično dočarava sekund pred saobraćajnu nesreću. Verujem da u spotovima za bezbednost autori imaju pravo da eksploatišu dramatične slike suočavanja sa posledicama nemara.

Socijalna interakcija putem mobilnog telefona pokazuje da postoje ljudi oko nas do kojih nam je stalo, ali istovremeno naša mogućnost da komuniciramo uvek i svuda ima svoju mračnu stranu. Ovo je psihološka borba protiv adikcije – da smo uvek onlajn, dostupni, i činjenice da ugrožavamo svoju – ali i tuđu bezbednost.

Jedina mana ovog spota je njegova autističnost, jer je i u šleperu čovek koji možda neće preživeti sudar.

Twist ovog spota je da izaziva fizičku nelagodnost i strah bez prikazane krvi, slupanih automobila i glumaca koji su pomoću šminke okrvavljeni i polomljeni.

Naš mozak odlično zna šta sledi posle slike šlepera u vašem vetrobranu. Odličan spot, nepretenciozan – a efektan! Čak i u društvu nije smešan, baš naprotiv.

Da skratim, u oskudnoj ponudi, dobili smo bar jedan originalan spot koji ima smisla jer čuva život vozača i gurmanski tradicionalizam, koji je uprkos duhovitosti propustio šansu da iskorači u savremeni svet. Ruku na srce – to mu dođe kao dosta tačan opis Srbije u ovom trenutku. ¶

DRAGAN ILIĆ

ŽIVOT POSVEĆEN

ADVOKAT, BORAC, ZATVORENIK, IKONA SLOBODE, ČUKUNDEDA: Mandela za svoj 94. rođendan u krugu porodice foto: Reuters

Na pitanje kako se oseća dok ga veličaju kao sveca Nelson Mandela je jednom prilikom odgovorio: "To nije bio posao za koji sam se prijavio." Mandela nije bio pravovernik bez mane. Ali je nepokolebljivo verovao u idele slobode i ravnopravnosti. Pokazao je i kako se gasi mržnja i kako se prašta. Da ništa drugo nije učinio, bilo bi to dovoljno da ga svet zauvek pamti

Soveto (skraćenica od *South Western Township*) i slična naselja stvorena su kao neka vrsta geta u kojima su bele vlasti crne radnike držale dovoljno daleko od grada kako bi mogle da ih kontrolišu, ali dovoljno blizu da bi mogli da rade u rudnicima. U Sovetu su izbijale najžešće pobune, uglavnom gušene u krvi. Soveto je simbol borbe protiv aparthejda, simbol nove Južne Afrike, ali i problema koji sada guše ovu zemlju.

U Soker Sitiju u predgrađu Johanesburga i na rubovima Soveta još uvek je gomila slamova u kojima u bedi žive stotine hiljada ljudi i gde je umiranje od side svakodnevica, ali Soveto nisu više samo depresivni nizovi niskih, jednoličnih kuća pravljenih za crne radnike. U novim šoping molovima, restoranima i barovima novac troši rastuća, samosvesna nova klasa crnačkog stanovništva, iznikla iz ruševina aparthejda, sposobna da sebi obezbedi pristup u svet koji je nekada pripadao samo belcima. A kuća u Vikalezi ulici, u kojoj je živeo Nelson Mandela, pretvorena je u muzej.

METODISTA IZ PLEMENA TEMBU

Dug i neverovatan put je prešao Nelson Rolihlala Mandela od trenutka kada se rodio, 18. jula 1918. godine, do dana kada su mu u Soker Sitiju poštu odali najvažniji državnici sveta i desetine hiljada njegovih poštovalaca. Mandela je rođen u selu Kunu, u provinciji Transkej (današnji Istočni Kejp). Pripadao je narodu Ksosa, jednom od najvećih u Južnoj Africi. I kod Ksosa, kao i kod drugih starosedelačkih naroda u ovoj zemlji, stari običaji i verovanja su izmešani sa hrišćanstvom, koje su primili kada su Evropljani osvojili Južnu Afriku. Mandela je kršten kao metodista, hrišćanin, dobio

SLOBODI

foto: Reuters

je od učiteljice englesko ime Nelson, ali je u svojoj šesnaestoj godini prošao bolni plemenski obred inicijacije u odraslog muškarca, koji se završava obrezivanjem.

Iako poreklom iz kraljevske porodice plemena Tembu, rastao je gajeći stoku, kao i druga deca. Posle smrti njegovog oca brigu o Mandeli preuzeo je njegov ujak, poglavar Tembua. Pohađao je elitne crnačke škole, družio se sa pripadnicima drugih crnačkih naroda iz Južne Afrike. Rano je spoznao da problem Južne Afrike nije samo aparthejd koji su belci sprovodili prema *obojenima*, već i međusobna netrpeljivost različitih crnačkih naroda poput Zulua, Ksosa, Svazija.

ADVOKAT I KOMUNISTA

Počeo je da studira pravo 1940. godine u Johanesburgu, kao jedini student crnačkog porekla na metodističkom koledžu. Iznajmio je stan u Aleksandri, zloglasnom predgrađu koje je i danas, kao i tada, simbol bede, beznađa i kriminala, ali koje je "okupiralo njegovo srce". Prijatelji tokom studija bili su mu svih rasa i boja, družio se sa komunistima i liberalima, fasciniran time što su se svi ponašali kao da su jednaki. Optužba da je komunista pratila ga je tokom života, ali Mandela nikada nije postao član komunističke partije, iako nije krio da je sklon levičarskim idejama. On je ipak smatrao da je rasni problem u njegovoj domovini veći nego klasni.

Afričkom nacionalnom kongresu (ANK) pridružio se 1944, a sledećih pedeset godina njegovog života obeležila je borba za jednakost crnačkog i belog stanovništva i rušenje režima aparthejda, koji je trajao već tri veka. Vođen idejama Mahatme Gandija, bio je jedan od inspiratora bojkota, štrajkova, neposlušnosti. Sam Gandi je svoju borbu protiv nejednakosti rasa i naroda počeo upravo u Južnoj Africi, u koju je 1893. godine došao kao mladi advokat i suočio se sa surovim rasnim zakonima. Mandela je cenio i Džavaharlala Nehrua, čijim je rečima "nema lakog puta do slobode" počeo jedan svoj govor 1953. godine.

Južna Afrika nije bila najpogodnije tlo za nenasilnu borbu, režim se nemilosrdno obračunavao sa protivnicima. Mandela je zbog političkog delovanja hapšen, zabranjivano mu je da napušta Johanesburg, osuđivan je zbog učešća u protestima i "statutarnog komunizma". U međuvremenu, dobio je zvanje advokata i sa prijateljem Oliverom Tamboom otvorio advokatsku kancelariju u Johanesburgu. Vlada je tražila da mu se zbog antidržavnih aktivnosti oduzme advokatska dozvola, ali Vrhovni sud je to odbio, uz obrazloženje da je on časno služio svojim crnim sugrađanima.

KOPLJE NACIJE I ROBIJA

Kada je u maju 1960. godine policija otvorila vatru na mirne demonstrante i ubila 69 ljudi u gradu Šarpvilu, nemiri su planuli širom zemlje, a ANK je zabranjen. Mandela i još 150 učesnika demonstracija su zatvoreni i optuženi da su "u ime internacionalnog komunizma" planirali puč i svrgavanje vlasti. Kopnelo je strpljenje, Mandela je 1961. godine sa komunističkom partijom osnovao Koplje nacije, oružano krilo ANK-a, tvrdeći da su ih na to naterale vlasti svojom surovošću. Pripadnici Koplja su vršili diverzije uništavajući dalekovode, vojne ciljeve, ali su imali direktive da nikoga ne ubijaju tokom akcija. Mandela je rekao da će, ako ni takve akcije ne daju rezultat, ANK morati da pređe na gerilsku borbu.

Zemlju je ilegalno napustio 1962. i putovao nekoliko meseci po afričkim državama, apelujući za pomoć u borbi protiv aparthejda. Uhapšen je po povratku, optužen za pozive na ilegalni štrajk i izlazak iz Južne Afrike bez važećeg pasoša, i osuđen na pet godina zatvora. Dok je izdržavao kaznu, izveden je opet na sud, optužen za sabotažu i zaveru za rušenje vlade i 1964. osuđen na doživotnu robiju.

Na suđenjima se nije branio, već je sudnicu koristio kao pozornicu na kojoj je promovisao svoje ideje. Osporavao je legitimitet suda govoreći da se ne oseća ni pravno ni moralno obaveznim da poštuje zakone parlamenta u kome nije zastupljen. "Borio sam se protiv dominacije belih i dominacije crnih. Negovao sam ideale demokratije i slobodnog društva u kome svi ljudi žive zajedno u harmoniji i sa jednakim mogućnostima: to je ideal za koji živim i koji se nadam da ću dostići. Ali ako bude potrebno, to su ideali za koje sam spreman da umrem", govorio je svojim sudijama.

Prvih dvadeset godina proveo je u zloglasnom zatvoru na ostrvu Roben, u blizini Kejptauna. Nastavio je da se bori, i politički i za poboljšanje očajnih uslova u zatvoru. Bio je zatvorenik najniže kategorije, sa pravom na jednu posetu i jedno pismo svakih šest meseci; sa ostalim zatvorenicima je tucao kamen i krečnjak »

bez zaštitnih naočara, što mu je oštetilo vid. I u zatvoru je menjao i sebe i druge: mada su ga beli čuvari često vređali, neki od njih su s vremenom postali njegovi prijatelji i pomagači, poput Krista Branda, koji je ovih dana izjavio da duboko žali zbog Mandeline smrti.

POČAST: Komemoracija Nelsonu Mendeli u Johanesburgu foto: AP Photo

TERORISTA I IKONA SLOBODE

Još je Mandelin sudski proces privukao pažnju sveta, a nepokolebljivi stavovi su ga učinili planetarnom ikonom borbe za slobodu. U julu 1978, na njegov šezdeseti rođendan, međunarodna javnost je tražila oslobađanje Mandele, ali protiv su bili i tadašnji predsednik SAD Ronald Regan i britanska premijerka Margaret Tačer, koja ga je smatrala komunističkim teroristom.

U aprilu 1982. godine prebačen je u zatvor Pulsmor. Nasilje u Južnoj Africi je eskaliralo, građanski rat visio je u vazduhu. Beli ekstremisti u vrhovima vlasti verovali su u sumanutu ideju odbrane sveta od komunističke opasnosti, čiji eksponent su za njih bili i Mandela i vlade susednih zemalja – Južna Afrika je čak kupila nekoliko atomskih bombi sedamdesetih godina. Radikalizuju se i crnački pokreti, jačaju sankcije međunarodne zajednice zbog režima aparthejda. Pod pritiskom sveta, tadašnji predsednik JAR Piter Bota nudi 1985. godine slobodu Mandeli, pod uslovom da se povuče u Transkej i odrekne se oružane borbe. Mandela je odgovorio da zatvorenici ne mogu sklapati nikakve ugovore, da samo slobodni ljudi mogu da pregovaraju i da neće slobodu ako su drugi ljudi iz ANK-a zatvoreni. Njegov 70. rođendan proslavljen je 1988. koncertom na Vembliju, koji je organizovao BBC.

NOBELOVA NAGRADA

Kada se 1989. Bota povukao sa mesta predsednika zbog moždanog udara, nasledio ga je Frederik V. de Klerk. De Klerk je bio svestan da belci ne mogu dobiti eventualni građanski rat, i da se vlast mora prepustiti crnoj većini da bi se izbeglo krvoproliće. Mandela je iz bezbroj razloga bio čovek sa kojim se moglo pregovarati o mirnom kraju režima koji su obeležili zločini. Sve zabranjene partije dopuštene su 2. februara 1990, a 11. februara Mandela je oslobođen.

Iako je bilo jasno da su promene neminovne, pred Mandelom je još uvek bio težak put. U prvom obraćanju javnosti rekao je da je posvećen miru i pomirenju sa belom manjinom, ali je naglasio da se ANK neće odreći odbrambene oružane borbe, ako za tim bude potrebe. Još neke mračne strane istorije zemlje ispisane su tih godina u međusobnim borbama različitih crnačkih frakcija ANK-a i Inkata partije, u kojima je bilo na hiljade mrtvih. Čudo čiji je simbol bio Mandela ipak se desilo, u zemlji koja je vekovima počivala na mržnji i nepravdi do smene vlasti je došlo bez rata i velikog krvoprolića. Mandela i De Klerk su 1993. podelili Nobelovu nagradu za mir, a 1994. godine, posle prvih opštih izbora u Južnoj Africi, ANK je odneo ubedljivu pobedu.

PREDSEDNIK POMIRENJA

Mandela je postao predsednik države, a jedan od prvih poteza bio je formiranje Komisije za istinu i pomirenje, koja je istraživala kršenje ljudskih prava i zločine u vreme aparthejda, i od strane vlasti i od strane ANK-a. Komisija je garantovala amnestiju u zamenu za svedočenje o zločinima, a posle dve godine rada u javnost su iznete jezive priče o ubistvima, mučenjima, silovanjima. "Hrabri ljudi se ne boje da oproste, u ime mira", rekao je Mandela. Nije prestajao da priča o pomirenju, da Južna Afrika mora postati zemlja u kojoj svi mogu da žive bez straha, bez obzira na rasu, nacionalnost i veru. Proklamovao je borbu protiv siromaštva, zemljišnu reformu, reformu zdravstvenog sistema.

Kao autoritet i na međunarodnom planu, posredovao je između Libije i Velike Britanije da se dvojici Libijaca optuženih za obaranje Panamovog aviona 1988. iznad škotskog sela Lokerbija sudi u Holandiji, što se i desilo. Kada je osuđen jedan od njih, Abdelbaset al Megrahi, lično ga je obilazio u zatvoru i borio se za njegov bolji tretman. Bio je generalni sekretar Pokreta nesvrstanih od 1998. do 1999, kada se povukao iz političkog života. Posvetio se humanitarnom radu kroz svoju fondaciju, borbi protiv side, izgradnji škola. Ostao je glas savesti sveta, kritikovao je zapadne sile zbog intervencije NATO-a na Kosovu, posle 11. septembra 2001. upozoravao je na opasnosti politike Džordža Buša i Tonija Blera, bio je protiv intervencije u Iraku 2003, kritikovao je Izrael zbog položaja Palestinaca, Indiju i Pakistan zbog nuklearnog oružja, pozivao bogate da pomognu siromašne.

U junu 2004. povukao se iz javnog života. Njegov 90. rođendan obeležen je 2008. širom zemlje, kao i koncertom u Hajd parku. Aktivno je podržao kandidaturu Južne Afrike za Svetsko prvenstvo u fudbalu 2010. godine, ali ga tokom prvenstva nije bilo u javnosti. Pojavio se samo na završnoj ceremoniji, mada je nekoliko dana pre toga tragično nastradala njegova trinaestogodišnja praunuka.

PORODICA I POTOMCI

To je bila samo jedna od niza nesreća koje su obeležile Mandelin porodični život. Tri puta se ženio, imao šestoro dece, 17 unučadi, puno praunučadi. Prva supruga Evelin bila je bolničarka i aktivista ANK-a. Venčali su se 1944, a sin Madiba rođen je 1946. godine. Nastradao je 1969. u saobraćajnoj nesreći, a Mandeli nije dozvoljeno da iz zatvora ode na sahranu. Makazive, ćerka rođena 1947, umrla je sa devet meseci od meningitisa, a ćerka Makgatho, rođena 1950, umrla je 2005. godine. Druga ćerka sa imenom Makazive rođena je 1954. godine. Mandela i Evelin

su se rastali 1956, godine, zbog njegovih bračnih prevara i stalnog odsustvovanja. Mandelina majka je tada otišla kući u Transkej u znak protesta zbog njegovog ponašanja.

Tokom razvoda, Mandela je bio u vezi sa Vini Madikizelom, koja je bila prvi crni socijalni radnik u Johanesburgu. Venčali su se 1958. godine, Vini je postala aktivista ANK-a i provela neko vreme u zatvoru. Dobili su dvoje dece, Zenani rođenu 1958. godine i Zindzi, dve godine kasnije. Zindzi je imala svega devet meseci kada je Mandela otišao u zatvor, a ćerke su ga prvi put posetile tek 1975. godine. Zenani je 2012. postala ambasador JAR u Argentini, kao jedino Mandelino dete koje se bavi javnim poslovima.

Dok je Mandela bio u zatvoru, ANK ga je obavestio da je njegova supruga Vini organizovala bandu u Sovetu koja ubija i teroriše protivnike. Po izlasku iz zatvora on se ipak sa Vini preselio u njenu kuću u Sovetu, branio je, ali je 1992. objavio da se razdvajaju, pošto je Vini 1991. proglašena krivom za kidnapovanje i napade i osuđena na dve godine zatvora. U međuvremenu, saznao je i za njene ljubavne afere. Treći brak je sklopio na osamdeseti rođendan sa Grasom Mačel, udovicom Samora Mačela, nekadašnjeg predsednika Mozambika.

Da potomci nisu uvek dostojni velikana pokazalo se tokom Mandeline bolesti. Policija je tada krampovima razvalila kapiju imanja njegovog najstarijeg unuka Mandle u mestu Mvezo, gde je Mandla 2011. iz Kunua preneo posmrtne ostatke troje Mandeline dece. Ostatak porodice je tvrdio da je to uradio bez njihovog pristanka, da želi da tu podigne i mauzolej Mandeli, pa su ga tužili i dobili presudu. Na kraju mučnog natezanja, policija je vratila u Kunu posmrtne ostatke Mandeline dece, gde će i Mandela biti sahranjen 15. decembra u porodičnoj grobnici, po sopstvenoj želji.

OSPORAVANJE OCA NACIJE

Mada se o tome malo govori dok svet odaje počast Mandeli, on je često bio na udaru kritika, i to ne samo od strane belih i crnih desničara, koji su ga otvoreno mrzeli. Nije bilo malo onih u Južnoj Africi koji su mu zamerali da se tokom njegovog predsedničkog mandata epidemija side u zemlji otela kontroli, da su eksplodirali kriminal i korupcija, da jaz između bogatih i siromašnih u zemlji nije smanjen, da nije ispunio neka od svojih obećanja, poput nacionalizacije banaka, rudnika zlata i zemlje, da sarađuje sa onima koji su podržavali aparthejd. Na prvi pogled, reklo bi se da je veći deo kritika opravdan. Nacionalizacije zaista nije bilo, najveći deo belih bogataša je zadržao kompanije i posede, novi crni biznismeni brzo su preuzeli stil života bogatih belaca. U Aleksandri, u kojoj je nekada Mandela živeo, i sličnim slamovima širom Južne Afrike, i danas umiru snovi sirotinje o boljem životu.

No, treba razumeti da je do mirne predaje vlasti moglo doći samo kroz pregovore sa najmoćnijim i najbogatijim, uz mnoge kompromise, da bi nacionalizacija i potpuno rušenje sistema sigurno doveli do njegovog kolapsa, jer zbog vekovne segregacije crno stanovništvo jednostavno nije imalo dovoljno obrazovanog kadra da upravlja svakim segmentom zemlje. Mandela je toga bio svestan, i odlučio se za promene korak po korak, uz veru da će te promene postepeno stvoriti bolji život za sve. Alternativa je bila totalni rat, a to je bilo rešenje koje je Mandela na svaki način pokušao, i uspeo da izbegne.

Na Mandelinoj komemoraciji bili su gotovo svi najvažniji državnici sveta, o njegovom delu svetski zvaničnici bez izuzetka govore samo u superlativima. Novinarka Marina Hajd se u tekstu u britanskom "Gardijanu" cinično zapitala: "Kako je zaboga bilo moguće da se aparthejd tako dugo održi, kada je baš svako ko je nešto značio – bio na Mandelinoj strani?!" Pomenula je licemerje državnika iz zemalja koje su aktivno podržavale režim u Južnoafričkoj Republici dok je Mandela robijao, poput Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država, koje su ANK do 2008. godine držale na listi organizacija koje se sumnjiče za terorizam. Sam Mandela se za života nikada nije osvrnuo na takvu vrstu hipokrizije, već je pružao ruku i onima koji su se nekada zalagali da ostane što duže u zatvoru. Životno iskustvo ga je valjda naučilo da je linija između borca za slobodu i teroriste tanka, i da je moćni crtaju zavisno od trenutnih interesa.

U jednom intervjuu je na pitanje novinara kako se oseća dok ga veličaju kao sveca odgovorio: "To nije bio posao za koji sam se prijavio." Nelson Mandela nije bio bezgrešni anđeo ni pravovernik bez mane, već čovek sa mnogim ljudskim slabostima koji se protiv tih slabosti borio, menjao se i učio celog života. Nije ugasio mržnju u svima u svojoj zemlji, za to jedan čovek i jedan ljudski vek nisu dovoljni. Južna Afrika će još dugo i mukotrpno morati da radi da bi zakopala rovove koje je prošlost napravila. Mandela je, međutim, pokazao kojim putem se mora ići da bi tako nešto bilo moguće. Pokazao je i da je moguće ugasiti mržnju bar u samom sebi i oprostiti svima. Da ništa drugo nije učinio, a jeste mnogo više, bilo bi to dovoljno da ga svet i njegova zemlja zauvek pamte. ¶

MOMIR TURUDIĆ

U DRUŠTVU SVETSKIH DRŽAVNIKA: Predsednik Srbije Tomislav Nikolić, predsednik SAD Barak Obama, predsednica danske vlade Hele Torning-Šmit i Mišel Obama

foto: AP Photo

I papa je dete migranata

Većina Italijana promenila je odnos prema više od pet miliona migranata, koji su postali sastavni deo italijanskog društva, dok bi glasna manjina i dalje da ih protera iz zemlje, kaže za "Vreme" Čečile Kjenge. Zakone treba prilagoditi stvarnosti, migranti su evropski problem, koji neće nestati sam od sebe

Za "Vreme" iz Rima

Nakon izbora Čečile Kjenge za ministarku za integracije u Italiji aprila 2013, političari iz stranke Severna liga napali su je zbog njenog kongoanskog porekla. Napad je bio otvoreno rasistički. Jedan od najglasnijih vokala ove stranke, Roberto Kalderoni, senator i bivši ministar u poslednjoj Berluskonijevoj vladi, nazvao ju je "orangutanom" i time pokrenuo talase protesta koji su se proširili do Evropskog parlamenta. Odjek tog ataka čuo se i u glavnoj zgradi italijanske vlade, Palaco Čigi, smeštenoj u centru Rima. U svojoj kancelariji na drugom spratu te palate Čečile Kjenge, rođena 1964. godine u mestu Kambove u regionu Katanga u Demokratskoj Republici Kongo, spokojno se nasmejala. Iznenadila se kada joj je ponuđeno ministarsko mesto posle više od dvadeset godina aktivizma u društvenim pokretima koji se bore za ljudska prava. Postala je prva "obojena" ministarka u Italiji, svesna uloge koja joj je dodeljena: ona nije samo ministarka u vladi Enrika Lete, ona je i simbol budućnosti za oko pet miliona italijanskih migranata.

Ono što "pleni" kod Čečile Kjenge je njena sposobnost da govori ohrabrujuće o novom i pomalo revolucionarnom pristupu politici prema migrantima, pristupu koji prožima njeno petnaestogodišnje iskustvo. "Trebalo bi da razmišljamo na drugi način o ilegalnim migrantima", kaže kroz smeh. "Osobe koje stupe na italijansku teritoriju najpre su ličnosti, i prvo treba saslušati njihove priče i primeniti zakon prema tome."

PROMENA POLITIKE

Timu nove ministarke trebaće neko vreme da se uigra. Ministarka Kjenge za sada govori o tome šta je do sada urađeno i šta se planira u bliskoj budućnosti, ako ova vlada potraje. "Do kraja godine planiramo da uvedemo sve mere EU o azilantima i izbeglicama. Već primenjujemo u praksi direktive Evropske unije kojima se otvara mogućnost zapošljavanja stranih državljana u javnom sektoru sa stalnim mestom boravka u Italiji i direktive koje se odnose na dobijanje grantova za studente koji žele da nastave univerzitetsku karijeru." Dok uzima vazduh, ministarka kaže: "Osim toga, već radimo na pojednostavljivanju procedure za dobijanje italijanskog državljanstva, kao i za stalnu boravišnu dozvolu za stranu decu koja pohađaju osnovnu školu – oni sada imaju dozvolu koja pokriva sve godine školovanja i ne moraju da je obnavljaju svake godine."

Pre nego što je postala ministarka, Kjenge je bila portparol mreže za prava migranata *March Ist*. "Iz iskustva znam da se italijansko javnom mnjenje prema migrantima već promenilo. Ali, glasna manjina u poslednjih nekoliko godina ima monopol nad javnim debatama i oblikuje javnu politiku tako da se fokusira samo na jedan aspekt kompleksnog i mnogostrukog problema." Taj aspekt su očigledno ilegalni migranti, i posebno, neprekidno stanje pripravnosti uzrokovano dolascima brodova iz Severne Afrike na najjužnije sicilijansko ostrvce Lampeduza, udaljeno jedva 200 nautičkih milja od Tunisa. "Ako pogledamo godišnje podatke i statistiku, jasno se vidi da manjina migranata stiže u Italiju na taj način, oko 50.000 osoba na pet miliona stranih rezidenata u Italiji. To znači da smo zapostavili sve ostale aspekte ovog fenomena i da se italijanska politika prema migrantima bazira samo na pitanjima bezbednosti. Migracije su se promenile. Pre dvadeset godina na migracije se posmatralo kao na privremeno pitanje, kao na pitanje javne bezbednosti, a danas vidimo

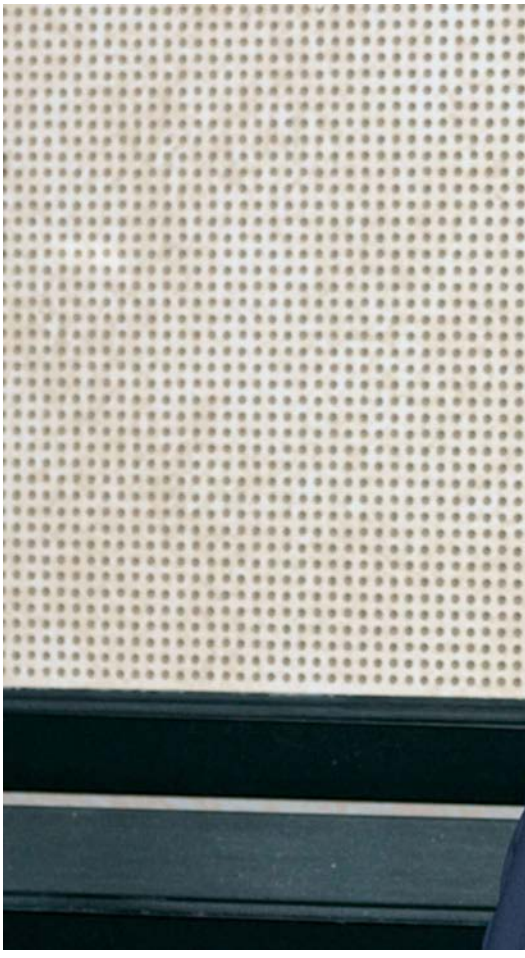

da migracije uopšte nisu privremene, one su permanentan element našeg društva, i stoga zahtevaju politiku koja prevazilazi bezbednosna pitanja."

Da li je pravo vreme za kreiranje nove politike? Ekonomska i finansijska kriza teško je pogodila italijansko društvo u poslednje četiri godine, što je uticalo na povećanje tenzije u društvu po pitanju broja stranih rezidenata. Kjenge kaže da su ključne socijalna i kulturna politika, ne bi li se prenebregnuli mogući sukobi među siromašnima. "Naravno, vlada se bavi ekonomskom reformom kojom pokušava da

pogura zemlju iz recesije, ali su nam takođe potrebne i kulturne promene koje bi osnažile italijansko društvo."

BITI ITALIJAN

U pauzi za čaj razgovaramo sa ministarkom o perspektivi Italije za deset ili više godina u kojoj svi imaju jednaka prava bez obzira na poreklo, baš kako piše u Ustavu. "Trebalo bi da promenimo viziju šta to znači biti Italijan. Kad pogledamo popkulturu ili marketinške i televizijske fikcije, čini se da je percepcija Italijana o sebi kao naciji drugačija od svakodnevnog života."

foto: Mattia Matrone

Reklame na italijanskoj televiziji prikazuju "tipičnu" italijansku porodicu, kakva ona po pravilu više nije: uvek beloputu, sa latino korenima, bračnim statusom itd. Mogu se videti policajci ili karabinjeri neitalijanskog porekla kako patroliraju ulicama, i u vojsci ima vojnika čiji je makar jedan od roditelja došao "odnekuda".

Međutim, u TV fikciji, u udarnim terminima na italijanskim televizijskim kanalima koje prati milionski auditorijum, ne mogu se videti takvi "mešoviti" likovi. Izuzetak koji potvrđuje pravilo je Mario Baloteli, prvi "obojeni" Italijan koji je dogurao do fudbalske reprezentacije Italije, simbola nacionalnog identiteta i ponosa.

"Ovakvi primeri su korisni za kampanju o preispitivanju percepcije italijanskog društva", objašnjava Kjenge. Ministarka voli da priča priču o policajcu mešovitog porekla, priču koju joj je ispričao jedan od njih. Policajac je patrolirao ulicama grada srednje veličine negde na severu Ialije. Bio je u uobičajenoj uniformi, zaustavio je jednu gospođu i zamolio je da mu pokaže lična dokumenta i vozačku dozvolu. Ženi ni na pamet nije palo da bi tamnoputi čovek mogao da bude policajac, te mu je bezazleno odgovorila: "Žao mi je, ne znam gde možete da nabavite ta dokumenta, idite i pitajte policiju."

ISELJENIČKA NACIJA

"Italija je zaboravila svoju prošlost, kada su milioni migranata napustili zemlju i otišli u SAD, Kanadu, Nemačku, Australiju, Francusku, Argentinu ili Brazil", kaže Kjenge. "Kampanja i zakonske promene mogle bi da budu polazna tačka za promenu percepcije o tome šta znači kad neko napustiti svoju zemlju u potrazi za boljim životom u nekoj drugoj zemlji. Zaboravili smo kako su se prema italijanskim migrantima ponašali u SAD, kako su naporno radili i koja su poniženja trpeli. Ipak, danas je za gradonačelnika Njujorka izabran čovek čiji su preci došli iz malog mesta u blizini Napulja, da ne spominjemo papu, čiji je otac napustio Pijemont da bi se nastanio u Argentini."

Politička atmosfera se promenila u poređenju sa onim što je prethodna vlada činila i kako se postavljala prema migracionoj politici. Tragedije poput više od 300 mrtvih na obalama Lampeduze početkom oktobra na tragičan način menjaju diskurs. U svakom slučaju, mnogo toga mora da se uradi, a glavni cilj je promena zakona o državljanstvu. Po sadašnjem zakonu, državljanstvo se nasleđuje: da bi neko dobio državljanstvo, najmanje jedan roditelj mora biti državljanin Italije. To znači da Italijani rođeni u inostranstvu, potekli iz porodica koje su pre mnogo godina i generacija izbegle, imaju italijansko državljanstvo i mogu da glasaju u inostranstvu, dok deca iz migrantskih porodica koja su rođena, školovana i odrasla u Italiji, ali koja govore italijanski jezik sa akcentom, moraju da zatraže dozvolu da ostanu u Italiji kada napune osamnaest godina. Ne uzima se u obzir da li su ta deca ikada bila u zemlji porekla roditelja i da li uopšte govore maternji jezik, zakon ih tretira kao strance. "Predložićemo parlamentu promenu zakona o državljanstvu i uvođenje prava *ius soli*, po kojem je za dobijanje državljanstva važnije mesto rođenja i prebivališta od porekla roditelja. O tome smo već govorili na nivou EU. U Italiji takvu reformu treba sprovesti po hitnom postupku, ne možemo da dopustimo da izgubimo te ljude."

Ona se nada da će ostati prva i poslednja ministarka u Italiji čiji je izbor privukao toliko pažnje ne zbog sposobnosti i profesionalnih veština, nego zbog boje kože. "To ne bi trebalo uopšte da bude važno. Nadam se da ću doprineti tom cilju", kaže Čečile Kjenge na kraju razgovora. ¶

ENZO MANGINI

Prevela Biljana Vasić

Ponovo pročitati

Hose Ortega i Gaset: danas i ovde

U izdanju "Gradca" i prevodu Branka Anđića upravo se pojavilo novo izdanje kapitalne knjige španskog filozofa Hosea Ortege i Gaseta *Pobuna masa*. Preporučujući je čitaocima "Vremena", u ovom broju donosimo dva poglavlja iz ove knjige koja je prvi put objavljena 1930. godine i koja se i danas ispostavlja kao zastrašujuće aktuelna

Hose Ortega i Gaset (1883–1955) duhovno pripada "Generaciji 98" (Unamuno, Baroha, Maćado, Himenes) koja je odlučno krenula da preporodi Španiju, pošto se gubitkom kraljevske i osvajačke slave našla na ivici Evrope. Evropejac po kulturi, Ortega je upozoravao na španski provincijalizam tvrdeći: "Više me se tiče Evropa nego Španija, a Španija samo ako duhovno dopunjava Evropu." Želeo je time da kaže da zbog opsednutosti prošlošću, zanesenosti bivšom slavom, utonulosti u klerikalizam, zaokupljenosti pitanjem dobra, zla i duše (što je u jednom mladalačkom pismu zamerio i Unamunu), zbog teritorijalnog i socijalnog partikularizma Španija neće moći da krene u korak sa savremenim svetom. Ovakvo je mišljenje (izloženo u knjigama *El Espectador* i *España invertebrada* – *Gledalac* i *Beskičmena Španija*) bilo protivrečno ustaljenom mišljenju Španaca o Španiji, ono je zatalasalo slepo zadovoljstvo prošlošću, i pokrenulo sumnju u stvarnost Španije. Zalažući se za radikalni duhovni, društveni i kulturni obrt ("Nećemo da se borimo, hoćemo prosto da pobeđujemo", prekorevao je Špance), Ortega je insistirao na duhovnom elitizmu (koji je tada bio, a i danas je, pogrešno shvaćen) što je podrazumevalo da novo i jako društvo jedino može da izgradi moralno i intelektualno odabrana manjina, čije će ideje, dela i vrline biti primer masi da oblikuje svoje ponašanje. U svom najpoznatijem delu *La Rebelión de las Masass* (*Pobuna masa*) Ortega je čoveku-masi suprotstavio duhovnog aristokratu, analizirajući katastrofalne posledice "odsustva boljih", tvrdeći da masa ne može da stvori ni organizovanu državu, ni umetnost, ni nauku – to je stvar pojedinca – dok narod vrši samo elementarne funkcije.

U tom smislu, Ortega tvrdi da je jedino čovekovo izlaženje – izlaženje unutra, u sebe, ka *suštastvenoj usredsređenosti*, gde je carstvo ideja, a to mu olakšava *tehnika*. Ona mu omogućava da lakše preživi kako bi imao mogućnosti i vremena da se vrati sebi, kako bi potvrdio smisao ljudskog bivstvovanja. Čovek tehnikom menja prirodu, koja mu je tu potrebu sama nametnula, i time prestaje da bude zavisan od nje. Pomoću tehnike se okolina prilagođava pojedincu, a ne pojedinac okolini, čime se čovek potvrđuje kao najmoćnije biće u prirodi. Zbog toga Ortega kaže da "čovek bez tehnike, znači bez reakcije protiv svoje okoline, nije čovek". Tehnika čoveku ne samo da olakšava život, ona stvara *dobrostanje*, stvara *suvišnost* u smislu obilja življenja koje mu je neophodno da ne bi podlegao teskobi sveta. Ali tu se javlja osnovni problem u odnosu čoveka i tehnike, problem koji je danas aktuelniji nego ikad: tehnika počinje da obesmišljava život, pa čovek gubi želju za *suštastvenim usredsređenjem*, a jača potrebu za *dobrostanjem*, misli na delovanje a zaboravlja na "naše neiskvarene dubine". Zbog toga je Ortegino upozorenje od pre sedamdeset pet godina bilo proročko: "Tehnika kao neograničena sposobnost dovodi čoveka u zavisan položaj i čini mu život praznim. Zato što postojati isključivo kao biće tehnike za čoveka predstavlja mogućnost da bude sve, pa prema tome da ne bude ništa određeno." ¶

BRANKO KUKIĆ

Aglomeracije

Ima jedan događaj koji je – dobar ili loš – najvažnija stvar u evropskom javnom životu današnjice. To je dolazak masa do potpune društvene moći (vlasti). Pošto po svojoj suštini mase niti smeju niti mogu da upravljaju vlastitim postojanjem, a još manje da vladaju društvom, to znači da je Evropa danas zapala u najtežu krizu koja može zadesiti narode, nacije i kulturu. Takva kriza nije samo jednom nastupila tokom istorije. Poznati su njen izgled i posledice koje sobom nosi. Poznato je i njeno ime. Zove se – pobuna masa.

Da bi sve bilo razumljivije, treba pre svega izbeći pripisivanje isključivo političkog smisla rečima "pobuna", "mase", "društvena vlast". Javni život nije samo politički, nego je ujedno, i čak pre toga, duhovni, moralni, ekonomski, religiozni: uključuje sve kolektivne običaje, pa čak i kako se odeva i kako se uživa.

Možda je najbolji način približavanja ovoj istorijskoj pojavi osloniti se na vizuelno iskustvo, podvlačeći onu odluku našeg doba koja je vidljiva i svima očigledna.

Lako uočljivu, mada ne i jednostavno podložnu analizi, tu bih pojavu nazvao nagomilavanjem, pojavom "punog". Gradovi su *puni* ljudi. Kuće – *prepune* stanara. Hoteli – *prepuni* gostiju. Vozovi su *puni* putnika, kafane posetilaca, šetališta šetača. Čekaonice glasovitih lekara krcate su bolesnicima. Pozorišta priredbi – sem ako te priredbe nisu zastarele – prepuna gledalaca. Na plažama tušta i tma kupača. Ono što ranije nije bio čest problem počinje to da bude i to gotovo neprekidno: naći mesto.

I ništa pride! Postoji li jednostavnija, očiglednija i postojanija činjenica današnjeg života? Produbimo li barem malo to, na prvi pogled, banalno zapažanje, iznenadiće nas kako iz njega neočekivano pokulja bogati mlaz pri kojem se bela dnevna svetlost, svetlost ovog našeg današnjeg dana, rastače na čitav spektar raskošnih boja.

Šta, dakle, vidimo i šta nas toliko zaprepašćuje? Vidimo gomilu. Ona je prisvojila mesta i naprave civilizacijom stvorene. Tek što malo promozgamo, kad nas iznenadi vlastito čuđenje. Pa šta – zar to nije ideal? Pozorište ima sedišta da se na njima sedi; dakle, da dvorana bude ispunjena. Isto je i sa sedištima u vozovima i sa sobama u hotelima. Nesumnjivo je tako. Sasvim je izvesno, međutim, da najčešće nijedna od tih ustanova ili prevoznih sredstava nisu bili prepuni, a sada su krcati. Povrh toga, napolju čeka sve nestrpljivija gomila što žudi da ih takođe koristi. Premda je ova činjenica koliko logična toliko prirodna, sasvim je jasno da se ranije nije događala. Tako je došlo do te promene, novine, koja barem u prvi mah opravdava naše iznenađenje.

Začuditi se, iznenaditi se jeste početak razumevanja. To je sport i luksuz svojstven intelektualcu. Zato je njegov zaštitni znak pogled na svet očima razrogačenim od čuđenja. Sve je na ovom svetu za raširene zenice čudesno i neobično. Strana kakvom fudbaleru, ta zatravljenost je užitak što intelektualca vodi po svetu, večno omamljenog vizijama. Čuđenje je njegova osnovna odlika. Zato su još u antici Minervi pridodali sovu, pticu večito razrogačenih očiju.

Nagomilavanje, *punoća*, ne beše nekada tako česta pojava. Zašto je tako učestala danas?

Činioci tog mnoštva ipak nisu iznikli ni iz čega. Pre petnaest godina živeo je približno isti broj ljudi kao i danas. Beše sasvim prirodno da je taj broj posle rata opao. A tu, međutim, nailazimo na prvo značajno zapažanje. Pojedinci koji čine ova mnoštva postojali su i ranije, ali ne kao mnoštvo. Rasejani širom sveta, u malim grupama ili kao usamljenici, živeli su za sebe, asocijalno, podalje od drugih ljudi. Svako od njih – pojedinac ili nevelika skupina – imao je neko, možda vlastito mesto u prirodi, na selu, u gradu, u četvrti velegrada.

Danas ih, međutim, srećemo u gomilama: na sve strane vidimo samo mnoštva ljudi. Na sve strane? Ne. Biće da ih vidimo na najboljim mestima koje je oblikovala profinjena ljudska kultura, prethodno namenjenim isključivo malim grupama, jednom rečju i konačno – eliti.

Iznenada je svetina postala vidljiva. Gomila je zauzela najbolja mesta u društvu. Ako je ranije i postojala, bila je nezapažena, na dnu društvene lestvice. Danas se pomerila naviše i postala glavni lik. Nema više pravih protagonista: tu je samo hor.

Pojam gomile, mnoštva, kvantitativan je i vizuelan. Prevedimo ga bez ikakvih promena u sociološku terminologiju. Tada se srećemo s pojmom društvene mase. Društvo je uvek dinamičko jedinstvo dvaju činilaca: manjine i mase. Manjine sačinjavaju pojedinci ili grupe koje se posebno ističu. Masa je zbir pojedinaca koji nisu naročito istaknuti. Pod masom se, dakle, ne podrazumeva samo, ni prvenstveno, "radnička masa". Masa je "prosečan čovek". Na taj način se ono što beše puki kvantitet pretvara u kvalitativnu odrednicu: mnoštvo. To je zajednička odlika, to je društveno siroče, onoliko čovek koliko se ne razlikuje od drugih ljudi, već u sebi samo ponavlja tip toga roda. Šta smo dobili tim prerastanjem kvantiteta u kvalitet? Vrlo jednostavno: shvatili smo tako genezu gomile. Jer sasvim je očigledno i svima po sebi jasno da normalno stvaranje jednog mnoštva pretpostavlja podudarnost želja, ideja i načina života pojedinaca koji ga sačinjavaju. Može se reći da se to dešava u svim društvenim grupacijama, koliko god probrane bile. To je, doduše, istina, ali postoji i bitna razlika.

U grupama koje po suštini nisu gomila, a još manje masa, efektivnu podudarnost njihovih pripadnika čine neka želja, ideja ili ideal koji po sebi isključuju većinu. Da bi nastala manjina – elita – svaki njen član mora da se od mnoštva izdvoji iz *posebnih* razloga i to relativno individualnih. Tek naknadno dolazi do podudaranja koje ga ujedinjuje u elitu sa drugim članovima; to podudaranje je sekundarno, tek posle časa u kojem se svaki član elite već bio izdvojio od mase. Njihova podudarnost je da se ne podudaraju s većinom. Ponekad je taj izdvajajući karak- »

ter skupa očit: tako se, na primer, izvesne grupe Engleza nazivaju "nonkonformistima" samo zato što se slažu da se ne slažu s nedoglednom masom; to udruživanje manjine da bi se što više odvojila od većine uvek se podrazumeva pri stvaranju bilo kakve elite. Govoreći o vrlo oskudnom broju slušalaca jednog valjanog muzičara, Malarme je zgodno primetio da je ta publika već samim svojim prisustvom izražajno podvukla odsustvo mnoštva na koncertu.

Strogo uzev, masa se može definisati kao psihološka činjenica i nije nužno da se čeka na pojavu pojedinca u mnoštvu za njegovo određenje kao pripadnika mase; kad je pred nama jedan jedini čovek, možemo tačno znati da li je on masa ili nije. Masa je sve ono što se po sebi ne procenjuje – bilo po dobru ili po zlu – iz posebnih razloga, već se oseća "kao čitav svet" i pri tom je lišeno bilo kakve nelagodnosti, nego se, naprotiv, sasvim dobro oseća istovetno sa svima ostalima. Zamislite čoveka, skromnog

Džejms Ensor: *Ulazak Hrista u Brisel*, 1888.

čoveka, koji pokuša da utvrdi vlastitu vrednost i, pitajući se ima li kakvog posebnog dara, konačno zaključi da ne poseduje nikakve izuzetne odlike. Takav čovek sebe doživljava kao mediokriteta, kao jednostavno biće, slabo nadareno za bilo šta, ali se nikako ne oseća "masom".

Kad se govori o "odabranim manjinama", uobičajena zloba pretumba smisao tog izraza i pravi se da ne zna kako čovek elite nije tek tako uobraženo biće što veruje da je iznad ostalih, već stvor koji od sebe traži više nego drugi čak i kad mu ne polazi za rukom da ostvari sebi postavljene više ciljeve. Najradikalnija podela svekolikog čovečanstva nesumnjivo je ona na dve klase spodoba: na one koji od sebe zahtevaju mnogo, pa na pleća tovare i teškoće i obaveze, i na one koji od sebe ne traže ništa posebno; za ove poslednje živeti znači u svakom trenu biti ono što već jesu – bez ikakvog napora da sebe usavrše, oni se prepuštaju matici života kao plovak vodenoj struji.

To me podseća na ortodoksni budizam koji se sastoji iz dve različite vere: jedne – vrlo stroge i složene; druge – pristupačnije i površnije. Prva je Mahajana – "velika kola" ili "velika brazda" – a druga Hinajana – "mala kola" ili "mali put". Odlučujuće je na koji od tih puteva čovek navrati svoj život, na put najviših zahteva ili na onaj drugi, minimalistički.

Podela društva na masu i elitu nije, dakle, podela na društvene klase, već na klase ljudi, pa se stoga ne može izjednačavati s hijerarhijom viših i nižih društvenih staleža. Jasno je da će se u višim staležima, kad to odista postanu, i dok to odista budu bili, naći verovatnije ljudi koji prihvataju "velika kola", dok su niži staleži redovito sačinjeni od osrednjih pojedinaca bez izuzetnih vrlina. Ali, strogo uzev, u svakom društvenom staležu se može naići na masu i na pravu elitu. Kao što ćemo se uveriti, za naše vreme je karakteristično da preovladava masa i prosečnost čak i u, po tradiciji, probranim grupacijama. Postepeni napredak nekvalifikovanih pseudointelektualaca, i neprepoznatljivih i diskvalifikovanih samim kvalitetom njihovog duha, može se primetiti u duhovnom životu koji po suštini zahteva i pretpostavlja kvalitativno razlučenje. Isto se zbiva u preživelim skupinama muškog i ženskog "plemstva". Tome nasuprot, danas neretko možemo sresti među radnicima, što ranije behu najčistiji primer onog što nazivamo "masom", izuzetno disciplinovane duhove u najboljem smislu te reči.

U društvu, dakle, postoje radnje, aktivnosti i najrazličitije funkcije koje – po vlastitoj prirodi posebne – traže nadarenost takođe posebnih izvršilaca. Takvi su primeri izvesnog zadovoljstva umetničke prirode, ili neki položaji u vladi, ili prosuđivanje o političkim prilikama. Te posebne delatnosti su nekad pripadale kvalifikovanim elitama – ili barem onima koji su verovali da su za to kvalifikovani. Masa nije nastojala da se u njih meša: shvatala je da bi za takvo uplitanje nužno morala da stekne tu posebnu obdarenost i da prestane da bude masa. Poznavala je svoju ulogu u jednoj zdravoj društvenoj dinamici.

Ako se sad vratimo u početku nagoveštenim činjenicama, nepogrešivo će nam najaviti promene stava mase. Izgleda da sve govori u prilog rešenosti mase da se progura u prvi red društvene stvarnosti i da zauzme najbolja mesta, da preuzme najpodesnija sredstva i da se naslađuje užicima koji nekad behu povlastica retkih. Očito je, na primer, da javna zdanja nisu bila zamišljena da služe mnoštvu; to se vidi već po njihovim malim dimenzijama. Gomila ipak u njih stalno pritiče. Pokazuje očima i jezikom tu novu činjenicu: kako masa, ne prestajući to da bude, smenjuje elitu.

Verujem da niko neće jadikovati što danas ljudi više uživaju nego ranije, jer za to imaju više želje i više sredstava. Zlo je što se ta rešenost mase da preuzme aktivnosti svojstvene eliti ne pokazuje samo na planu uživanja, već je jedan opšti manir vremena. Zato smatram – najavljujući unapred ono što ćemo kasnije videti – da političke novotarije poslednjih godina ne znače ništa drugo do političke dominacije masa. Stara demokratija je živela razvodnjena popriličnom količinom liberalizma i oduševljenja zakonima. Služeći tim načelima, pojedinac bi se obavezivao da u sebi održava jednu strogu disciplinu. Pod okriljem liberalizma i sudske norme, manjine su mogle da deluju i da žive.

Demokratija i zakon, legalna konvivencija, behu sinonimi. Danas smo svedoci jedne prekomerne demokratije u kojoj masa deluje neposredno bez zakona, materijalnim pritiscima, namećući vlastite težnje i ukus. Pogrešno je nove prilike protumačiti tvrdnjom da se masa umorila od politike i da je vođenje politike poverila određenim pojedincima. Upravo protivno. Tako nešto se ranije zbivalo, to je bila liberalna demokratija. Masa je tada smatrala da se, na kraju krajeva, elita političara, uz sve grehe i mane, nešto bolje nego ona razumevala u javne poslove. Nasuprot tome, danas masa veruje da ima puno pravo da nametne i ozakoni svoja kafanska naklapanja. Sumnjam da je u nekom dobu tokom istorije svetina tako neposredno uspevala da vlada kao u naše doba. Upravo zato govorim o preteranoj demokratiji (hiperdemokratiji).

Isto se zbiva i na drugim planovima, osobito na intelektualnom. Možda i grešim; ali kad pisac sebi zada temu koju je dugo osmišljavao i proučavao, mora misliti da prosečni čitalac – inače nevičan toj konkretnoj temi – ne čita zato da nešto nauči, već da pisca kritikuje ako se tekst ne podudara s frazama kojih je prepuna njegova glava. Kad bi se pojedinci koji čine masu smatrali osobito darovitim, ovde bismo imali samo slučaj lične zablude, a ne sociološki poremećaj. *Danas je osobeno da prost čovek, mada prepoznaje u sebi prostotu i prosečnost, drsko ističe vlastito pravo na prosečnost i prostotu i posvuda ih nameće.* Što bi rekli u Severnoj Americi: nepristojno je razlikovati se! Masa uništava sve što je od nje različito, što je osobeno, jedinstveno, kvalifikovano i odabrano. Ko god nije kao svi ostali, ko ne misli kao svi drugi, u opasnosti je da bude eliminisan. A jasno je, taj "čitav svet" nikako nije baš "čitav svet". Nekada je normalno bilo da "čitav svet" obuhvata složeno jedinstvo mase i posebnih, specijalizovanih manjina. Sada je "čitav svet" samo i isključivo masa.

Zašto se mase u sve mešaju i zašto to čine isključivo nasilno

Desilo se, rekosmo, nešto neobično paradoksalno, a ipak sasvim prirodno: zato što mu je čitav svet bio otvoren, a životne mogućnosti široke, običan prosečan čovek je zatvorio svoju dušu. Elem, tvrdim da pobuna masa proističe iz tog duševnog zapečaćenja, a da su te pobunjene mase gigantski problem današnjeg čovečanstva.

Znam da mnogi moji čitaoci ne misle kao ja. To je prirodno da prirodnije ne može biti, i samo potvrđuje teoremu. Jer čak i kad bi se moje mišljenje na kraju pokazalo potpuno pogrešnim, opet bi zauvek ostala činjenica da mnogi od tih nesaglasnih čitalaca nisu ni pet minuta razmišljali o tako zamršenoj materiji. Kako onda da misle kao ja? Ali samim tim što veruju da imaju pravo na sopstveno mišljenje o predmetu bez ikakvog prethodnog napora da to mišljenje oblikuju, oni pokazuju primernu pripadnost onom besmislenom soju ljudi koji sam nazvao "pobunjena masa". To znači upravo imati zapečaćen, hermetički duh. U ovom slučaju, biće reči i o intelektualnoj hermetičnosti. Pojedinac u svom duhu zatiče pregršt već gotovih ideja. On odlučuje da će se njima zadovoljiti i smatra sebe intelektualno potpunim. Pošto izvan sebe ne nalazi ništa što mu nedostaje, konačno se smešta u tom repertoaru. I evo mehanizma zapečaćenja.

Čovek-masa veruje da je savršen. Da bi čovek elite sebe smatrao savršenim, mora biti naročito uobražen. Vera u sopstveno savršenstvo nije mu data kao sastavni deo njegovog bića, niti je to nešto izvorno svojstveno njemu, nego potiče iz uobraženosti, i čak i za njega samog poprima karakter umišljenosti, privida, i deluje mu problematično; otud uobražen čovek nužno traži druge ljude i u njima potvrdu ideje koju o sebi želi da ima. I tako ispada da čak ni u tom izopačenom slučaju, čak ni "zaslepljen" taštinom, plemenit čovek nije u stanju da o sebi ima predstavu savršenstva. Tome nasuprot, mediokritet naših dana, novi Adam, uopšte i ne pomišlja da sumnja u sopstvenu celovitost. Kao i Adamovo, njegovo poverenje u sebe je rajsko. Urođena hermetičnost njegove duše uskraćuje mu ono što bi bio preduslov za otkrivanje vlastite nedovoljnosti: poređenje s drugim ljudima. Da bi se poredio, trebalo bi bar na časak da iskorači iz sebe samog i da se usredsredi na bližnjeg. Ali mediokritetska duša nije kadra za takva iskoračenja – za taj najviši sport.

Nailazimo, dakle, na večitu razliku između glupaka i mudraca. Pametan čovek se uvek zaustavi nadomak gluposti; ali to zaustavljanje je napor da se izbegne vrebajućoj gluposti i u tom naporu se i sastoji inteligencija; glup čovek, naprotiv, u sebe nikad ne sumnja: sebi deluje razborito, i otud mu ona zavidna mirnoća kojom se gnezdi u svom duhovnom siromaštvu. Kao što nema te sile koja će neke insekte isterati iz njihove rupe, ni glupak se ne da izmestiti iz svoje gluposti, niti je moguće načas ga izvući iz zaslepljenosti i malo ga prošetati, nagnavši ga da svoju ubogu viziju suoči sa tananijim, tuđim gledištima. Glupak je takav za čitav život i u njegovu glupost se ne može prodreti jer nema pukotina. Zato je Anatol Frans govorio da je glupak mnogo pogubniji od zlikovca, jer zlikovac neki put predahne od zla, ali glupak od gluposti – nikad.

Nije reč o tome da je čovek-masa glup. Naprotiv, današnji pripadnik mase je oštroumniji nego ikad, krase ga mnogo veće intelektualne sposobnosti. Ali te sposobnosti mu ništa ne pomažu; uistinu, nejasno saznanje da ih poseduje samo mu služi da se još dublje zatvori u sebe i da ih ne koristi. Jednom zauvek, on prihvata tu hrpu tema, predrasuda, izanđalih ideja, praznih fraza koje je slučaj u njemu nagomilao i, smelošću koju jedino naivnost opravdava, pokušava bilo gde da ih ugura. To sam još u prvom poglavlju označio kao jednu od bitnih crta našeg doba: ne smatra prost čovek svetine da nije takav i da je izuzetan, već proglašava i vaspostavlja pravo na prostotu i prosečnost.

Današnja vlast intelektualne prostote i osrednjosti nad javnim životom možda je sasvim nov činilac sadašnje situacije – neprihvatljiv za čitavu prošlost. Barem u evropskoj istoriji, od njenih prapočetaka do naših dana, prosečni čovek nikad nije verovao da bi mogao imati "ideje o nečemu". Imao je verovanja, tradiciju, iskustva, posledice, duhovne navike, ali nikad nije sebi laskao da poseduje teoretska mišljenja o »

tome kako stvari zapravo stoje ili kako bi trebalo da stoje – u književnosti ili u politici, na primer. Planovi i dela političara su za njega bili dobri ili loši, prihvatao ih je ili odbacivao, ali se njegovo držanje svodilo na reagovanje – pozitivno ili negativno – na stvaralačku aktivnost drugih. Nikad mu nije padalo na pamet da idejama nekog političara suprotstavi svoje ideje; niti da sudi o "idejama" jednog političara prema idejama koje je smatrao da ima. Isto je tako bilo u umetnosti i drugim vidovima javnog života. Urođena svest o svojim granicama, osećaj da nije merodavan za teoretsko mišljenje, potpuno su ga sputavali u tome. Automatska posledica toga beše da svetini nikad nije bilo ni na kraj pameti da makar izdaleka odlučuje u bilo kom području javne delatnosti koje je većinom teoretskog karaktera.

Danas, naprotiv, prosečni čovek ima spisak "ideja" o svemu što se događa i što treba da se događa u vaseljeni. Izgubio je zato naviku da sluša. Zašto bi slušao kad u sebi nosi odgovore na sva pitanja? Nije pravi čas za slušanje već, naprotiv, za sudove, za odluke, za izjave. Nema tog pitanja u javnom životu u koje se prosečni čovek gomile neće umešati, onako gluv i slep kakav jeste, i nametnuti svoje "mišljenje".

Ali, zar to nije ipak korisno? Zar nije ogroman napredak činjenica da i mase imaju "ideje", to jest da su obrazovane? Na neki način. "Ideje" čoveka svetine nisu autentične ideje, kao što i njihovo posedovanje ne znači kulturu. Ideja je jedan "šah" istini. Ko želi da ima ideje, mora prethodno žudeti za istinom i prihvatiti pravila igre koja ona nameće. Ne može se govoriti ni o idejama ni o mišljenjima ako se ne prihvati neka instanca koja njima upravlja, jedan niz načela kojima u diskusiji valja pribeći. Ta načela su načela kulture. Ne tiče me se kakva su ta načela. Tvrdim samo da nema kulture ako nema normi na koje se naši bližnji mogu pozvati. Nema kulture gde nema načela građanskog prava kojima se valja obratiti. Nema kulture gde nema poštovanja nekih osnovnih intelektualnih postavki na koje se pozivamo u raspravi.[3] Nema kulture gde nema nikakvog saobraćajnog reda da vodi glavnu reč u ekonomskim odnosima. Nema kulture gde estetičarske polemike ne priznaju potrebu da opravdaju umetničko delo.

Kad sve to nedostaje, nema ni kulture; u najužem smislu reči, postoji samo – varvarstvo. Okanimo se iluzija: upravo varvarstvo počinje pohod po Evropi zbog sve veće pobune masâ. Okanimo se iluzija: upravo varvarstvo počinje pohod po Evropi zbog sve veće pobune masâ. Putnik što prispeva u varvarsku zemlju zna da na tom području ne vladaju načela na koja bi se mogao pozivati. Nema čak ni samosvojnih varvarskih načela. Varvarstvo znači odsustvo svake norme i bilo kakve mogućnosti da se u njoj potraži pribežište.

Bogatstvo i siromaštvo neke kulture mere se većom ili manjom preciznošću njenih normi. Kad su nepreciznije, uređuju život samo na *grosso modo*; gde su preciznije, zadiru u sve pore života do najmanjih pojedinosti.

Svakom je jasno da se u Evropi već godinama zbivaju "čudne stvari". Uzmimo, na primer, da među te čudne stvari ubrojimo izvesne političke pokrete, kao što su sindikalizam i fašizam. Ne kaže se da deluju čudnovato samo zato što su novi; Evropljanin se tako urođeno oduševljava svakom novotarijom, da mu je istorijska sudbina zato vrlo uzbudljiva, jedna od najuzbudljivijih koju poznajemo. Ne pripisuje se, dakle, novini čudnovatost tih činjenica, već čudnovatom izgledu tih novina. Pod znakom sindikalizma i fašizma u Evropi se prvi put javlja tip čoveka koji *neće da daje razloge i nema potrebe da bude u pravu*, već koji je jednostavno rešen da nametne svoje mišljenje. Eto, tu je novost: u tom pravu da se ne mora biti u pravu, razlog bezrazložnosti. U tome vidim najopipljiviji pokazatelj novog načina postojanja masa, rešenih da upravljaju društvom bez ikakve sposobnosti za to; u političkom ponašanju najgrublje se otkriva struktura te nove duše; ključ joj je u intelektualnoj hermetičnosti. Prosečni, obični čovek otkriva u sebi "ideje", ali mu nedostaje sposobnost njihovog stvaranja i razvijanja. Čak i ne sluti kako je tanana sredina u kojoj žive ideje. Želi da donosi sudove, ali neće prihvatiti uslove i pretpostavke procesa donošenja sudova. Zato su njegove "ideje" samo nagoni za rečima, kao u muzičkim romansama.

Imati neku ideju znači verovati da čovek poseduje i njene razloge, pa prema tome biti uveren da uopšte neki razlog postoji, neki univerzum inteligibilne istine. Stvarati ideje, donositi sudove isto je što i obraćati se toj višoj instanci, oslanjati se na nju, usvajati njen Kodeks i, shodno tome, odluku prema njemu donetu; znači, dakle, verovati da je dijalog najviši oblik zajedničkog života, jer se u njemu odmeravaju razlozi i pobude naših ideja. Ali čovek-masa bi bio izgubljen kad bi se upustio u diskusiju i nagonski odbija obavezu da se prikloni tom nadređenom načelu koje se nalazi izvan njega. Zato je u Evropi "novo"

da "treba dokrajčiti diskusiju", kao što je nova i mržnja prema bilo kakvom obliku zajedničkog života koji po sebi navodi na priklanjanje nekim objektivnim normama, od razgovora do parlamenta, a preko nauke. To, dakle, znači odricanje od zajedničke kulture kao zajednice podvrgnute normama i povlačenje u varvarsku zajednicu. Ukida se sve redovno postupanje i prelazi se neposredno na nametanje želja. Duhovna hermetičnost koja je, kako videsmo prethodno, nagnala masu da se meša u sve javne poslove, navodi je, takođe – neminovno – na jedan jedini postupak: na neposrednu akciju.

Istog dana kad se jednom pristupi rekonstrukciji našeg vremena, primetiće se da su prve note te čudnovate melodije odzvanjale tu oko 1900, sred onih francuskih sindikalističkih i realističkih grupa što izumeše način i reč *action directe* (*direktna akcija*). Čovek neprekidno pribegava nasilju: ponekad to jednostavno beše zločin, i to nas ne zanima. Ali drugi put nasilje beše sredstvo kojem se pribegavalo kad se prethodno sva ostala iscrpe u odbrani razuma i pravde. Biće za iskreno žaljenje što ljudska sudbina stalno iznova vodi tom obliku nasilja, ali se ne može poreći da to nasilje predstavlja najveću počast razumu i pravdi. Kao da to nasilje nije samo ogorčeni razum. Sila beše, zapravo, *ultima ratio*. Uvrežilo se pomalo budalasto, ironično tumačenje tog izraza koji veoma pravilno izražava prethodno podvrgavanje sile racionalnim normama. Jer civilizacija je u suštini samo pokušaj svođenja sile na *ultima ratio*. Sada počinjemo to trezveno da uviđamo jer "direktna akcija" znači prevrat poretka i obznanu nasilja kao *prima ratio*; ili još tačnije, kao *unica ratio* (jedini razum) . Ta norma ukida sve posrednike između naših namera i njihovog sprovođenja u delo, kao što predlaže poništenje svih normi uopšte. To je *Magna Carta* varvarstva.

Valja podsetiti da se masa, kad god bi se iz ovog ili onog razloga uplitala u javni život, uvek mešala "direktnom akcijom". To beše, dakle, oduvek prirodan način delovanja masâ. Tezu ovog ogleda snažno potkrepljuje očita činjenica da nam se danas, kad neposredno uplitanje masâ u javni život nije više slučajno nego redovno, "direktna akcija" čini kao službeno priznata norma.

Čitava ljudska zajednica pada ničice pred ovim novim režimom koji ukida sve posredne instance. U društvenom kontekstu kao izlišno se ukida "dobro vaspitanje". Kao "direktna akcija", književnost se sastoji iz uvreda. Seksualni odnos se svodi na minimum formalnog dela opštenja.

Načini ophođenja, norme, učtivost, obzir, pravda, razum! Čemu sve to? Zašto toliko komplikovati život? Sve se to stiče u reči "civilizacija" koja kroz poreklo pojma *civis* – građanin – otkriva svoje ishodište. Sve to služi da se omogući građanski život, zajednica. Ali ako se iznutra prouči svaka od nabrojanih komponenti civilizacije biće jasno da sve imaju zajedničko jezgro. Sve te osobine, u stvari, odaju snažnu želju ljudi da jedni na druge međusobno računaju. Civilizacija je, pre svega, volja za životom u zajednici s drugima. Čovek je onoliko varvarin i necivilizovan koliko se ne obazire na druge ljude. Varvarstvo je sklonost ka razgrađivanju zajedničkog života. Zato je u svim varvarskim vremenima karakteristično osamljivanje, izdvajanje, komadanje, nakot bezbrojnih malih podeljenih i međusobno neprijateljskih grupa.

Kadrovi iz filma *Metropolis* Frica Langa, 1927.

Liberalna demokratija je politički oblik koji pokazuje najveću volju za zajednicom. Ona dovodi do krajnosti rešenost čoveka da se oslanja na svog bližnjeg i predstavlja prototip "indirektne akcije". Liberalizam je načelo političkog prava po kojem se javna vlast – čak i kad je svemoćna – ograničava sama sobom i nastoji, po cenu sopstvenog opstanka, prokrčiti jednu pukotinu u Državi kojom vlada, da bi tako omogućila onima koji niti misle niti osećaju kao ona – mesto pod suncem. I to uprkos činjenici da je vlast većinska, pa dakle i jača. Liberalizam – valja na to danas podsetiti – jeste najviši oblik velikodušnosti: on je prâvo koje većina daruje manjini, pa je zato najplemenitiji poklič koji je odjeknuo šarom zemaljskim. Liberalizam proklamuje odlučnost da se živi u zajednici s protivnikom; štaviše, da se živi u zajednici sa slabijim protivnikom. Beše neverovatno da se ljudski soj mogao vinuti do nečeg tako lepog, tako paradoksalnog, tako elegantnog, tako akrobatskog i protivprirodnog; stoga nije čudo što je taj isti ljudski soj najednom rešio da to načelo napusti. Previše je teško i previše složeno ispunjavati dužnosti liberalizma u toj meri da uhvati korena na zemlji.

Živeti u zajednici s neprijateljem! Vladati zajedno s opozicijom! Nije li takva blagonaklonost takoreći nepojmljiva? Lice današnjice ništa jasnije ne optužuje od činjenice da su sve malobrojnije one zemlje gde je dopušteno postojanje opozicije. Gotovo posvuda homogena masa pritiska teško javnu vlast i gnječi, potire sve opozicione grupe. Masa – ko bi samo to rekao kad vidi njeno jedinstvo i plebejsko lice? – ne želi da živi zajedno s ljudima koji joj ne pripadaju. Na smrt mrzi sve što joj ne pripada. ¶

THE S**PARK**LING EXPERIENCE

Hotel Park is located at the heart of the city, on the corner of the most beautiful Belgrade streets.
Its attractive location and excellent position surrounded by greenery provides isolation from the city noise and offers the same key elements as the real park does - rest, relaxation and peace.

Renovated in 2012, Hotel Park proudly wears its three star by international standards and excellent quality of service of each of its segments.
The special values of Hotel Park are its staff and high quality services that give guests a reason to come back and honestly recommend Hotel Park.

Hotel Park nalazi se u samom centru grada, na uglu najlepših beogradskih ulica.
Svojom atraktivnom lokacijom i odličnom pozicijom, okružen zelenilom i izolovan od buke, omogućuje sve ono što nudi i pravi park – odmor, mir i relaksaciju.

Renoviran 2012, s ponosom ističe svoje tri zvezdice po internacionalnim standardima i odličan kvalitet svakog segmenta usluge. Posebnu dragocenost Hotela Park čini ljubazno osoblje i visok nivo servisa koji će gostima pružiti ugodan boravak i razlog da ponovo posete prestonicu Srbije.

PARK | HOTEL ★★★
BELGRADE

Njegoseva 2, 11000 Belgrade, Phone: +381 11 3640-383
e-mail: reception@hotelparkbeograd.rs
www.hotelparkbeograd.rs

Welcome to the Brand New Park

ZORAN STANOJEVIĆ

Sunce tuđeg weba

Ako se protivite pravljenju spiska svih žena koje su se odlučile za prekid trudnoće, onda ste vi osoba koja se protivi suštinskom napretku u srpskom zdravstvu. I napretku uopšte. A i ulasku u Evropsku uniju.

Naravno, mislim na napredak koji donosi digitalizacija, sa svim svojim prednostima od kojih se neke mogu pretvoriti u opasne mane. I na obavezu koju EU postavlja pred Srbiju, a to je da se uvedu elektronski zdravstveni kartoni u koje će se unositi sve informacije o našem lečenju, svaki lek koji smo uzimali od rođenja do smrti, svaki lekarski pregled i intervencija. To uključuje i prekid trudnoće. Ta se informacija mora uneti u zdravstveni karton ne da bi se nečija privatnost ugrožavala, već da bi u budućnosti lekar imao bolji uvid šta se sa nečijim organizmom dešavalo. I da bi smanjio mogućnost pogrešne procene.

Kada je taj podatak u sistemu, samo je na njegovim upraviteljima da odluče ko će mu imati pristup. Može biti vidljiv svima, možemo ga dnevno stavljati na internet sa fotografijama i ostalim podacima žena koje su prekinule trudnoću. A možemo ga zadržati kao poverljivu informaciju kojoj sme da pristupi samo lekar kod kojeg se žena pregleda i to uz njenu dozvolu. U takav sistem uvezuju se i druge službe, te bi, recimo, smrt automatski ukidala penziju ili neke druge privilegije i obaveze koje je pokojnik za života imao. Bez potrebe da to porodica prijavljuje. Isto važi i u drugim situacijama koje se citiraju kao razlog za pravljenje gorepomenutog "skarletnog" spiska.

Biće ga verovatno uskoro, samo uz njega MORA ići i adekvatan propis o pristupanju.

Naša nesvest o digitalnom svetu prevazilazi telesno. Prošle nedelje učestvovao sam na konferenciji o Otvorenom parlamentu u Domu Narodne skupštine gde sam otvorio pitanje olakog odricanja od digitalnog suvereniteta, ali mi se niko nije priključio.

Naime, postoji tendencija, ne samo u Srbiji, da se parlamenti otvaraju komunicirajući sa građanima na društvenim mrežama. Da se tamo razvije razgovor, da se ove narodne institucije približe građanima, da vam poslanici budu na raspolaganju, aktivno i pasivno. Ima opravdanja, već smo izabrali društvene mreže kao medij, odnosno digitalni prostor, pa hajde tamo i da saborujemo.

Problem je što su najveći društveni mediji strane korporacije, uglavnom američke, te je ulaganje u komunikaciju na njima isto što i građenje skupštinske zgrade na teritoriji strane države i još bez dozvole. To znači da menadžment sajta može skupštini da uskrati gostoprimstvo, recimo u slučaju međunarodnih sankcija, a pritom mu sva komunikacija na sajtu ostaje u vlasništvu. Čak i kada podatke obrišemo, oni ostaju u njihovim arhivima, dok mi ne možemo da pravimo sopstvenu kopiju, te u najgorem slučaju ostajemo bez ičega. Da li je, dakle, pametno ovu komunikaciju građana i njihove najznačajnije institucije bezrezervno razvijati na tuđem vakufu i po tuđem zakonu?

Naravno, malo preterujem, ko bi pomislio da Srbija može ikad da padne pod međunarodne sankcije ili pod vlast koja bi domislila da lepo vođene, digitalizovane spiskove naših bolesti i terapija treba prosleđivati javnosti, tabloidnoj. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku I ZABRANJENO GA JE DAVATI TREĆIM LICIMA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje ili knjiga). **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na *www.vreme.com/pretplata*. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

PRECRTAVANJE

ALEKSANDAR ZOGRAF.

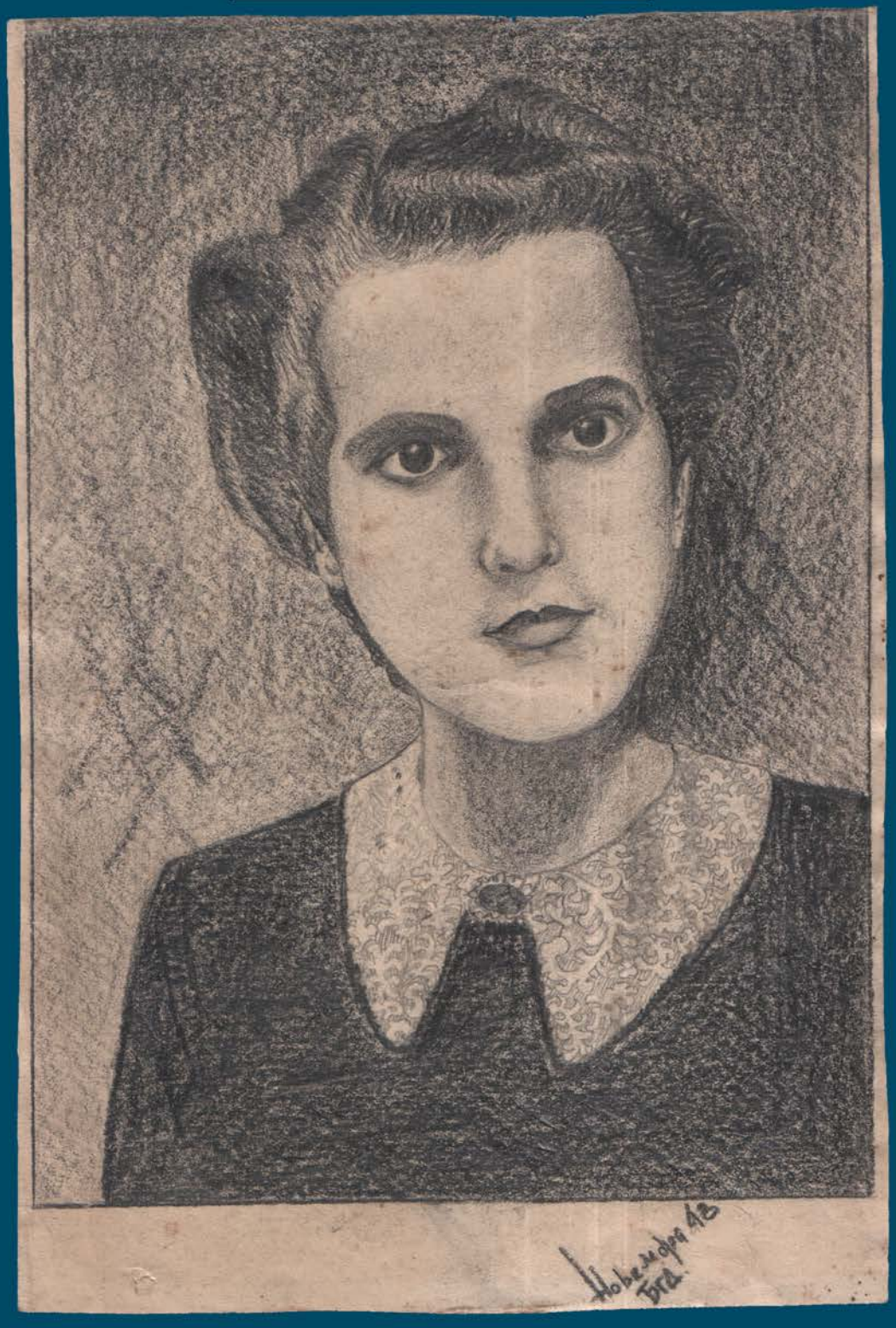

ŠTA JE JOŠ ZANIMLJIVO MOGUĆE PRONAĆI NA BUVLJACIMA? RECIMO, CRTEŽE NA OSNOVU FOTOGRAFIJA. NAJČEŠĆE SU IZRAĐENI PROSTOM GRAFITNOM OLOVKOM (KOJA OMOGUĆAVA BEZBROJ BRISANJA I DOCRTAVANJA), BILI SU OMILJENI VID RAZBIBRIGE MEĐU AMATERIMA U PRVOJ POLOVINI 20. VEKA. DEVOJKA NA CRTEŽU IZ 1948. GODINE POSMATRA NAS PRODORNO, ISPITIVAČKI, KAO DA NASTOJI DA IŠČITA BUDUĆNOST KOJA BI PRED NJOM TEK TREBALO DA SE RAZOTKRIJE...

24-II-1944
NAGAĐAM DA ŽENSKI PORTRET IZ 1929, I MUŠKI PORTRET IZ RATNE 1944., MOŽDA IZRAŽAJNIJE ODRAŽAVAJU INDIVIDUALNOST PORTRETISANIH OD HLADNOG OKA FOTO KAMERE. SVEJEDNO, CRTAČI O SVOM URADKU NISU RAZMIŠLJALI KAO O UMETNOSTI, NEGO KAO O OBIČNOM PRECRTAVANJU. TAJ NEDOSTATAK PRETENCIOZNOSTI IM JE DARIVAO IZVESNU LAKOĆU. PRECRTAVANJE JE KREATIVNO PODRAŽAVANJE, TO MOGU ČAK I DECA. O TOME SAM RAZMIŠLJAO KADA SAM PRONAŠAO CRTEŽE DEČAKA KOJI JE PRECRTAVAO KARIKATURE IZ MAĐARSKOG SATIRIČNOG LISTA MÁTYÁS DIAK, IZ 1901. GODINE... KROZ IGRU, ON JE TIM KARIKATURAMA UDAHNUO NOVI ŽIVOT, NEZAVISNO OD NJIHOVOG PRVOBITNOG SMISLA...

Pritvor

Nije da imam neka iskustva sa zatvorima, pritvorima, bajbokanama, apsanama, pržunima... Nekih davnih dana, u svojim sudsko-pripravničkim vremenima, sa "svojim" sucem sam povremeno, kad je bio njegov red, išla u obilazak zagrebačkog pritvora u Đorđićevoj ulici; pričalo se da je cijeli Zrinjevac premrežen podzemnim hodnicima i da nije ni potrebno izaći iz zgrade Okružnog suda da bi se stiglo do pritvora. Priča nije potvrđena, a činjenica je da je remetinečki pritvor, onaj u kojem je danas Ivo Sanader najpoznatiji stanovnik, izgrađen godinama kasnije.

Sama sam tek u dva navrata dopala ne zatvora, već "službenih prostorija": jednom zbog protivljenja nezakonitoj deložaciji, kad su nas sve strpali u maricu i otpremili u policijsku stanicu u Bauerovoj, drugi puta u Vlaškoj kad su vlasti ustvrdile da sam ja sama (plus jedno muško od kojega, kao i inače, nije bilo koristi) napala jake snage izašle iz dvije marice. I to je završilo, doduše dugim, krivičnim postupkom u moju korist, a na štetu dvojice koji su vježbali nasilje i domoljubnu strogoću.

Taman kad smo svi pomislili se u Hrvatskoj građani – civili koji hoće nešto reći protiv vlasti – neće više tako olako privoditi, opet se vrijeme mijenja. Unazad. Tako je u Zagrebu priveden Matija Babić, vlasnik Index.hr portala zato što je upozorio na povratak manifestacija fašizma, pa je kockice nalik onima na zastavi i grbu grafički smjestio u svastiku (kukasti križ). O njemu se bar nešto i govorilo, o mom drugu koji je u Đorđićevoj proveo četiri sata dan uoči čuvenog referenduma "za brak, a protiv pedera". Naime, u centru grada se održavalo "događanje" s govorancijama i koncertom na kojem su se okupili oni koji su protiv tog blesavog referenduma. I moj drug, filozof inače, trebao je nešto smatrati i ukazivati, ali je čekajući svoj red trknuo nešto na brzinu obaviti u blizini. Tako je prolazeći pored jednog od brojnih štandova na kojem se skupljaju potpisi za još jedan blesavi referendum, onaj protiv ćirilice, u naletu pravedničke nenasilne borbe prišao, zatražio olovku i umjesto svojeg imena počeo u formular pisati: PED... Cika, frka, bijes, pa dolazak trojice policajaca i naredba: "Gospodine, pođite s nama."

Foto Zoran Sinko

Igrokaz ide ovako: najprije je sam u nekakvoj ćeliji. Onda dovode jednog čovjeka koji nešto viče o komunistima i četnicima koji su na vlasti i koji hapse poštene Hrvate koji neće ćirilicu. Onda stižu i navijači: trojica iz Bed Blu Bojsa i trojica iz Torcide, ovom prilikom u ljubavi i prijateljstvu, jer su na istom zadatku. Slijedi lekcija ovoga što ruži po komunjarama i četnicima: djeco moja, vidite vi kakva su vremena došla, opet Udba hapsi nas poštene Hrvate kao i prije devedesete... Za to vrijeme, moj drug iza naočala zatvorio oči i ne reagira na pitanja da li je i njega kao "isključivog latiničara" privelo, pravi se da dremucka, na što će netko, da li BBB-ovac ili torcidaš: "Čiča meditira!"

Na sve odmahuje rukom; nije mu novo, ionako. Za vrijeme "nenarodnog režima" bio je i hapšen i privođen. Jednom je dopao i "pravog zatvora", ali je brzo izašao. Naime, dadoše mu lopatu da tovari ugalj, a on nespretan kakvim ga je Bog napravio (filozofom baš onakvim kakvu predodžbu o njima ima većina), maltene umlati dvojicu mašući tim stranim predmetom. Onda mu dadoše metlu da čisti zatvorski krug, tu je opet netko dobio slučajne batine. Onda su mu zvali mamu da hitno iz Rijeke dođe po njega i "preuzme" ga, sve joj predbacujući: kako ste ga to, drugarice, odgojili?

U čemu je uživanje, pitate se? U smiješnoj strani priče koja se meni prikaže kad god pomislim na davne zatvorske dane mog druga, u njegovoj filozofskoj strpljivosti koja traje toliko godina u "fajtu" s režimskim ludostima, u činjenici da ni on niti ja nismo sami.

U tužnoj i opasnoj strani priče da se privode (i javni) likovi koji nečim demonstriraju protiv isključivosti i ograničavanja ljudskih prava u navodno evropskoj Hrvatskoj, uživanja nema nimalo, kao što nimalo ne uživam u tome što sam odustala da nakon referenduma stanem nasred Trga Republike (Bana Jelačića) s transparentom: "Ja sam u braku. Муж ми је Србин".

Čak i moj drug iz ove priče mi je rekao: "Nemoj biti luda."¶

TATJANA TAGIROV

CEO SVET JESENJIH KOLEKCIJA

Uživajte u novim kolekcijama koje će vas inspirisati ove šoping sezone!

deltacity.rs

DeltaCity

ja 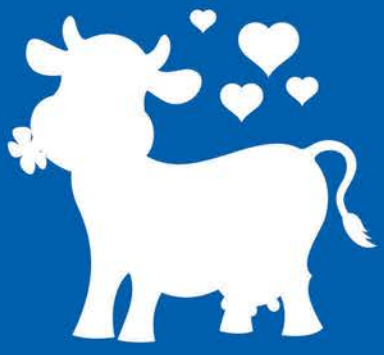 mleko

Imlek je prve korake napravio pre tačno šezdeset godina. Od tada kreiramo proizvode koji su svakog dana sastavni deo Vašeg života.

Od malih nogu smo uz Vas. Pratimo Vas i rastemo zajedno sa Vama: od prvih koraka, preko školskih dana, poslovnih poduhvata i zrelog doba.

Imlek Vam je zahvalan na lojalnosti svih ovih godina - ostaćemo posvećeni vrhunskom kvalitetu naših proizvoda i Vama, našim potrošačima. I tako Već 60 godina... zbog toga naša ljubav traje.

Vaš Imlek

60 godina

imlek®

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec